T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜTERCİM HAYRİ BEY'İN MESNEVÎ-İ ŞERİF TERCÜMESİ

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim AKYOL

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜTERCİM HAYRİ BEY'İN MESNEVÎ-İ ŞERİF TERCÜMESİ

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

ORCID: 0000-0002-1511-5519

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim AKYOL

Çankırı - 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iii
TEZ KABUL VE ONAY iv
ÖNSÖZ v
ÖZET vi
ABSTRACT vii
KISALTMALAR viii

1. GİRİŞ 1
1.1. Mesnevi 1
1.2. Süleyman Hayri Bey'in Dönemi 1

2. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN HAYATI 3
2.1. HAYATI 3
2.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ 6
2.3. ESERLERİ 6
2.3.1. Mesnevî-i Şerîf Tercümesi 6
2.3.2. Güvâh-ı Dil 7
2.3.3. Hayri Bey Kütüğü 7
2.3.4. Hayrü'l-Lugat 7

3. MEVLANA VE MESNEVİ 9
3.1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI 9
3.2. MEVLÂNÂ'NIN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ 18
3.3. MEVLÂNÂNIN ESERLERİ 20
3.3.1. Divan-ı Kebir 20
3.3.2. Mesnevî 20
3.3.3. Fîhi Mâ Fîh 20
3.3.4. Mektûbât 21
3.3.4. Mecâlis-i Seb'a 21
3.4. MESNEVÎ'NİN ÖZELLİKLERİ 21

4. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVİ TERCÜMESİ 23
4.1. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ 23

4.1.1. Mesnevî'nin Şekil Özellikleri 24
4.1.2. Mesnevî Tercümesinin Dil Özellikleri 24
4.2. DİĞER MESNEVÎ TERCÜMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI 25
4.3. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVİ TERCÜMESİ 27
4.3.1. Meṣnevî-i Şerîf Tercümesi 27

SONUÇ 90

KAYNAKÇA 91

EKLER 93

ÖZGEÇMİŞ 146

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Mütercim Hayri Bey'in Mesnevî-I Şerif Tercümesi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

7/ 4 / 201..

İmza

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM tarafından hazırlanan "Mütercim Hayri Bey'in Mesnevî-I Şerif Tercümesi" başlıklı bu çalışma, 07.04.2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. İbrahim AKYOL	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Fatih SONA	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Coşkuner	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî yaşadığı dönemdeki aile durumu, çevresi, dönemin imkân ve şartları dikkate alındığında, dünyada pek az kişiye nasip olacak şekilde bir eğitim ve tedrisat olanağı bulmuş, çok yönlü ve üstün donanımlı bir âlim, bir bilge kişilik olarak dünyaya eşsiz bir eser bırakmış ve bu eser onun yaşadığı dönemden günümüze kadar yüzlerce yıl ilim, düşünce, tasavvuf ve teoloji dünyasına ışık tutarak ilham kaynağı olmuştur. Mesnevî başta olmak üzere eserleri doğu ve batı dünyasında her daldan ilim, kültür ve edebiyat erbabını etkilemiş, birçok dile çevrilmiş, araştırmalar yapılmış ve sırları merak edilmiştir.19. yüzyıla kadar Mesnevî birçok dilde tercüme edilerek geniş açıklamalı tercümeleri, yani "şerh"leri yapılmış, büyük âlim, mutasavvıf ve şairler bu eseri daha çok kişiye ulaştırma gayretine girişmiştir. Bunlardan birisi olan şair, mutasavvıf ve devlet adamı Süleyman Hayri Bey bu mümtaz eseri manzum şekilde tercüme etmek istemiş ancak baştan bir bölümünü tercüme edebilmiştir. Bu çalışmada Süleyman Hayri Bey'in Osmanlı Türkçesi halindeki tercümesi transkript edilerek günümüz dilinde eseri manzum olarak incelemek isteyenlerin istifadesine sunulması amaçlanmıştır. Bu çalışmada değerli vaktini ayırarak her aşamada yardımını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Akyol'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Tezin Başlığı : Mütercim Hayri Bey'in Mesnevî-I Şerif Tercümesi
Tezin Yazarı : Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Danışman : Doç. Dr. İbrahim AKYOL
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Türü : Yüksek Lisans Tezi
Kabul Tarihi :07.04.2023

Süleyman Hayri Bey Osmanlı Devletinde birçok devlet vazifesinde görev yapmış bir devlet adamı, divan şairi ve yazardır. Bir divan şairi olarak tarihin en önemli eserlerinden biri olan "Mesnevî"nin tercümesini yapmak istemiş, ancak bir bölümünü tercüme etmiştir.

Mesnevî; Mevlânâ'nın Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif ve tasavvuf konularındaki hikâyeleri mesnevi nazım biçimiyle yazdığı didaktik bir eserdir. Süleyman Hayri Bey, tarihte birçok tercüme ve şerhleri yapılmış olan eserin birinci cildinden bir bölümünü yine manzum olarak tercüme etmiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Süleyman Hayri Bey'in hayatı hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Mevlânâ ve yaşadığı dönem hakkında genel bir çerçeve çizilerek Mesnevî eserine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Hayri Bey'in Osmanlı Türkçesi ile yazdığı Mesnevî Tercümesi transkript edilerek diğer tercümelerle karşılaştırması yapılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** *Süleyman Hayri Bey, Mevlânâ, Mesnevî, Tasavvuf, Divan.*

ABSTRACT

Thesis Title **:** Translation of Mesnevi-I Şerif by the translator Hayri Bey
Author **:** Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Supervisor **:** Assoc. Prof. Dr. İbrahim AKYOL
Department **:** Turkish language and literature
Thesis Type **:** Master's Thesis
Date **:** 07.04.2023

Süleyman Hayri Bey is a statesman, divan poet and writer who served in many state duties in the Ottoman Empire. As a divan poet, he wanted to translate "Mesnevî", one of the most important works of history, but he translated only a part of it.Mesnevî is a didactic work in which Mevlânâ wrote stories about the Qur'an, hadith and mysticism in the style of mesnevi. Süleyman Hayri Bey translated a part of the first volume of the work, of which many translations and annotations were made in history, again in verse. In the first part of this study, information will be given about the life of Süleyman Hayri Bey, and in the second part, a general framework will be drawn about Mevlânâ and the period in which he lived, and his masnavi work will be mentioned. In the third chapter that Masnavi Hayri Bey wrote in Ottoman Turkish translation of the transcript will be made by comparison with other translations.

Keywords**:** *Süleyman Hayri Bey, Mevlânâ, Mesnevî, Tasavvuf, Divan.*

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
HÜTAD	: Hacettepe Üni, Türkiyat Araştırma Merkezi
Hz.	: Hazreti.
i.k.t.m.	: İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
e.t.	: Erişim tarihi

1. GİRİŞ

1.1. Mesnevi

"Mesnevî" sözcüğü bir nazım şeklinin adıdır. Fars Edebiyatı, Tasavvuf Edebiyatı ve Türk Edebiyatında; hikâye, destan ve konuları hikayeleştirerek anlatmak için başvurulmuştur. Ancak Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, Kur'an ve Hadislerle ilgili hikâyeleri şiir şeklinde yazdığı dinî, tasavvufî, sosyal hatta psikolojik eserine bu ismi vermesiyle zamanla yalnızca Mevlânâ'nın eserini ifade eder hale gelmiştir. Artık "mesnevi" denildiği zaman yüzyıllar öncesinden günümüze kadar bütün dünyaya feyiz vermiş olan Mevlânâ'nın bu eseri akla gelmektedir. Bu emsalsiz eserin birçok dilde çeşitli tercümeleri yapılmıştır. Bu tercümelerden biri de bu çalışmanın konusu olan Süleyman Hayri Bey'in Mesnevî tercümesidir.

Mesnevi kelime olarak; ikilik, ikili, ikişer, bükülmüş, bir şeyi ikiye katlamak, bir şeyi diğer şeye katmak, çift hale getirmek gibi anlamlara gelmektedir. Edebi alanda ise iki mısralı beyitlerden oluşan, beyitlerin kendi aralarında kafiyeli olduğu vezinli bir nazım çeşitidir.

Hz. Mevlana'nın eseri olan Mesnevi ise, Mevlana'nın sohbet, ders anlatılarının, oğlu ve öğrencileri tarafından kaydedilerek, mesnevi tarzında kaleme alınması ve kendisinin kontrolünden geçmesi suretiyle meydana gelmiştir.

1.2. Süleyman Hayri Bey'in Dönemi

Süleyman Hayri Bey, Osmanlı Devleti'nde çeşitli görevler yapmış bir devlet adamıdır. Hayri Bey divan şairi ve yazar olmakla beraber tasavvuf ve metafizik ilimleri ile de ilgilenmiş bir âlimdir. Siyasal bilgiler, biyoloji, kimya alanlarında eğitim almıştır. Hattatlık derecesinde hüsn-ü hat yeteneği vardır. Şairliği yanında kimya, biyoloji gibi ilimlere de vakıf olması, ebced hesabıyla bir isim kütüğü oluşturmasından metafiziğe de ilgi duyduğu aşikâr olduğuna göre, tasavvuf, metefizik ve varlığın sırlarına merak duymuş olmalı ki bu konularda ulaşılacak en önemli eser olan Mesneviyi incelemiştir. Bu büyük eseri tercüme ederek bu yolda bir hizmet ortaya koymak istemiştir.

Diğer taraftan şairin yaşadığı dönemde çeşitli ulema, devlet adamı ve şeyhülislamın, şiir, divan ve tasavvuf gibi konularda çalışmalar yapıp eserler ortaya koyması, toplumda bir mertebe vesilesi haline geldiği görülmektedir. Süleyman Hayri Bey de, şiirde iddialı olduğu çeşitli beyitlerinden görüldüğü üzere tasavvuf konusunda da eser vererek kendini kanıtlamıştır. Nitekim yaptığı tercüme ile ilgili eleştiriler de vardır.

Hayri Bey'in tercümesi 48 sayfadan oluşmakta ve Mesnevi'nin ilk 170 beytini kapsamaktadır. Hayri Bey takdim, Mesnevi hakkında bilgi ve eserin daha iyi anlaşılabilmesi için uyarılar yaptıktan sonra manzum olarak tercüme yapmıştır.

2. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN HAYATI

2.1. HAYATI

Süleyman Hayri Bey, Kayseri'nin Tavlusun beldesinden Abdülkadir Efendi ile Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın torunlarından olan Fatma Hanım'ın oğludur.[1] Süleyman Hayri Bey, 10 Şubat 1844'de Nevşehir'de doğdu, ilkokul eğitimini Nevşehir ve Kayseri'de tamamladı, bir süre sonra ailesi ile birlikte İstanbul'a taşındı.[2]

Süleyman Hayri Bey Damat İbrahim Paşa'nın torunlarından olması sayesinde daha 12 yaşında iken Reşit Paşa'nın talimatıyla Enderun'da eğitime başlama şansı yakalamıştır.[3] Enderun'u bitirdikten sonra eğitimine Mülkiye Mektebin'de devam etti. Üç yıl Mülkiye eğitiminin akabinde Darülfünun'a başladı. Darülfünun'da eğitimini tamamlayan Süleyman Hayri, Enderun'da saray görevlisi olarak ilk devlet görevine atanmıştır.[4] Genç yaşta hizmetli olarak başladığı Enderun'daki görevine daha sonra mektebi inşa öğretmeni olarak devam etmiştir.[5]

Enderun ve çeşitli devlet kademelerinde; öğretmenlik, gümrük memurluğu gibi vazifelerde bulunan Süleyman Hayri Bey devlet büyüklerine kasideler yazmıştır.[6] SultanAbdulaziz'e yazdığı kasidelerden çeşitli hediye ve bahşişler almış, bu sayede 1871 yılında gümrük muhafaza evrak ve yazı işlerine, Mahmud Nedim Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde ise Yanya Vilayetine haber müfettişliğine atanmıştır. Daha sonra tekrar gümrük memurluğuna tayin edilerek 1874 yılında Gümrük Muhafaza Muavinliğin'e kadar yükselmiştir.[7]

Süleyman Hayri Bey devlet memurluğu dışında yazarlık da yapmıştır. Gazete makaleleri yazmış, Basiret Gazetesi'nde yazdığı bir makale nedeniyle görevinden

[1] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri,* C.1, MEB, İstanbul- 1969, s.620.
[2] Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-suleyman-hayri , e.t.: 23.02.2022.
[3] Atabey Kılıç, "Hayrî" Kayseri Ansiklopedisi, Kayseri B.B. Kültür Yayınları, C. 3 2013, s.176.
[4] Nevşehirli Süleyman Hayri Bey, https://www.fibhaber.com/osmanli-donemi-sairlerinden-nevsehirli-suleyman-hayri-bey-makale,3143.html e.t.: 25.02.2022.
[5] İnal, a.g.e., s.620.
[6] Kılıç, a.g.e., s.176.
[7] İnal, a.g.e., s.620.

alınarak 4 yıl Kayseri ve Yozgat'ta sürgün yaşamak durumunda kalmıştır, sürgün cezasının akabinde padişahın emriyle tekrar görevine iade edilmiştir.[8]

Süleyman Hayri Bey henuz 47 yaşında iken 1891 yılında İstanbul'da vefat etmiş, Kadıköy'de Kuşdili'nde bulunan mezarlığa defnedilmiştir.[9] Ülkemizin yetiştirdiği ilk portre ressamlarından olan İbrahim Feyhaman Duran, Süleyman Hayri Bey'in oğludur.[10] Günümüze kadar gelen Hayri Bey'in tek portresi oğlu tarafından yapılmıştır.[11]

İsmail Safa Bey, Hayri Bey'in ölümüyle ilgili şu şiiri yazmıştır;

"Mesnevî'yi çalışıb tercemeye Hayri Bey

Dinle naydan dedi çok geçmedi çaldı düdüğü

Şecer-i ömrü hazân Berzede-i merk[12] oldu

Yâdigârı olarak âleme kaldı kütüğü" [13]

Enderun'da çeşitli ilim dallarında eğitim alan ve devlet görevlerinde uzun yıllar vazife yapmış olan Süleyman Hayri, aynı zamanda "Hayrî" mahlasıyla şiirler yazmış bir divan şâiri olarak çeşitli eserler vermiştir. Bu eserlerden bir tanesi de bu çalışmanın konusunu oluşturan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin bir bölümünün tercümesidir.

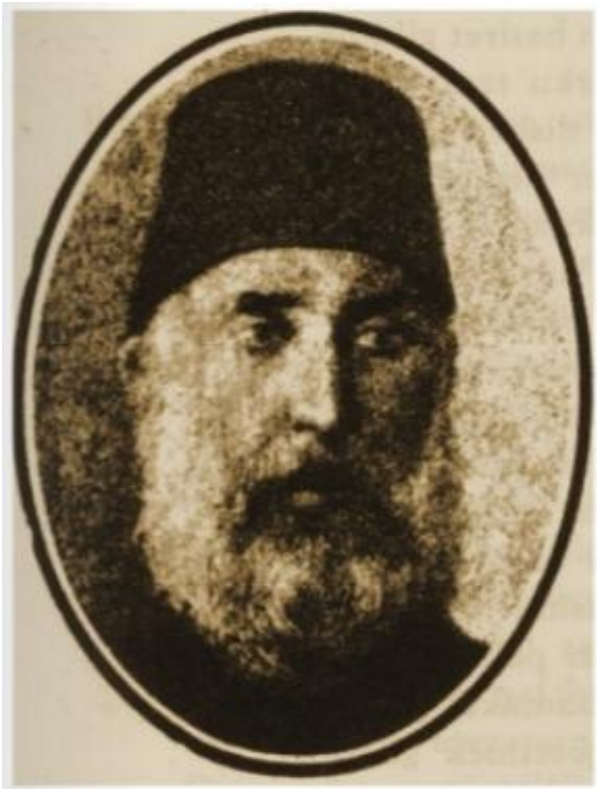
[8] Süleyman Hayri, https://www.biyografya.com/biyografi/13190 Erişim Tarihi: 10.03.2022.

[10] Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-suleyman-hayri , Erişim Tarihi: 23.02.2022.

[11] Nevşehirli Süleyman Hayri Bey, https://www.fibhaber.com/osmanli-donemi-sairlerinden-nevsehirli-suleyman-hayri-bey-makale,3143.html Erişim Tarihi: 25.02.2022.

[12] Doğru yazılışı bu şekilde yazılmış olmasına rağmen İlgili kaynakta "berzedei merk" şeklindedir.

[13] İnal, a.g.e., s.621.

Resim 1: Süleyman Hayri Bey.[14]

[14] Kılıç, a.g.e., s.176.

2.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Süleyman Hayri Bey bir devlet adamı, divan şairi ve yazar olarak çok yönlü bir kişilik sergilemektedir. Nitekim siyasal bilgiler, biyoloji, fen, kimya alanlarında tahsil gördüğü gibi, devlet adamı olarak evrak işleme, yazı işleri ve Enderun'da yazı öğretmenliği yapması ve hattatlık derecesinde hüsnü hat yeteneği olduğu bilinmektedir.[15] Âlim bir kişi olması ve şairliği yanında ebced hesabı bilecek kadar metafizik ve tasavvuf merakı da âşikâr olduğuna göre muasırlarına biraz daha renkli kişiliği olduğu kütüğü gibi değişik, farklı eserler vermesinde ve çeşitli eleştiriler almasında kendini göstermektedir.

Hayri Bey şiirde kaside, gazel, şarkı gibi hemen her türden manzum örnekler vermiş, bunların büyük kısmını da divanı olarak görülen "Güvah-ı Dil" adlı kitabında bir araya getirmiştir.

Hayrî'nin şiirlerinde daha çok aşk teması görülmektedir. Gazelleri klasik tarzdadır.[16] Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bazı eserlerinde bulunan mukaddime bölümlerinde kendine övgüler yapmıştır.[17]

2.3. ESERLERİ

2.3.1. Mesnevî-i Şerîf Tercümesi

Bu çalışmanın da konusu olan Süleyman Hayri Bey Mesnevî'nin bir kısmını tercüme ettiği eserdir. 48 sayfadan oluşur. Manzum bir tercümedir. Hayri Bey, eser hakkında bilgi verdikten sonra manzum bir mukaddime yazarak tercümeye başlamıştır. Hayri Bey'in Tercümesi ile ilgili çalışma ve eleştirilerde Mesnevî'nin sadece başlangıç bölümünü tercüme ettiği ittifakla geçmektedir. Eleştirilerde yine bu yönde vurgulama ve hicivler yer almaktadır. Genç yaşta vefat ettiği ve öğretmenlik ve devlet görevinden kendizine kalan zamanın da kısıtlı olduğu dikkate alındığında, tüm bu verilere binâen Hayri Bey'in Mesnevî'nin sadece bir bölümünü tercüme ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

---

[15] İnal, a.g.e., s.620-622.
[16] Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-suleyman-hayri , Erişim Tarihi: 23.02.2022.
[17] İnal, a.g.e., s.622.

2.3.2. Güvâh-ı Dil

Süleyman Hayri Bey'in kaside, gazel ve şarkılardan oluşan bir eseridir. Eserin ismi "Gönül Şahidi" anlamına gelmekte olup 1874'de basılmıştır. 32 sayfadan oluşan eser, Süleyman Hayri Bey'in şiirlerinden seçerek oluşturduğu bir divan olarak kabul edilebilir.[18] Bu eserde divan edebiyatı tarzlarının neredeyse tamamının nazım unsurlarından örnekler sergileme gayretinde olan Hayrî Bey'in gazelleri dikkate alındığında gazel örneklerinde klasik şairleri örnek aldığı söylenebilir. Hayri Bey'in şiirleri genel itibarı ile aşk konusunu ele almaktadır.[19]

2.3.3. Hayri Bey Kütüğü

Süleyman Hayrî Bey'in çocuklar için ebced hesabıyla tespit ettiği 30'ar adet isim ve takma adın yer aldığı bir eseridir. Eserde 24 beyitten oluşan manzum bir önsöz bulunmaktadır.[20]

2.3.4. Hayrü'l-Lugat

Türkçe-Arapça-Farsça hakkında yazılmış manzum lugattir.[21]

Bunların eserlerinin dışında, Âdâbu'l-mulûk, Âdâbu'l'udebâ, Bahru'l-kâfiye adlarında eserlerinin olduğu kendisi tarafından beyan edilmiş,[22] ayrıca bir de oğluna, büyüdüğünde okuması için yüz kırk bir beyitten oluşan bir "pendnâme" şiiri yazmıştır. Oğlu beş yaşındayken henüz kırk yedi yaşında vefat eden Süleyman Hayri, bu şiirde sanki öleceğini anlamış gibi, oğluna tavsiyelerde bulunmuştur..[23]

"*Pendnâmesinde oğlundan, iyi ahlaklı, dinine bağlı, çalışkan, güvenilir ve bilgili bir insan olmasını isteyen Şair Süleyman Hayri Bey, oğlunun okudukça kendisini anmasını dilediği pendnâmesinde şöyle başlıyor; "Feyhamanım beni dinle imdi. Zikret Allahını Peygamberini. Hiç unutma peder ve maderini" "Hak du alemde be-kâm ede seni. Dilerim hayr ile yad eyle beni" Feyhaman da bu*

[18] Kılıç, a.g.e., s.176.
[19] Faruk Güçlü, "Osmanlı Dönemi Şairlerinden Nevşehirli Süleyman Hayri Bey", https://www.fibhaber.com/osmanli-donemi-sairlerinden-nevsehirli-suleyman-hayri-bey, E.t : 14.04.2023
[20] Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-suleyman-hayri , Erişim Tarihi: 23.02.2022.İnal, a.g.e., s.622. ;
[21] Köksal, a.g.m.
[22] Kılıç, a.g.e., s.177. ; İnal, a.g.e., s.622.
[23] Gül İrepoğlu, Feyhaman Duran, http://www.oktayaras.com/feyhaman-duran/tr/47280 , Erişim T: 25.02.2022.

manzumeyi gerçekten yaşamı boyunca sık sık okumuş, bu sözler ona yol gösterici olmuştu.''[24]

[24] İrepoğlu, a.g.m.

3. MEVLANA VE MESNEVİ

3.1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI

Asıl adı "Muhammed" olup "Celâleddin" lakabıdır, bir süre Rum ilinin efendisi anlamında, "Mevlâna-yı Rum" lakabı kullanılmış, ancak ekseriyetle "Efendimiz" anlamındaki "Mevlânâ" lakabı günümüze kadar kullanılagelmiştir. Bazı eserlerde "Hüdâvendigâr" lakabıyla kendisine hitap edildiği de görülmüştür.[25] Mevlânâ lakabı ilk olarak Sultan Veled, Şems-i Tebriz'i ve sevenleri tarafından kullanılmaya başlamıştır. "Rûmî" eki ise "Rum ilinden", "Anadolulu" gibi anlamlara gelmekte olup, Anadolu'da Konya'da yaklaşık elli yıl kadar bulunması ve orada medfun olması sebebiyledir.[26]

Mevlânâ, 30 Eylül 1207'de Türkistan coğrafyasının önemli merkezlerinden olan Horasan bölgesindeki Belh şehrinde doğmuştur. Belh Şehri günümüzde Afganistan'ın kuzeyinde bir şehirdir. Mevlânâ'nın doğduğu tarihlerde Belh Şehri Harzemşahların başkentidir.[27] Mevlânâ'nın babası Âlimler Sultanı olarak anılan Bahâeddin Veled'dir ve soyu Ebu Bekir'e kadar ulaşmaktadır.[28] Aynı zamanda anne tarafından da soylarının Hz. Ali'ye ulaştığı kaynaklarda geçmektedir. Türk olması ile ilgili tartışmalar ise bir rubaisinde geçen "aslım Türk'tür" sözlerine dayanılarak son dönemlerde ortaya çıkmıştır. Annesi asil bir aileden olan Emir Ruknetin'in kızı Mümine Hatun'dur, babaannesi ise Harzemşah sultan Emetullah Sultan'dır. Büyükbabası Nişaburlu Raziyuddin'in öğrencilerinden Hüseyin Hatîbî'dir.[29]

Mevlânâ 5 yaşlarında iken babası Belh şehrini terk ederek, hac için yola çıkmış, Bağdat'a ulaşmış, Küfe yolunda Moğollar tarafından Belh şehrinin işgal edildiğini öğrenmiştir.[30] Bahâeddin Veled hac dönüşünde Şam'a gitmiş, daha sonra Malatya,

[25] Bediüzzaman Fürüzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, (Çev: F. Nafız Uzluk), Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, (Aralık,2005), s.49.
[26] Selahaddin Hidayetoğlu, *Hazreti Mevlana Muhammed Celâleddîn-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*, Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, 2005, s.13.
[27] Fürüzanfer, a.g.e., s.15.
[28] Süleyman Hayri, *Mesnevi Şerif Tercümesi*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1308, s.8.
[29] Hidayetoğlu, a.g.e., s.14.
[30] Fürüzanfer, a.g.e., s.60.

Sivas ve Erzincan'ı dolaşarak Akşehir'e[31] geçmiş ve kendi adına yapılan medresede ders vermeye başlamıştır.[32]

Akşehir'de kalmalarına vesile olan Fahrettin Padişah ve eşinin vefat etmesi nedeniyle birçok beldeden konaklayıp göçerek sonunda yolları Karaman'a ulaştılar ve Emir Musa'nın yaptırdığı medreseye yerleştiler.[33] Karaman'daki bu medresede 7 yıl kadar müderrislik yapan Bahaeddin Veled, Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın isteği ile Konya'ya yerleşti.[34]

Kaynaklarda, Bahaeddin Veled'in Belh şehrini terk ederek önce hac vazifesi için Mezepotamya'yı ve Arabistan'ı geçmesi, sonra Konya'da karar kılana kadar Anadolu'yu dolaşmasını gerektiren bu yolculuğa çıkış sebebinin; Belh şehrindeki bazı âlimler ile ihtilaflar yaşaması, o yıllarda şehirde yönetim sorunlarının olması ve yaklaşan Moğol tehlikesi gibi sebepler olabileceği geçmektedir.[35] "*Sanki, Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veled, Mevlânâ'mızın serpilip gelişeceği ve daha önemlisi görevini yerine getireceği yeri arıyordu.*"[36] Ancak sırlar âleminin sultanlarının bunun gibi büyük kararlar alması için böyle zâhirî sebepler yetmez, manevi bir işaret, bir rüya veya bir şekilde izin çıkması gerekir, vazife gelmeden izin çıkmadan hareket etmezler.[37] Anadoluya gelen birçok veli gibi mutlaka ulvî bir emir gelmiş olmalıdır.

Mevlânâ ve babası, bu uzun hicretlerinde uğradıkları bir çok yerleşim yerinde el üstünde tutularak ağırlanmış ve fikir alışverişinde bulunup irşadda bulunmuşlardır. Bu yolculuklarında ve uğradıkları şehirlerde karşılaştıkları dönemin ünlü âlim ve şeyhlerinden feyz almış, ilimlerini paylaşmışlardır. Bunlardan bazıları; Şihâbüddin Sühreverdî, Ferîdüddin Attar, Muhyiddiyn-i İbnü'l Arâbî, Evhadüddin Kirmânî gibi dönemin önde gelen âlim ve mutasavvıflarıdır.[38]

---

[31] Buradaki Akşehir, Konya-Akşehir olmayıp, Erzincan Akşehiri olarak bilinen, günümüzde Sivas'ın Şuşehri ilçesi olan beldedir. : Dursun Ayan, Mevlana ve Şuşehri, *HÜTAD Dergisi* (26),2, ss. 3-36.
[32] . Reşat Öngören, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM Yayınevi, 2007, C. 29, s.441.
[33] Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri, (Çev:Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, C.1, 1973, s.120.
[34], Öngören, a.g.e., s.441.
[35] Adnan Karaismailoğlu, *Mevlana ve Kültürümüz*, Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, 2005, s.16.
[36] Sezai karakoç, Mevlâna, Diriliş yayınları, İstanbul, 2012, s.13.
[37] Karakoç, a.g.e., s.14.
[38] Karaismailoğlu, a.g.e., s.23-25.

Bu âlimlerden Ferîdüddin Attar ile karşılaştıklarında Mevlânâ'ya "Esrârnâme" adlı eserini hediye ederek, Bahaeddin Veled'e oğlunun yakın zamanda âlemde gönülleri fethedeceği yönünde tahminlerini ifade etmiştir.[39] Şam'a geldiklerinde orada Muhyiddin İbnü'l-Arabi ile görüşmüş, İbnü'l-Arâbî babasının arkasından yürüyen Mevlânâ'yı fark edince, "*Subhanallah! Bir okyanus bir denizin ardınca gitmekte*" sözleriyle Mevlânâ'nın hikmet ve sır sahibi bir kişi olacağını müjdelemiştir.[40]

Belh'den birlikte göç ettikleri Semerkandlı Şerefeddin Lala'nın ahlak, edep ve güzellikte benzersiz kızı Gevher Hâtun varmış. 1226 yılında Mevlânâ ile Gevher Hatun büyük bir düğün yapılarak evlendi. Gevher Hatunla olan evliliğinden oğulları Sultan Veled ve Alaeddin dünyaya gelmiştir.[41]

Yedi yıl yaşadıkları Karaman'da Mevlânâ'nın annesi Mümine Hatun vefat etti ve burada defnedildi.[42] Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın davetleri neticesinde 1228 yılında Konya'ya hareket ettiler. Sultan Alaeddin kendilerini hürmetle karşılayarak saraya davet etti. Ancak Bahaeddin Veled, özetle *"Emirlere saray, imamlara medrese, gariplere kervansaray münasiptir."* sözleriyle bu daveti geri çevirmiştir.[43] Sarayda kalmayı kabul etmeyen Bahaeddin Veled, Altunapa medresesine yerleşti ve burada çevresine ders vermekle vaaz etmekle ve ilmî çalışmalarla zaman geçirmiştit.[44]

Sultan Alaeddin önemli vakıa ve durumlarda daima şeyh hazretlerine gelir duasını ve tavsiyesini alırdı. Bir gün şehrin kalesinin yapımını tamamlayınca Bahaeddin Veled'den görmesini istedi. Bahaeddin Veled, kaleyi gezdikten sonra "*sellere ve düşmana karşı kuvvetli bir kale yaptın, lakin mazlumların dua oklarına karşı ne yapabilirsin? Mazlumun duası burçları deler, dünyaları yıkar, öyleyse sen adalet ve ihsan kaleleri örüp, dua orduları kursan daha hayırlıdır*" demiş ve Sultan Alaeddin ömrünce adaletten ve iyilikten şaşmamıştır.[45]

---

[39] Fürüzanfer, a.g.e., s.62.
[40] Hidayetoğlu, a.g.e., s.18.
[41] Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, (Çev:Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973, I. Cilt s.120-121.
[42] Öngören, a.g.e., s.442.
[43] Eflaki, a.g.e., s.122-123.
[44] Sâfi Arpaguş, Mevlana Celâleddîn Rûmî (1207-1273), *İstem Dergisi*, 5(10), 2007, s.94.
[45] Eflaki, a.g.e., s.139-141.

1231 yılında Mevlânâ'nın babası seksen beş yaşında iken vefat etti. Bahaeddin Veled, vaaz ve nasihatlerini kendi kaleme alarak oluşturduğu değerli bir tasavvuf eseri olan Maârif'i miras bırakmıştı, bu eser Mevlânâ'ya katkısı olan önemli eserlerdendir. Nitekim Mevlânâ'nın ilk mürşîdi de Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veled olmuştur. Maârif tasavvuf konularını güçlü bir anlatımla aydınlattığı gibi üslup, dil ve edebi açıdan da çok etkili bir eser olarak ortaya çıkmıştır.[46]

Babasının vefatından sonra Mevlânâ, babasının vasiyeti ve ahalinin ısrarı ile babasının vazifesine kendisi devam etti. Bir yıl sonra babasının müritlerinden Şeyh Burhaneddin'in şehre gelmesiyle Mevlânâ kendisine mürit oldu.[47] Şeyh Burhaneddin Konya'ya geldiğinde önce Mevlânâ'yı sorularla imtihan etti, neticesinde, *"İlimlerde babandan bile üstün olmuşsun, ancak "kal" ilmini de öğrenmen gerekir."* dedi. Bu ilim ledün ilmi de denilen peygamber ve velilere nasip olan bir ilimdir.[48] Tasavvuf ilimlerinden bahsedilirken, herşeyin halini, durumunu ifade eden "Hal İlmi", sözlü ilimlerden bahsedilirken ise "Kal İlmi" kullanılmaktadır. nitekim "Kal" ifadesinin anlamı "söz" demektir.

Seyh Burhaneddin ilmi ve manevi olarak yüksek bir şahsiyet, sır ehli birisi olarak adeta babasının halifesi idi, Mevlânâ içtenlik, sadakat ve memnuniyetle hocasına tabi oldu ve dokuz yıl boyunca hürmetle hizmet etti. Bu dönemde Mevlânâ'nın hocasından aldığı nefis terbiyesi eğitimi, sır ve hikmetle dolu sohbetlerle pişip olgunlaştığı Mesnevîde de geçmektedir.[49]

Yine bu döneme rastlayan yıllar Mevlânâ'nın eşi Gevher Hatun da vefat etmiştir. Daha sonra başka bir evlilik yaptı. Bu evlilikle bir üvey çocuk sahibi oldu ve zamanla bir kız bir de erkek çocuk dünyaya gelmiş .[50]

Bu dönemde Moğol işgalinden kaçan âlimler çoğunlukla Şam şehrinde toplanmış, İbnü'l-Arâbî de son yıllarını burada geçirmişti. Bu yönü ile Şam ve Halep din ilimlerinin merkezi haline gelmişti.[51] Mevlânâ, hocasının isteği üzerine eğitimini devam ettirmek, ilmini arttırmak için önce Halep'e ve ardından da Şam'a giderek bir

[46] Fürüzanfer, a.g.e., s.76.
[47] Hidayetoğlu, a.g.e., .s.19-21.
[48] Eflaki, a,g,e., s.143-144.
[49] Hidayetoğlu, a.g.e., s.22.
[50] Arpaguş, a.g.m., s.94.
[51] Fürüzanfer, a.g.e., s.82-85

müddet buralarda bulundu. Hadis, fıkıh, tefsir gibi nakli ilimlerle beraber fen ilimlerinde zamanın ünlü âlimlerinden dersler aldı. Halep'te Hallaviyye medresesinde ders alan Mevlânâ, Şam'a geçerek Mukaddemiyye medresesine gitmek üzere yola çıktığı öğrenilince şehrin uleması karşılama yapıp hürmet gösterisinde bulunmuştur.[52] Mevlânâ bu tekâmül seferinde çeşitli ilimlerde eşsiz bir mertebeye ulaşmış bulunan Kemaleddin B. Adim'den ders alma imkânı buldu.[53] Engin ilmi, kudreti, edebi yeteneği ile Melikü'l-ulema olarak bilinen Kemaleddin B. Adım Mevlânâ'nın eğitimine ayrıca önem göstermiştir.[54]

Mevlânâ geri döndüğünde hocası, ilmi açıdan daha da yükselip eşsiz mertebelere ulaşan talebesinin, nefis ve kibrin tuzaklarına düşmemesi için manevi ruhi terbiyeye devam etmeye karar verdi. Mevlânâ'yı "*Çile çıkarmak*" diye tabir edilen ve tek başına kapalı bir yerde perhiz, sabır, tahammül, tevekkül ve ibadet yaparak geçirilen nefis terbiye dersine arka arkaya 3 kez tabi tuttu ve neticesinde başarısından dolayı tebrik ederek, iltifat, nasihat, tembih ve irşad vazifelerini bildirdi.[55] Şeyh Burhaneddin son olarak Mevlânâ'ya sarıldı ve akli, nakli bilimlerde benzerinin zaten olmadığını, şimdi ise ruhani âlemlerde velilerin, nebilerin parmakla gösterdiği birisi haline geldiğini söylemiş.[56]

Seyyid Burhaneddin 1241 yılında Kayseri'de vefat etti, Mevlânâ, hocasının vefatından sonra manevi dünyasında büyük bir boşluk hissetti, yalnız kaldı, üzüntü çekip dertlendi. Böylece 5 yıl geçti, bu sürede irşat ve derslerini aksatmadı.[57] Mevlânâ'nın dini tasavvufi ilimler öğrettiği 400 öğrencisi ve 10.000 den fazla müridi varmış.[58]

Mevlânâ'nın kederli geçen bu yıllarından sonra 1244 tarihinde Şems-i Tebrîzî ile karşılaşması hayatındaki dönüm noktalarından biri oldu. Mevlânâ ile Şems-i Tebrîzî'nin ilk karşılaşmalarının kimilerine göre Şam'da olduğu kimilerine göre ise Konya olduğu rivayet edilir ve karşılaşmaları ile ilgili çeşitli hikâyeler

[52] Öngören, a.g.e., s.442.
[53] Karaismailoğlu, a.g.e., s.18-20.
[54] Eflaki, a.g.e., s.157.
[55] Hidayetoğlu, a.g.e., .s.24.; Öngören, a.g.e., s.442
[56] Fürüzanfer, a.g.e., s.87.
[57] Öngören, a.g..e., s.442.
[58] Hidayetoğlu, a.g.e., s.24.

anlatılmaktadır.[59] Hatta ilk karşılaşmalarının Mevlânâ'nın tahsil için hocası Şeyh Burhaneddin'in Şam'a gönderdiği dönemde Mukaddemiye Medresesin'de olduğu bazılarına göre Şems'in Mevlânâ'nın elini öptüğü bazı rivayetlerde ise Mevlânâ'nın Şems'in ayağına kapandığı geçmektedir. Mevlânâ kendisi 26 Kasım 1244 tarihinde Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya geldiğini Makâlât'a yazdırmıştır.[60]

Şems-i Tebrizi'nin asıl adı Şemseddin Muhammed'dir, 1186 yılında Tebriz'de doğmuştur. Babası kumaş tüccarlığı yapan Melekdad oğlu Ali'dir. Şems'i Terbrizi'nin daha çocukken manevi kabiliyetlerinin olduğu, sema yaptığı bilinmektedir.[61] Tebrizi, ilk eğitimlerini bitirdikten sonra Şeyh Ebu Bekir Sellebaf'ın müridi oldu ve onun tedrisine girdi, ancak daha yüksek mertebelere ulaşmayı, daha farklı ilimleri keşfetmeyi aklına koymuştur.[62]

Şems, dönemin âlim, gezgin ve ulularıyla görüşmek, sohbet ve ilimlerinden feyz almak ve aradığı samimi dosta kavuşmak için seyahatlere başladı. Bu seyahatlerinde Bağdat, Halep, Şam, Kayseri, Sivas, Erzurum gibi Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasının önemli şehirlerini gezmiş ve Evhadüddin-i Kirmani, Seyyid Burhaneddin Muhakkik, İbnü'l-Arâbî gibi âlim ve mutasavvıflarla görüşüp ders ve sohbetlerinde bulunarak, tasavvuf, kimya, nücûm, riyazat, ilahiyat, mantık gibi birçok ilimde mertebe kazanmıştır.[63]

Şems diyardan diyara kendi ruhuna hitap edecek, sohbetini anlayabilecek bir dost ararken Allah'a kâmil dostlarından birisine ulaşmak için dua ediyordu, sonunda kendisine aradığı dostun Rum ilinde Sultânu'l-Ulemâ oğlu Muhammed olduğu ilham olundu ve böylece derhal Konya'ya gitti.[64] Nihayet iki engin deniz, iki büyük ruh, iki nur buluştuklarında Şems altmış yaşında, Mevlânâ ise otuzsekiz yaşında idi.[65]

[59] Fürüzanfer, a.g.e., s.97-101. ; Hidayetoğlu, a.g.e., s.25-26.
[60] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir*, İşbankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.28-29. ; Hayri, a.g.e., s.9.
[61] Semih Ceyhan, *Şems-i Tebrîzî*, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM Yayınevi, 2007, C.38 s.551.
[62] Hidayetoğlu, a.g.e., s.25.
[63] Ceyhan, a.g.e., s.551.
[64] Eflaki, a.g.e., s.162-163.
[65] Hidayetoğlu, a.g.e., s.25-26.

Mevlânâ, Şems ile tanıştıktan sonra müritleriyle, vaazla, dersleriyle ilgisini kesip tüm zamanını Şems ile sohbet etmeye ayırmaya başlar.[66]

Şems'le olan sohbetlerinde Mevlânâ başka âlemlere girmiştir, ilahi aşkla kendinden geçerek sürekli sema etmiş. Mevlânâ adeta dış dünyaya kapısını kapatmıştır. Bu durumdan müritleri, dostları ve ailesi rahatsız oldular. Mevlânâ ile Şems'in aralarındaki sohbetlerin mukaddes sırlarına erişemeyenler dedikodu ve fitne üretmeye başladılar. Mevlânâ'yı kendilerinden uzaklaştırdığı için Şems'i suçladılar.[67] "*Bu adam kim oluyor ki şeyhimizi ırmağın bir saman çöpünü kapıp sürüklediği gibi kaptı da bizden ayırdı*" diye yakınmaya başladılar. Bu kıskançlıklar, iftiralar dedikodular, hoşnutsuzluklar, netîcesinde Şems 1246 yılında Konya'dan ayrıldı.[68]

Tebrîzî'nin ayrılığı Mevlânâ'yı derinden etkiler ve inzivaya çekilir, üzüntü ve sessizliğe gömülür, kendini tamamen dış âleme kapatmış. Nihayet birgün ona hitaben bir mektup yazarak oğlunu onu bulmaya göndermiştir. Oğlu Şems'i bulup gelmeye razı etti ve babasına birlikte dönmüşlerdir.[69] Şems'in geri gelişi büyük mutlulukla ve sevinçle karşılandı, kutlama meclisleri kurulmuş, müritler özür dilemişlerdir.

Mevlânâ ve Şems yeniden sohbet ve tefekkür toplantılarına başladı. Dergâhlarına kapanıp sohbetlerine devam ettiler. Bu defa Sultan Veled ve Selahattin-i Zerkub'dan başkasını sohbetlerine almadılar.[70] Bu arada Mevlânâ Şems'i manevi kızı Kimya Hatunla evlendirmişti.[71] Mevlânâ'nın bu kez aylarca Şems ile sohbet ederek zaman geçirmesi sonucunda yeniden söylentiler, hoşnutsuzluklar başladı. Müritler, dostları ve hatta şehir halkı da fitneye katıldı. Üstelik bu defa Mevlânâ'nın oğlu Aleaddin de Şems'in düşmanlarına katılmıştır.[72] Şems etrafında kendisine yönelen kin, haset ve kötü niyetleri hissederek Konya'dan iyice soğudu, tamamen kaybolup öldü sanılmayı düşündü, Sultan Veled'e huzursuzluğunu dile getirdi ve "*Bak yine azgınlıkta*

[66] Öngören, a.g..e., s.443.
[67] Hidayetoğlu, a.g.e., s.28-29.
[68] Karaismailoğlu, a.g.e., s.20-21. ; Fürüzanfer, a.g.e., s.102-107.
[69] Öngören, a.g.e.,s.444.
[70] Hidayetoğlu, a.g.e., s.29-30. ; Fürüzanfer, a.g.e., s.111-114. ; Arpaguş, a.g.m., s.95-96.
[71] Öngören, a.g.e.,s.444
[72] Karaismailoğlu, a.g.e., s.20. ; Öngören, a.g.e.,s.444.

birleştiler, bu defa öyle bir gideceğim ki kimse nerede olduğumu bulamaycak." dedi.[73]

Bir süre sonra Şems gerçekten de ani ve sessizce ortadan kayboldu. Bazı müritlerin Şems'e suikast planladığı, hatta pusu kurup bıçakla saldırdıkları, Şems'in yaralanıp, sonra ortadan kaybolduğu, suikast düzenleyenlerin arasında Mevlânâ'nın oğlu Aleaddin'in de bulunduğu söylenir.[74] Ancak Mevlevi kaynaklarının hiçbirinde Şems'in suikaste uğradığı, vefatı, defnedilmesi konularında bir bilgi bulunmaz.[75]

Mevlânâ Şems'i bulabilmek için birkaç defa Şam'a gitmiş, aylarca aramış bulamamıştır.[76] Mevlânâ'nın Şems'i aramaya çıkması Şems'in hakkındaki suikast ve katledilme iddialarının gerçek olmadığının delilidir.[77]

Şems kaybolduktan sonra Mevlânâ, Selahaddin Zerkubî'yi onun yerine koymuş, vefatına kadar bu dostluk devam etmiş, hatta oğlu Sultan Veled ile Zerkubî'nin kızını evlendirmiştir.[78]Ne yazık ki, zamanla kötü niyetli ve fesat insanlar ona da kıskançlık gösterip iftira ve fitneye başlamışlar, hatta suikast teşebbüsünde bulunup, başarısız olmuşlardır.[79]

1258'de Şeyh Selahattin'in vefat etmesi üzerine Mevlânâ kendisine sohbet arkadaşı olarak Çelebi Hüsamettin'i seçti ve 10 yıl dostlukları sürdü. Kendisi Konya'da Ahilerin önderi olup, Ahi-Türkoğlu olarak bilinirdi ve Mevlânâ müridlerinden ve dostlarından ona tabi olmalarını, itaat etmelerini istemiştir.[80]Mevlânâ ancak Çelebi Hüsamettin yanında mutlu huzurlu olurdu, kendisine "Çelebi" lakabını da Mevlânâ verdi. Bu iki muhterem insanla geçen yıllar Mevlânâ'nın çevresi için de huzurlu verimli yıllar oldu. Nitekim Mesnevî'nin yazılmasında Çelebi Hüsameddin'in etkisi vardır.[81]

[73] Fürüzanfer, a.g.e., s.114.;
[74] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir,* s.34-36.
[75] Ceyhan, a.g.e.,s. 513-514.
[76] Karaismailoğlu, a.g.e., s.22.
[77] Fürüzanfer, a.g.e., s.117.
[78] Arpaguş, a.g.e., s.96.
[79] Öngören, a.g.e., s.444.
[80] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir,* s.43-44.
[81] Hidayetoğlu, a.g.e., s.34-39.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 17 Aralık 1273 tarihinde vefat ettiğinde cenazesine her dinden, her mezhebden büyük bir kalabalık eşlik etmiştir. O kadar kalabalık vardı ki, tabutuna dokunmak için izdiham yaşanmış görevliler sopa ve kılıçla kalabalığı kontrol etmek zorunda kalmıştır.[82] Mevlânâ'nın defnedilirken kimsenin üzülüp ağlamamasını vasiyet etmesi ve öldüğü günü kavuşma vakti olarak kabul etmesiyle ölüm gününe "şeb-i arus" (düğün gecesi) adı verilmiş ve her yıl "şeb-i arus" törenleriyle anılmıştır.[83]

Mevlânâ'nın vasiyeti:

"*Ben size, gizli ve aleni Allah'tan korkmanızı, az yemenizi, az uyumanızı, az söylemenizi, günahlardan çekinmenizi, oruç tutmaya ve namaz kılmaya devam etmenizi, daima şehvetten kaçınmanızı vasiyet ederim. Halkın eziyet ve cefasına dayanmanızı, avam ve sefihlerle düşüp kalkmaktan uzak bulunmanızı, kerem sahibi olan salih kimselerle beraber olmanızı vasiyet ederim. İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır. Sözün hayırlısı da az ve öz olanıdır. Hamd yalnız tek olan Allah'a mahsustur. Tevhid ehline selam olsun.*"[84]

[82] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir,* s.47-50.
[83] Karaismailoğlu, a.g.e., s.23. ; Öngören, a.g.e., s.445.
[84] Hidayetoğlu, a.g.e., s.41.

3.2. MEVLÂNÂ'NIN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mevlânâ'nın üstün bir tahsil gördüğü ve tasavvuf ehli olarak yetiştiği eserlerinde görülmektedir. Öyle ki babası vefat ettiğinde henüz 24 yaşında olmasına rağmen babasının yerine görevlendirilmiştir.[85] Sultanu'l-ulemâ olan babasının yerine kâfi görülmesine rağmen eğitimine devam eden Mevlânâ babasının yakın dostu ve kendisinin de Belh'te Lalası olan Seyyid Burhanettin'den dokuz yıl terbiye aldıktan sonra yine hocasının isteği üzerine Halep'e giderek orada başta Kemalettin İbnü'l-Adim başta olmak üzere Hallaviyye M edresesin'de önemli âlimlerden dersler alarak tekamülüne devam etti. Daha sonra Şam'a geçti ve Mukaddimiye medresesinde eğitimine devam etti. Şam'da Muhyiddin İbnü'l-Arâbî, Sa'deddin-i Hammuye, Osman-ı Rûmî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Sadreddin Konevî gibi dönemin bilinen âlim ve mutasavvıfları ile görüşmüş, fikir alışverişinde bulunmuş ve feyzlerinden faydalanmıştır.[86]

Mevlânâ'nın ilk mürşidi Sultânu'l-ulemâ olan babasıdır. Daha çocukken sır ehli ondaki ışığı görmüş ve gelecekte gönül âlemlerine hükmedeceğini müjdelemişlerdir. Esrarname ve babasının Maârif kitabından çok etkilenmiştir. Maârif, Mevlânâ'nın babasının vefatından sonra geçirdiği sıkıntılı dönemde babasını hatırlatan, bir nevi babasının hasretini dindiren ve Mevlânâ'nın ilim ve düşünce dünyasında derin etkileri olan bir kitaptır.[87]

Mevlânâ ilim yolunda yüksek mertebelere ulaştıktan sonra hocası Burhaneddin, nefis ve ruh terbiyesinin ardından hal öğrenimini yaptırmış, böylece hem ilmi yönden hem de manevi yönden pişmiştir.

Mevlânâ manevi yolculuğunu, "***hamdım, piştim, yandım***." sözleriyle ifade eder. Mevlânâ'nın pişmesi, babası Bahaeddin Veled ve hocası Şeyh Burhaneddin'in terbiyesi ile yanması ise Şems'in aynasında gördüğü kendi yansımasıyla olduğu değerlendirilmektedir.[88]

---

[85] Karaismailoğlu, a.g.e., s.19.
[86] Öngören, a.g.e., s.442.; Karaismailoğlu, a.g.e., s.19-20.; Fürüzanfer, a.g.e., s.79-86.
[87] Selman Karadağ, *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri Ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi,* Selçuk Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2018, s.50.
[88] Hidayetoğlu, a.g.e., s.28.; Ceyhan, a.g.e., s.513.

Arap ve İran edebiyatının inceliklerine vakıf, Farsçanın özelliklerini iyi bilen Mevlânâ, Rumcayı da bilmiş ve Yunan felsefesine de ilgi duymuştur. Dini tasavvufi bilgisinin yanında Yunan, Hint, Mısır gibi kültürlerini de bilmesi onun ve Mesnevî'sinin yüzyıllarca canlı kalıp tüm dünyada insanlara yol göstermesini sağlamıştır.[89]Mevlânâ'nın en önemli özelliği bütün mezheplere, hatta tüm dinlere hitap etmesi, dil ve ırk ayrımı yapmayarak tüm insanlığa seslenmiş ve öğretilerini yöneltmiştir.

Mevlânâ çevresine îmânı, ibadeti ve taati tâlim ettirirken hem çevresine hem de insanlığa ahlakı ve hoşgörüyü öğütlemiş, en güzel örneklerini de kendisi göstermiştir. Ahlak, hoşgörü ve tevazunun göstermelik değil, içten ve hakikî mahiyetini öğretmiştir. İslam ahlakını hayatında ve eserlerinde canlandırarak sunmuştur.[90]

Özellikle Mesnevî başta olmak üzere eserlerinde didaktik (eğitici-öğretici) şiir tarzı hakimdir. Divanında ise lirik (duygusal) tarzda şiirler çoğunlukta olup aşk ve coşku unsurları ön plandadır. Mesnevî'de ilahi aşk ve tasavvuf konuları daha çok göze çarpar. Dil ve üslup olarak sade, açık, anlaşılır halk dilinde bir anlatım benimsemiştir. Halk dili Türkçe olsa da dönemin, bilim, edebiyat ve resmi yazışma dili Farsçadır. Mevlânâ da eserlerini Farsça yazmış ancak Türkçe ve Arapça şiirleri da mevcuttur. Mevlânâ şiirlerini ve sohbetlerini musiki ve semah ile zenginleştirerek etkisini arttırmıştır.

[89] Karadağ, a.g.e., s.58.
[90] Karakoç, a.g.e., s.52-56.

3.3. MEVLÂNÂNIN ESERLERİ

Mevlânâ'nın iki manzum yani şiir, üç de mensur yani düz yazı eseri vardır. Manzum olanlar Divanı ve Mesnevîsi, mensur olanlar ise Fîhi Mâ Fîh, Mecalis-i Seb'a ve Mektubât'tır. Eserleri Farsçadır ancak birkaç Arapça ve Türkçe yazılmış şiir ve mektupları da vardır.[91]

3.3.1. Divan-ı Kebir

Kelime anlamı olarak "Büyük Divan" demektir. Mevlânâ'nın kaside, gazel, rubaive şiirlerinden oluşmuş büyük bir manzum eserdir. Diğer yandan şiir ve gazellerde genellikle Şems, Şems-i Tebrizî mahlasları kullanıldığından Divan-ı Şems, olarak da bilinmektedir.[92]

3.3.2. Mesnevî

Mesnevî, Mevlânâ'nın sevgiyi, gerçek aşkı, kul olmayı, tasavvufu ve adeleti ve ilahi meseleleri öğrettiği, güzel ahlâk, alçak gönüllülük, sabır, başkalarının iyiliğini istemek, doğruluk, şükretmek ve ibadet gibi hususların önemini anlatan uygulamalı bir eserdir.[93] Mesnevî, Mevlânâ'nın fikir ve ilmini hikâyeler yoluyla aktardığı mesnevi nazım şeklinde ve didaktik tarzda yazılmış 6 ciltlik şiir kitabıdır.[94]

3.3.3. Fîhi Mâ Fîh

Bu eser, Mevlânâ'nın çeşitli vaaz, ders ve sohbetlerinin oğlu Sultan Veled veya müritleri tarafından not alınarak daha sonra bu notların bir araya getirilmesi ile oluşan olan eseridir. Eserde, Mevlânâ'nın tasavvufî düşünceleri ile şiir ve edebî anlayışı, dünya ve âhiret, velî ve nebî, mürşid ve mürîd, cennet-cehennem, insan, din, iman, aşk, irâde ve ibadet gibi konulardaki fikir ve anlayışı yer almaktadır.[95]

[91] Yakup Şafak, *Hazret-i Mevlana'nın Eserleri*, Konya Valili İ.K.T.M. Yayınları, 2004, s.11-12.
[92] Öngören, a.g.e., s.446.
[93] Arpaguş, a.g.m., s.100.
[94] Fürüzanfer, a.g.e., s.179-182.
[95] Arpaguğ, a.g.e., s.102.

3.3.4. Mektûbât

Mektubat, Mevlana'nın kendi dönemindeki önemli şahıslarla, devlet ricali ile ve çeşitli ulema mehktuplar vasıtasıyla yaptığı yazışmalar, tavsiyeler, görüşmeler ve fikir alışverişlerinden meydana gelmektedir. Çevresi ve yakınları ile yaptığı mektuplaşmalarda dâhil edilmiştir.[96] Bu eserden Mevlana'ın hayat serüveni ve yaşam tarzı, dünya ve insalığa bakış açısı, tavırları gibi birçok yönde bilgi bulunabilmektedir.[97]

3.3.4. Mecâlis-i Seb'a

"Yedi Toplantı" anlamına gelen bu eser Mevlana'nın katıldığı yedi adet toplantıda yaptığı dini ve toplumsak konulalardaki hitap, irşad ve anlatımların yazılmasından veya yaptığı vaazlardan yedi adedinin yazılmasından meydana gelmekte olduğu anlaşılmaktadır. Eserde Mevlana'nın ilham aldığı büyüklerden, Mesnevi ve Divan-ı Kebir'den de örnekler görülmektedir.[98]

3.4. MESNEVÎ'NİN ÖZELLİKLERİ

Mesnevî, bir nazım şeklinin genel adıdır. Daha çok Arap ve Fars Edebiyatlarında kullanılan kendi aralarında kafiyeli olan beyitler halinde yazılan bir şiir biçimidir. Ancak Mevlânâ'nın bu isimdeki eserinden sonra Mesnevî denilince akla ilk gelen eser Mevlânâ'nın Mesnevî'si olmuştur.[99]

Mesnevî, altı cilt olarak yazılmıştır, 25 bin beyit civarında. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle yazılmıştır.[100]

Çelebi Hüsamettin' in teşviki ile bu kitap yazılmıştır. Mevlânâ Mesnevî'nin lafız ve vezinden ibaret olmadığını mananın önemli olduğunu söylemiş.

Mesnevî'de konular temsili hikâyeler ile anlatır. Mesnevî edebi alanda aşk, acı ve ayrılık konularını, dini tasavvufi alanda ilahi aşk, peygambere hürmet, ibadet,

[96] Fürüzanfer, a.g.e., s.196-198.
[97] Şafak, a.g.e., s.90-95.
[98] Hikmet Selçuk," Mevlana'nın Hayatı ve Eserleri", *Kur'an Mesajj İlmi Araştırmalar Dergisi*, (3),1998, ss.68-79, s.71. ; Şafak, a.g.e., s.96-100.
[99] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990, s.6-7.
[100] Şafak, a.g.e., s.23-24.

tasavvuf konularını, insanlığa karşı ise sevgi, saygı, hoşgörüyü en samimi, en güzel, en etkili şekilde örnekleyerek işlemiştir.[101]

Bu eser ayet ve hadislerde geçen konuların hikayeleri ile dolu olduğu için "Kuran'ın özü" olarak ta anılmaktadır.[102] Bu hikâyelerde içerik olarak dini ilimler, tarih, kültür vb sosyal bilimler ve tıbbî ilimler hakkında bilgi ve deneyimler aktarılmıştır.[103]

Gelecekte, özellikle Mevlevihâneler çoğaldıkça çok sayıda dile tercümeler ve açıklamalı tercümeler yapılmıştır.[104]

Mesnevî birçok dini tasavvufi ve edebi binlerce esere kaynaklık etmiş, yazarlarının fikir ve düşünce dünyasını etkilemiştir. Âşık Paşa, Nef'î, Nâbî, Şeyh Gâlib, Pertev Paşa, Yenişehirli Avnî gibi geçmişten günümüze kadar yaşamış birçok şair ve yazar Mevlâna'nın ve Mesnevî'nin etkisinde kalarak eserler vermişlerdir.[105]

[101] Karadağ, a.g.e., s.28.
[102] Karadağ, a.g.e., s.30-34.
[103] Abdulbaki Gölpınarlı, *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi,* s.6-18.
[104] Şafak, a.g.e., s.30-45.
[105] Karadağ, a.g.e., s.25.

4. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVİ TERCÜMESİ

4.1. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ

Süleyman Hayri Bey'in Mesnevî Tercümesi, 48 sayfadan oluşur, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup, İSAM kütüphanesi nüshasından çalışılmıştır. Hayri Bey'in tercümesi manzum tarzda yazılmıştır.

Hayri Bey, Mesnevî'nin birinci cildinin başından 170 beyit kadarını tercüme etmiş, önsözünde Mevlânâ ve Mesnevî hakkında kısa ve sade mâlumat vermiştir.[106] Ayrıca eserin yedinci cild tartışmasına değinerek, "*şair Fuzuli'nin, Nefi'nin bile bir şiirini, kasidesini taklit etseler konunun uzmanları mutlaka fark eder, kaldı ki Mevlânânın eserini taklit etmeye kalksalar bilinir. Ancak ben diğer altı cildi tercüme ettikten sonra tekrar inceleyip fikir beyan edeceğim*" şeklinde görüşünü yazmıştır.[107]

Hayri Bey eserle ilgili bilgiler verirken çok sayıda Mesnevî kopyasını inceleyerek tercümeye başladığını bildirmiştir.[108]

Hayri Bey'in tercümesi, manzum bir eserin yine manzum olarak kelime, cümle ve anlam bakımından çevrilmesinden oluşmuştur. Böyle bir çalışma manzum bir eserin nesir tercümesini yapmakdan daha zordur, zira önce tercüme edip sonra aynı anlamıyla ve yeni bir dilde manzum hale getirmek gerekmektedir. Ayrıca bu eser tasavvuf konulu bir eser olduğu için tam olarak çevrilmesi çok daha zor olacaktır. Nitekim tercümesinin başındaki "ihtar" kısmında yazar, eserin tasavvuf temelli olduğu için konu ve hikâyelerin açık olan ve açık olmayan, derin anlamları hatta gizli anlamları olduğu için okuyucuların bilgi ve birikimlerine göre farklı anlamları oluşacağı hususunu uyarmıştır. Geçmişte Nahîfî[109] ve Şakir Mehmet Efendi[110]'nin eserin tümünün manzum tercümesini yaptığı bilinmektedir.[111]

---

[106] Karadağ, a.g.e., s.121.
[107] Süleyman Hayri, *Mesnevi Şerif Tercümesi*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1308, s.2-6.
[108] Hayri, a.g.e., s.7.
[109] Nahifi, XVII yüzyılda yaşamış, manzum Mesnevi Tercümesi ile tanınan bir divan şairidir. bkz: Mustafa İsmet Uzun, "Nahifi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.32, 2006, s.297-299.
[110] Şakir Mehmet Efendi, II. Mahmut'un hocalarından biridir. Enderunda yeşiştmiş ve bazı saray görevlerinde bulunmuştur. Bkz: Ersin Durmuş, "Yeni Belgeler Işığında Mehmet Şakir Efendi", Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (17), 2018, ss.177-189.
[111] Şafak, a.g.e., s.34.

Süleyman Hayri, eserin kapağından sonra yedinci cilt konusuna değinmiş, çok sayıda nüshayı inceledikten sonra en güvendiklerini kaynak aldığını bildiren kısa bir açıklamadan sonraki bölümde eserin birçok şerhinin bulunduğunu örnekleriyle belirtmiştir. Daha sonra Mevlânâ hakkıında bilgi vererek akabinde mukaddime bölümüne geçmiştir.

Uzun bir mukaddimeden sonra Mesnevî'nin başındaki "Bu kitap Mesnevî'dir" sözüyle başlayan Mevlânâ'nın önsözünü metin olarak çevirmiş ve Mesnevî tercümesine başlamıştır.

4.1.1. Mesnevî'nin Şekil Özellikleri

Klasik Türk Edebiyatında, aruz ölçüsü en önemli unsurlardandır. Arap ve İran edebiyatı üzerinden Türk edebiyatına geçmiştir.Mesnevî nazım şeklidir de aruz vezni kullanılmaktadır. Mevlânâ'nın Mesnevîsi de aruz vezniyle yazılmıştır.

Beyitler incelendiğinde Hayri Bey'in Mesnevîsi beyitler kendi arasında kafiyelidir. Mesnevîmiz aruzun **fâ□ilâtün fâ□ilâtün fâ□ilün** kalıbıyla yazılmıştır.

4.1.2. Mesnevî Tercümesinin Dil Özellikleri

Hayri Bey'in Mesnevî tercümesinde sadeye yakın ve anlaşılması kolay bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı başlıklarda ağır bir dil yanında yapıcı bir üslûp dikkati çeker. Anlatımda yer yer deyimlerden, atasözlerinden ve yumuşak, nezih bir anlatım ibarelerinden yararlanılmıştır. Eleştiri yapılırken dahi kaba sayılabilecek kelimeler ve deyimlere yer verilmemiştir.

4.2. DİĞER MESNEVÎ TERCÜMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mesnevî tercümeleri dışında bir de Mesnevî şerhleri vardır. Bu eserler metni sadece tercüme etmekle kalmaz, ayrıca ayrıntlı açıklama yaparak eserin anlatmak istediklerini daha derin inceler ve farklı açılardan bakmaya çalışır. Öyleki bazen bir beyit birden fazla sayfa ile açıklanmakta. Adeta tefsir özelliğindedir.

Abdulbaki Gölpınarlı şerhinin önsözünde; zaten birçok Mesnevî şerhinin mevcut olduğunu ancak diğer tercümelerden farklı olarak Mesnevî'yi tam olarak tercüme ve şerh etmek için Mevlânâ'nın tüm eserlerini okumak, Mesnevî ve Mevlânâ hakkında gerekli bilgilere vakıf olmak gerektiğini belirtmiştir. Kullandığı nüshanın en muteber olduğunu da sebepleriyle anlatmıştır.[112] Gölpınarlı kendinden önceki tercümelerden farklı olarak beyitler arasındaki bağlantıları gözetmiştir. Beyit beyit değilde konu konu açıklama yapmıştır.

Mesnevî'nin birinci cildinin tam nesir tercümesini ilk olarak Ebu Suud Efendi yapmıştır. Mısra mısra tercüme yapılan eserde şerhler de vardır. Mesnevî'nin 6 cildini tam olarak ilk tercüme eden Şem'i Dede'dir. Ancak bu tercüme ve şerhte hatalar olduğu söylenir. Ankaravî'nin tercümesi ise Mevleviler arasında en çok bilinen tercümedir.[113]

Ancak Ankaravî yedinci cilt tercümesi ile tartışmaya neden olmuş; hatta Mevlânâ ve Mesnevî hakkında bilgisinin yetersiz olduğu eleştirileri yapılmıştır. Ancak çok eleştiri almasına rağmen litaratürde en güvenilir ve kabul görmüş tercümelerdendir.

Nicholson, Mesnevî'nin Batı'daki ilk tam İngilizce tercümesini yapmıştır, Mesnevî'nin beyitlerinin düzenli sıralamasını yaparak bu konuda başvuru eseri olmuştur.[114]

Süleyman Hayri'nin tercümesi manzum bir tercüme olarak her beyitin aynıyla tercüme edilmesi şeklindedir. Ancak tercümesinin kapak sayfasına ilk olarak Mesnevî'nin direk tercümeden anlaşılmasının zor olduğu, doğru anlaşılabilmesi için

[112] Gölpınarlı, Mesnevi Tercümesi ve Şerhi, s.VI-XXXVII(önsöz)
[113] Karadağ, a.g.e, s.64-69.
[114] Şener Demirel, ''Mevlana'nın Mesnevi'si ve Şerhleri'', *TürkiyeAraştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10),2007. s.479.

özelliklerinin bilinmesi gerektiği ancak herkesin kendi bilgi ve anlayışı kadar anlayabileceği şeklinde uyarı yaparak başlamıştır.

Tercümesine uzunca bir manzum mukaddime ile devam eden Hayrî, geleneğe uygun olarak, besmele, hamd, şükür ve peygambere salavat bölümlerinden sonra Mesnevî'nin kendi üzerinde bıraktığı tesirden ve Mesnevî'nin eşsizliğinden bahsetmiştir.[115]

Bu karşılaştırmalar sonucunda Mesnevî'yi okurken tasavvuf bilgisi olmayanların açıklamalı tercüme olan şerhleri tercih etmesinin faydalı olacağı görülmüş, manzum tercümelerin edebi maksatlı çalışmalarda yararlı olacağı kanatine varılmıştır.

[115] Hayri, a.g.e., s.1-16.

4.3. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVİ TERCÜMESİ

4.3.1. Meşnevî-i Şerîf Tercümesi

İẖṭâr

Maʿlûmdur ki işbû Meşnevî-i Şerîfiñ maʿnâları bütün taṣavvuf olduğundan dâʾimâ maʿânî-i şerîfe-i bâṭıniyesi mültezemdir binâʾen ʿaleyh Meşnevî-i şerîfdeki ḥikâyeleriñ cümlesindeki işârât cümlesindeki işârât-ı şerîfe ʿaḳl u efkâr u nefs ü îmân u insân u şeyṭân gibi şeyleriñ berây-ı ibret teşrîḥ-iaḥvâlinden ibâret bulunduğundan Meşnevî-i Şerîf oḳuyanlarıñ ḳâbilîyet ve istiʿdâdlarına göre ʿarż-ı cemâl-i meâl eder.

Eser

Rusûmât-i Emânat-i Celîlesi muʿâvin-irefîḳi Enderûn-ı Hümâyûndan muḫrec şa□ir Ḫayrî Bey

Maʿârif Neẓâret-i Celîlesiniñ yüz numaralı velî ruḫṣatnâmesiyle ṭabʿ olunmuşdur

İstanbul

(Maḥmud Bey) Maṭbaʿası Bâb-ı ʿÂlî civârında Ebu's-Suʿûd Caddesinde numro 72

1308

İfâde-i Maḫṣûṣa-i Mütercîm (s.2)

Meşnevî-i Şerîf Ḥażret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmîn'iñ eser-i teʾlîfi olub müşârun ileyh ḥażretleri bunu altı defter iʿtibâriyle bir cild üzerine taḥrîr ve tanẓîm buyurmuş ve muaḫḫaran işbû altı defterden bir defteri ḳadar bir nüsḫa daha ẓuhûr itmesiyle o zamandan beridir Meşnevî-i Şerîfiñ altı yaḫûd yedi cild oldığına daʾir bir mübâḥese bâbı açılaraḳ ileʾl-ân devâm edilmekte bulunuyor.

Bunca ekâbir-i □ulemâ ve efâżil-i şuʿarâ ve üdebâ meyânında devâm edegelen işbû mübâḥesetde Meşnevî-i Şerîfiñ altı cild olub yedinci cildiñ taḳlîd oldığna □umûmen Mevleviyân ve ekşer Meşnevî ḫânân ṭaraflarından ḥükm edilmek istenilmiş ise de ol

bâbda mebaḥisîn-i kirâm ḥazerâtınıñ ictimâʿârâsı ḥâṣıl olmadıġından ḥâlâ yedi cild daḫi olabilmek iḥtimaliniñ bütün bütün ortadan ḳaldırılamamış olması şâyân-ı taʿaccüb ve teʾessüfdür.

Zîrâ Meşnevî-i Şerîf gibi bir kitâb şehir-i naẓîr-i nâ-pezîriñ taḳlîdiyle muḳâyese ve taṭbiḳinde derʿaḳab mâhiyeti añlaşılacağı cihetle bu bâbda bir ṭaḳım delâʾili ḫâriciye ḳaydına düşerek uzun uzadı mübâḥeselere girişmek için hiç de bir iḥtiyâc yokdur.

Çünki Meşnevî-i Şerîf maġz-ı mesânî olaraḳ bir veliyyullâh-ı aʿẓamıñ eşer-i kerâmeti yaʿnî ṣâḥibi olan Ḥażret-i Mevlânâ'ya maḫṣûṣ bir ʿaṭiyye-i Yezdânî olub fâtiḥasından ḫâtimesine ḳadar sehl-i mümteniʿ bir kitâb-ı muʿciz-niṣâb olduġu cihetlerle taḳlîd ve tanżîri mümteniʿ ve muḥâldir.

Binâʾenʿaleyh Meşnevî-i Şerîf altı cild midir yedi cild midir deyü isbât-ı müddeʿâ żımnında edille tedârikiyçün ʿummân-ı ḥayrete dalıb ḫayâl ve ḫâṭıra gelmeyecek denilecek ḳadar emvâc-ı taṭvîlât-ı tedḳîḳât içinde çalḳanaraḳ girdâb-ı mübâḥaşâtda döne döne boġulub ḳalmaġa aṣla żarûret olmayıb yine leʾâlî-i berâhîn ve delâʾili ol deryâ-yı ʿirfân olan Mesnevî-i Şerîfde bulmaḳ içün kendi telâṭum-ı belâġat tehâcimi arasında ġavṭa-zen cüst ü cûy-i eṣdâf-ı taḥarriyât olmaḳdan başḳa mersâ-yı necât u selâmet yoḳdur.

Böyle bir eser-i muḳaddes-i yegâneye mübâḥisîn-i kirâm ḥażerâtınıñ taʿbîrleri vechle hem de eḥâd-ı nasdan (s.3) bir ḳallâş ṭarafından ḳocaman bir cild ʿilâvesiyle taḳlîd olunmasına iḥtimâl verilerek bunca efâżil-i devrânı farḳ ve temyîzinde ʿâciz ve ḥayrân bıraḳırcasına ṭıbḳ-ı Ḥażret-i Mevlânâ gibi bir kerâmet-i ḫariḳâ gösterebilecek kadar mahâret-i bâriḳa ṣâḥibi bir merd-i muḳtediriñ vücûdı taṣavvur mı olunmuş da Meşnevî-i Şerîf ile anıñ eseriniñ farḳ u temyîzinde ḳâṣır u nâçâr ḳalınmış gibi ʿaẓîm bir ġafletle żaʿf-ı temyîze maġlûb olaraḳ öteden beriden edille taḥarrîsi derdine düşmege iḥtiyâc mi mes etmişdir böyle bir zehâb-ı nâ-ṣavâb öyle bir kitâb-ı maʿâlî-elḳabıñ taḥdîd-i ḳadr u menziletini îmâ vü işrâb etmekle şânına şeyn olacaġından o vâdîlerde görünmekden ṣarf-ı naẓar ve o sevdâlarda bulunmaḳdan ḥaẓer gerekdir.

Meşnevî-i Şerîf öyle ʿâdî bir şâʿir dîvâni gibi taḳlîd u tanżîri pek âsân şey midir ki anı herkes ve yaḫûd bir kes taḳlîd ve tanẓîr edebilmek iḥtimâline gidilerek ḫâricden deliller aranmağa mużṭar ve nâçâr ḳalınsun böyle bir şey Meşnevî-i Şerîf ḥaḳḳında degil meşâhîr-i şuʿarânıñ âşârında bile câʾiz olmayıb olsa olsa belki âşâr-ı ʿâdiye ḥaḳḳında olabilir çünkü âşâr-ı ʿâdiyeniñ kendine maḫṣûṣ bir vâdîsi olmadığından yek

digerinden farḳ u temyîzi ne ḳadar ʿasîr ise âṯâr-ı ʿâliyeniñ kendine maḫṣûṣ vâdîsi olduġundan yek digerinden farḳ ve temyizi o ḳadar yesîrdir teşbîhde ḫaṭâ olmazsa meselâ zamanımız şuʿarâsınıñ vâdîsizlerinden biñlercesiniñ âṯârı bir yerde görülse hangisi kimiñ eseridir fark ve temyîzi mümkün olamayacaġı ḫalde şâʿir Nefʿî-eda İsma□îl Paşazâde Ḥaḳḳı Bey ile Kâẓım Paşanıñ eṯerleri kendilerine maḫṣûṣ vâdîleri olduġundan o biñlerce vâdîsiz âsârıñ içinden seçildikden soñra yek digerinden bile ayrılıb çıḳıvirir binâʾen ʿaleyh o maḳûle vâdîsiz âsârı bile vâdîsiziñ taḳlîd u tanẓîr edebilecegi mümkün olabilirse de ṣâḥib-i vâdî olan şu iki şâʿir-i metîn gibilerin âṯârı gibi âsârıñ taḳlîd ve tanẓîri öyle ḳolay ḳolay olacaḳ şeylerden olmadıġı cihetle Meṯnevî-i Şerîf gibi ancaḳ kendine maḫṣûṣ vâdîsi olan bir eṯer-i mümtâzıñ taḳlîdini erbâbı yek naẓarda seçib atıverir.

Ez-cümle maʿlûm-ı enâm olan meşâhîr-i □ulemâdan Süleymân Efendi merḥûmuñ eṯer-i ʿâlîsi bulunan (Mevlîd-i Şerîf) manẓûme-i belîġasına taḳlîden bir naẓîre yapılsa eşʿâr-i Türkiyyede fevḳa'l-ġâye mahâret-i kâmile ṣâḥibi olanlar der-ʿaḳab farḳ u temyîz idebilürler çünkü bu eṯer-i vâlâ-ter daḫî Meṯnevî-i Şerîf gibi müellifine maḫṣûṣ bir vâdîde olaraḳ serâben sehl-i mümteniʿ oldıġı içün taḳlîd ve tanẓîri muḥâl ve mümteniʿdir.

(s.4) Şimdi şu tafṣîlâtdan müstebân oldu ki bir insân hey'et-i mecmûʿasındaki daḳâyıḳı bilâ-noḳṣân kâffe-i ḫaḳâyiḳiyle añlayabildiġi bir şeyʾiñ mümeyyizi olabilir o ḫâlde Meṯnevî-i Şerîfin mümeyyizi olmaḳ şerefini iḥrâz edenleriñ Mevlid-i Şerîfiñ mümeyyizi olmaḳ meziyyetini ḥâʾiz olanlar ḳadar ibrâz-ı mahâret edemedikleri vârid-i ḫâṭır oluyorsa da o da câʾiz olmayıb çünki işbu mübâḥese öyle birṭaḳım cühelâ degil bir çoḳ e□âẓim-i ʿulemâ vü efaẓil-i şuʿarâ ve üdebâ meyânında deverân edegelmekde bulunduġu cihetle anlara ʿacz isnâdı muvâfıḳ-ı enṣâf ve edeb olmayacağından ancaḳ bu yolda faṣl u temyîzi der-ḫâṭır etmemişlerdir demekden başḳa çâre yoḳdur zîrâ ki şu mesʾeleniñ ḥalliyçün o ḳadar külfet ve zaḥmet-i bî-sûde bedel-i aṣl Meṯnevî-i Şerîfiñ selîḳasını vâdîsini ifâdesini ṭarzını edâsını selâsetini feṣâḥatını belâġatını meslegini meẕhebini taḳlîdiniñ selîḳası vâdîsi ifâdesi ṭarzı edâsı selâseti faṣaḥeti belâġatı meslegi meẕhebi ile taṭbîḳ ve muḳâyese edib de işte bu da bunuñ ʿaynıdır veyâḫûd degildir deyib kesdirib atıvermek eñ kesdirme bir yol iken o ṭarîḳe hiç uġramayaraḳ âḫir vâdîlerde ḥall-i mesʾele çâresini aramaḳlıġıñ sebeb ü ḥikmeti insânı dûçâr-ı ḥayret eyliyor.

Ḥażret-i Mevlânâ gibi bir zât-ı enderü'ṣ-ṣıfâtıñ eser-i ber-güzîdesi olan Meṯnevî-i Şerîfiñ değil Nefʿî ve Fużûlî gibi şâʿirleriñ bile dîvânlarınıñ taḳlîd ve tanẓîrine bunca senelerdir bir kimse muvaffaḳ olamadığı cihetle bu miṯillü şuʿarânıñ bile âsârınıñ taḳlîd u tanẓîrden müstaġnî ve müberrâ olduġu görülmekde bulunduġu ḥâlde Meṯnevî-i Şerîf gibi her yüzden mümtâz u müsteṯnâ olduġu müsellem-i enâm olan bir kitâb-ı ḳudsiyet-niṣâbıñ taḳlîdi vardır yoḳdur deyi mebâḥisâtı uzatdıḳca uzatmaḳda bir maʿnâ görülemiyor.

Meṯnevî-i Şerîf ile taḳlîdiniñ farḳ u temyîzi ḥaḳḳında ḥaṣr etmek fikrinde bulunduġum işbû ḳaʿide-i müsellem-i mebsûṭa ber-mîzân-ı râsiḫu'l-beyândır ki mevzûn bir kelâm için zerre ḳadar şaşmaz ʿale'l-ḫuṣûṣ ki Meṯnevî gibi bir kelâm-ı bedîʿu'l-insicâm için ḳıl ḳadar farḳ etmez ve şübhe bıraḳmaz ḥattâ Meṯnevî-i şerîf gibi bir kitâb-ı zî-şâna degil bâlâda beyân olunduġu vechle Nefʿî ve Fużûlî gibi şâʿirleriñ dîvânlarına bile başḳaları ṭaraflarından birḳaç ḳaṣîde veyâḫûd ġazel taḳlîd ve ʿilâve edilmiş olsa erbâbı anları birer birer bulur seçer çıḳarır ve ol ḳadar çıḳarır ki ḥattâ Dersaʿâdet ile Anadolu ve Rûmeli ahâlîsiniñ ve belki de Anadolun'uñ Ḳasṭamonu Ḳayṣeri ve Erżurum ahâlîlerinden bulunan

(s.5) şuʿarânıñ şîve-i lisân-ı ḫuṣûṣîleri olan Türkçeleriyle yazılmış eṯerlerini kendilerine maḫṣûṣ olan şîve ve edâları delâletiyle yek digerinden ayrılıb çıḳıverir.

Faḳaṭ şurası da cây-ı naẓardır ki ekṯer âṯârda olduġu gibi işbu yedinci cildde daḫi sâʾir cildlere göre baʿżı ebyât-ı żaʿîfeye teṣâdüf edilirse ḥall-i mesʾele yine dûçâr-ı müşkilât olacaḳdır ki meṯelâ Rûḥî-yi Baġdâdîniñ eṯeri naṣıl seçilebilecekdir.

İmdi şurası da şâyân-ı diḳḳatdir ki bu ʿâlemde meşâhîrden olaraḳ min külli'l-vücûh ikisi de ṭıbḳı bir vâdîde iki ṣâḥib-i eṯer görülmüş ve işidilmiş şeylerden degil ise de Ḫallâḳ-ı kâʾinâtıñ böyle âṯârında vâdîsi müttaḥid iki vücûdıñ bir anda ḫalḳ u îcâdına ʿâciz olmadığı cihetle farż edelim ki Ḥażret-i Mevlânânıñ eṯerini farḳ olunmayacaḳ derecede taḳlîd u tanẓîr edebilecek bir merd-i muḳtedir ẓuhûr edib de öyle bir eṯer meydâna atıb gitmiş olsun işbû ḳuvvet ve ḳudretiñ ṣâḥibi olmaḳla berâber öyle bir mecnûn taṣavvûr olunur mu ki o derecedeki ḳuvvet ve ḳudretiniñ ḳadr u meziyyetini bilmeyerek veyaḫûd bilib de bizim añlayamadığımız bir menfaʿat-ı maḫṣûṣa uġurunda bile olsa öyle bir iktidâr-ı ḫâriku'l-ʿâdesini iki cihâna velvele-endâz olacaḳ nâmınıñ maḥvı yolunda fedâ ederek böyle aṣılṣız faṣılsız bir şey ile iştiġâl edeceğine Meṯnevî-i şerîf gibi dünyâlar deger bir eṯer-i muʿteber meydâna getirib de Ḥażret-i

Mevlânâ gibi iki cihânda meşhûr ve maḳbûl-i enâm olaraḳ dillerinde vâṣıl-ı ser-menzil-i merâm olur giderdi.

Erbâbınıñ maʿlûmu olduġu üzere kütübḫâne-i ʿalemde ne ḳadar âṯâr-ı meşhûre var ise hepsinin de kendine maḫṣûṣ bir vâdîsi olduġundan yeryüzünde gördüğümüz bildiğimiz o âṯâr-ı meşhûre içinde ṭıbḳı Meṯnevî-i Şerîf vâdîsinde bir eṯere teṣadüf edilmiş olsa idi belki o zaman bu eṯeriñ ṣâḥibi ṭarafından Meṯnevî-i Şerîfiñ de ayrıca bir cild taḳlîdi uydurulmuş olmasına iḥtimâl verilerek taḥḳîḳât ve tedḳîḳât-ı maʿlûmeye iḥtiyâc görülür idi lakin öyle de bir şeyʾiñ vücûdu görülüp işidilmediği cihetle Menṯevî-i Şerîfden farḳ olunamayacaḳ derecede taḳlîd olunmuş bir cild-i sâbiʿñ mevcûd olmasını ḳaʿide-i mabsûṭaya taṭbîḳ ile ḳaṭʿiyyen red etmek lâzım gelir şâyed bu yedinci cildiñ şuvechle □inde'l-taṭbîḳ Mesnevî Şerîf vadisinde olmadığı her vechle taḥaḳḳuḳ ettiği ḥâlde işte o zaman yine mesʾele çatallaşaraḳ ḳocaman bir cildiñ maḥvına ḳadar yürümekden ise meẕkûr yedinci cildde Ḥażret-i Mevlânânıñ muḫâlif-i meslek u muġâyir-i meẕhebi olduġu görülen baʿż-ı ebyât-ı saḳîme (s.6) ve elfâẓ u kelimât saḫîfeniñ ṣoñradan ṣıḳışdırılmış olmaḳ iḥtimâliyle derûn-ı kitâbdan ṭard ve iḫrâc olunaraḳ mesʾeleye ḥüsn-i ḫitâm verilmelidir ve's-selâm

İşte altı yüz seneden beri sürüb gelmekde bulunan Meṯnevî-i Şerifiñ yedinci cild mesʾelesiniñ ḥall ü faṣlını ber vech-i muḥarrer ḳâʿide-i sâlime-i mebsûṭaya münḥaṣır görüyor isem de henüz o yolda ḥall u faṣlına kendimde iḳtidâr göremediğim cihetle inşâʾallahü'r-raḥman Meṯnevî-i Şerifiñ altıncı cildiniñ ḫâtimesine ḳadar tercümesini ikmâl etdikden ṣoñra o zamâna ḳadar ṭabîʿî ḥâṣıl olacaḳ olan meleke ve mahâret üzerine yedinci cildi elime alıb da Meṯnevî-i Şerifiñ altı defteriyle muḳâyese ve taṭbîḳ ederek elfâż ve ʿibârâtındaki reviş ve vâdîsinde bulacağım aḥvâle göre ḥükm etmek ve ol zamâna ḳadar bir yandan da tedḳîḳât-ı ʿamîḳa-i lâzime icrâsıyla muvaffaḳ olabilecegim neticeyi ḫâtime-i tercümemde ʿarż ve beyân ile artıḳ mesʾeleye bir ḫitâm vermek için Cenâb-ı vâhibü'l-âmâliñ elṭâf-ı mâlâ-nihâyesine ṣıġınmaḳdan başḳa şimdilik bir şey dimege cerâʾet ve cesâretim yoḳdur[116].

İ□tiẕâr

Eyâdi-i nâsda deverân etmekte bulunan Meṯnevî-i Şerif metinleriniñ müstensiḫ-i seyyiʾesiyle baʿż-ı maḥallerinde artıḳ eksik ebyât u kelîmât nâdir olmadığından bunuñ bir ṣaḥîḥ nüsḫasını bulub yañlışsız bir metn-i şerifiñ meydâna çıḳarılmasını

[116]Allah'ın lutfundan başka sıganacağım yer yoktur.

meraḳ ederek eski yeñi ve yazma baṣma bir iki yüz ḳadar Meşnevî metinlerini yek diğeriyle muḳâbele etdikce dûçâr-ı müşkilât olmaḳdan başḳa bir şey ḥâṣıl edemediğimden artıḳ o emelden ḳaṭʿ-ı ümîd ederek mümkün mertebe emîn olabileceğim bir yolda □aḳla eñ ḳarîb maʿnâya eñ münâsib ve Meşnevî-i Şerifiñ vâdîsine eñ elverişli olanıñ ḳabûlyle işbû tercüme-i □acizanamedeki metin-i Şerîfiñ şâyân i□timâd bir ḥâle getirilmiş olduġunu meʾmûl ediyorsam da ber-vech-i maʿrûż nüsḫalardaki teḫâlüf ḥasebiyle ve ḥasebü'l-beşeriyye görilecek ḳuṣûruñ ʿafvı temennîsine iḥtiyâcım der-kârdır.

(Esâmî-i Meşâhîr-i Meşnevî-ḫᵛânân)

İşbû Meşnevî-i Şerifiñ teʾlîf ve tanẓîmi zamânından bu zamana ḳadar eslâf-ı ʿıẓâmdan bir çoḳ ʿulemâ ve fużalâ ve şuʿarâ ve üdebâ ṭaraflarından Meşnevî-i Şerîfi muḫtaṣar ve muṭavvel (s.7)manẓûm ve menşûr □Arabî ve Fârisî ve Türkî olaraḳ ḳısmen ve tekmîlen şerḥ ve tercüme edenlerden esnâ-yı tedḳîḳ ve müṭâlaʿada âşârına teṣâdüf etdiğim zevât-ı kirâm esâmîsiniñ teyemmünen zikr ve beyânı tensîb edilmişdir.

(İsmâʿîl Anḳaravî) (İsmâʿîl Ḳonevî) (İsmâʿîl Ḥaḳḳı Burûsevî) (İbrahîm Gülşenî) (Ahmed Ṣubûḥî Dede) (Biyhekî) (Pîrî Paşa) (Cevrî) (Ḥasan Ẓarîfî) (Ḥüseyin el-kâşifî el-vâʿıẓ))Süleymân Naḥîfî) (Sevdâ) (Mirzâ Rıżâ) (Sebzevârî) (Sinân Paşa) (Sürûrî) (Şemʿî) (Şâhidî) (Ṣadre'd-dîn-i Ḳonevî) (Ṣarı ʿAbdullah Efendi) (ʿAbdurraḥman Câmî) (Şeyḫ ʿAbdüllaṭîf) (Derviş ʿİlmî Şâʿir) (Şeyḫ ʿAbdülmecîd Sivâsî) (ʿAlâʾed-dîn Muṣannıfek) (Feraḫ Efendi) (Kemâlü'd-dîn Fîrûzâbâdî) (Kemâlü'd-dîn Ḥüseyin el-Ḫᵛarezmî) (Muhammed Belḫî) (Muhammed Murâd Naḳşibendî) (Muhammed eş-şehîri-muṣannıfek) (Muḥibbiyyü'l-vâʿiz Şîrâzî) (Muṣṭafa Bosnevî) (Niẓâmiyyü'l-Maḥmûdî) (Sîne-çâk Yûsuf Dede) (Beşikṭaş Şeyḫi Yûsuf Efendi).

Tercüme-i Ḥâl-i Ḥażret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî

Ṣâḥib-i Meṣnevî-i Şerif (s.8)

Ḥażret-i Mevlânânıñ ism-i şerîfi Muḥammed ve maḫlaṣ-ı ʿâlîsi Celâlü'd-dîn ve laḳab-ı sâmîsi Ḳonya şehrini teşrîflerinden dolayı Rûmîdir.

Peygamberiniz Muhammed el-Muṣṭafâ ṣallallâhü ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleriniñ altı yüz dördünci sene-i hicriyesi rebîʿu'l-evveliniñ altıncı günü Belḫ şehrinde dünyâya gelmiş ve altı yüz yetmiş iki sene-i hicriyesi cumâdiye'l-âḫiriniñ ṣoñ pençşenbe günü baʿde'l-ʿaṣr altmış sekiz yaşında olduġu ḥâlde ʿuḳbâya gitmişdir.

Eṣer teʾlîfleri olaraḳ bir dîvân-i dil-pezîri bir evrâd-ı kebîri bir ʿaşḳnâme-i bî-naẓîri FîhiMâfîh nâmında bir eser behîni ve bir Meṣnevî-i Şerîfi olub bunuñ bir ismi Sâmînâme ve bir ismi de Ḥüsâmînâmedir ve bir de Terât nâmesi ile Mecâlis cümlesi olaraḳ cemʿan yedi parçaya bâliġ olmuş ve faḳaṭ ʿaşḳnâmeniñ Sulṭân Velediñ olduġu da rivâyet olunmaḳda bulunmuşdur.

Ḥażret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmîniñ silsile-i ber-güzîdeleri şu vechledir ki peder-i ʿâlîleri sulṭânü'l-ʿulemâ nâmıyla şöhret-şiʿâr olan Muhammed Bahâʾed-dîn Veled Muhammed bin Hüseyin el-ḫaṭîbi bin Aḥmed el-ḫaṭîbi bin Maḥmûd bin Mevdûd bin Sâbit bin Mesîb bin Ḥammâd bin ʿAbdurraḥman bin Ebibekri'ṣ-ṣıddîḳdir rıżvânü'llâhi teʿâlâ ʿaleyhim ecmaʿîn.

Mevlânânıñ pederi müşârun-ileyh Sulṭânü'lʿulemâ ḥasebi'l-ḳader memleketinden diyâr-ı âḫara naḳl itdikleri eṣnâda Mevlânâ Celâle'd-dîn-i Rûmî beş altı yaşlarında olub pederiyle beraber Baġdâd'da ve ḥacc etmek için Baġdâd'dan Ḥicâz'a ve Ḥicâz'dan Şâm ve Erzincân ve Aḳşehir'den dolaşaraḳ Ḳonya'ya geldiklerinde Ḥażret-i Mevlânâ bâliġ olduġundan Ḫˇâce Şerefe'd-dîn Lâlâ Semerḳandîniñ(Gevher) nâmındaki ḳızıyla tezevvüc ederek birinci oġlu Sulṭân Veled ḥażretleri dünyâya gelmişdir.

Bundan ṣoñra pederleri müşârun-ileyh Sulṭânü'l-ʿulema ḥażretleri Sulṭân ʿAlâʾed-dîniñ daʿvet ve istirḥâmiyle Ḳonya'ya gelüb orada vefâtı vuḳûʿ bulmaġla kendüsi artıḳ (s.9) Ḳonya'da ḳalmaḳ istemediğinden meşhûr Seyyîd Burhâne'd-dîn ḥażretleriniñ Ḳonya'yı teşrîfle on sene ḳadar ʿulûm-ı keṣîre taʿlîminden ṣoñra Mevlânâ ḥażretlerine vedâʿ ederek Kayṣeriye cânibine ʿazîmet ve orada irtiḥâl-i cennet etmişdir ki Ḳayṣeriye'de türbesi elʾan ziyâretgâh-ı ʿâlemiyân olub şükür ki

Cenâb-ı ḫallâḳ-ı kerîm bu (Ḫayri) ḳuluna da birḳaç kere ziyâretini naṣîb u zemzem-i şerîf gibi olan türbeniñ ḳuyusunuñ ṣuyundan şürb etmekliğimi müyesser eylemişdir.

Ḥażret Mevlânâ Ḳonya'da hezârân ṭalebe-i ʿulûma ʿaḳıllara ḥayret verecek derecelerde bir ʿilm ve ẕekâ ile taʿlîm-i ʿulûm ve fünûn ve maʿârif etmekde iken meşhûr Şemsü'd-dîn Tebrîzî ḥażretleri Ḳonya'ya gelib Mevlânâ ile görüşdüğü ṣırada Cenâb-ı Mevlânâ ḥażret-i Şems-i Tebrîzîniñ ayağına ḳapanub ḫânesine götürerek altı ay birlikde bulunduktan ṣoñra Şems-i Tebrîzî tekrâr Şâm'a ʿavdet etdiğinden Mevlânâ ṭarafından Sulṭân Veled Şam'a gönderilerek daʿvet olunmaġla defʿa-i sâniye olaraḳ Ḳonya'ya gelib bir aralıḳ daḫi ansızın ġâʾib olmaġla bu sefer bi'z-ẕât Ḥażret-i Mevlânâ Şâm ve Tebrîz cihetlerinde aramaġa çıḳdığı ṣıralarda Ḥażret-i Mevlânâ baʿż-ı çalġılarla müşteġil olmaġla Ḥażret-i Mevlânâ'nıñ mürîdlerinden eñ sevgilisi bulunan Ḥüsâm'ed-dîn Çelebî ḥażretleri bir kitâb-ı manżûm teʾlîf buyurmalarını iḫṭâr ve ricâ etmekle Mevlânâ daḫi ẕâten ben de böyle bir şey yapmaḳ istiyor idim ḥattâ birḳaç beytini daḫi yazmışdım diyerek on sekiz beyti Çelebi ḥażretlerine gösterdikden ṣoñra Meṣnevî-i şerîfiñ teʾlîfine başlayub baʿż-ı gece ṣabâḥlara ḳadar Mevlâna söyler ve Çelebi Ḥüsâm'ed-dîn ḥażretleri yazar idi.

İşte Meṣnevî-i Şerifiñ taḥrîrine sene-i hicriyeniñ altı yüz altmış târîḫinde başlanaraḳ ikinci cildi biraz müddet dûçâr-ı taʾaḫḫur oldıḳdan ṣoñra sene-i merḳûmeniñ altı yüz yetmiş ikisine doġrı ḫitâm bulduġu müṣbet ve müteḥaḳḳaḳdır.

Ḥażret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî ʿömri içinde hiç bir sâʿat bile bîhude iżâʿa-i vaḳt etmeyib ʿulûm ve maʿârif taʿllüm ve taʿlîmiyle iştiġâl ve dâʾimâ ẕikru'llâh ile imrâr-ı eyyâm ve leyâl ider idi.

Ḥażret-i Mevlânâ'nıñ irtiḥâlinden ṣoñra kendi emr ve işâretleriyle maḳâm-ı muʿallâ-yı irşâdlerine Ḥüsâm'ed-dîn Çelebî ḥażretleri ve bunuñ irtiḥâlinden ṣoñra Mevlânâ Celâl (s.10) ed-dîn-i Rûmî-zâde Sulṭân Veled ḥażretleri ve bunuñ irtiḥâlinden ṣoñra maḫdûmı Ulu ʿÂrif Efendi ḥażretleri post-nişîn-i ḫilâfet-i Mevleviye olaraḳ işbû minvâl üzere evlâd u aḥfâdları ḥâlâ Ḳonya'da ḫanḳâh-ârâ-yı ṭarîḳat-ı Mevleviye olduḳları maʿlûm-ı ʿâlemiyândır.

Bismillâhir-raḥmâni’r-raḥîm

Muḳaddime-i Tercüme-i Meşnevî-i Şerîf

(s.11)

Fâ□ilâtün fâ□ilâtün fâ□ilün

1- Besmeleyle eyleyem feṯḥ-i kelâm
Çünki anıñla olur her iş tamâm

2- Ṣad zebânle ḳılayım şükr u sipâs
Ḥażret-i Allâha bî-ḥadd ü ḳıyâs

3- Her umûrumda ṣıġındım ẕâtına
Ẕât-ı yektâ-yı kerem âyâtına

4- Evvel ü âḫir odur herkes için
Sîmâ-yı (Ḫayri) gibi bî-kes için

5- Öyle bir evvel ki yoḳ evvel aña
Öyle bir âḫir ki yoḳdur intihâ

6- Ḳudreti her zerrede olmuş □ayân
Gizli gizli pek celî bir imtiḥân

7- Bir □ayândır kim nihândır ḥażreti
Bir nihândır kim □ayândır ḳudreti

8- Ḳudretinden zerredir berr-i basîṭ
Ḥikmetinden ḳaṭredir baḥr-i muḥiṭ

9- Emrine vâbestedir ḥükm-i felek
Ḥükmüne pâ-bestedir ins u melek

10- Ḥükm-i vaḥdaniyetinde mihr ü mâh
Rûz u şeb Allâh için iki güvâh

11- Var mıdır dünyâda bânisiz biña
Kim olur yâ bânî-i arż u semâ

12- Var mıdır ʿâlemde fâʿilsiz umûr
Fâʿili ya kâʾinâtıñ kim olur

13- Ṣunʿunı ol ṣâniʿiñ □ibretle ger
Kim taṣavvûr eylese taṣdîḳ eder

14- Çünki ister bir müʾeṩṩir her eṩer
ʿAḳl için bunlar delîl-i muʿteber

15- Naḳl ile biñlerle burhân ü delîl
Vardır âyât u eḥâdîṩ ile bil

16- Yâ nice mümkin senâ-yı bî-ʿadî
Didi (lâ üḥṣâ-ı senâʾ[117]) Aḥmedî

17- Aḥmed-i muḫtâr o kim maḥbûbudur
Hem ḳulu hem mürsel-i merġûbudur

18- Öyle bir mürsel ki münkirler bile
Ẕâtını taṣdîḳ ederler ʿaḳl ile

(s.12)

19- Şerʿ-i pâkî ḥayret-efzâ-yı ḫıred
Ḥaşre dek aḥkâmi bâḳî bir sened

20- Emr ü nehyi ḥikmet-ârâ-yı ʿuḳûl
Öyle ḥikmet kim nesiḫ zîb-i nuḳûl

[117] Seni ne kadar övsem de hakkını yerine getiremem.

21- Bir zamân olub berâ-yı intiẓâm
ʿÂlem emrin edecekdir iltizâm

22- İşte bu peyġamber-i âḫir zamân
Muḳtedâ-yı cümle-i İslâmiyân

23- Gösterp râh-ı ṣavâbı âdeme
Neşr-i ʿirfân itdi cümle ʿâleme

24- ʿÂlemi ḳıldı ḍalâletden emîn
ʿAdl ile ṭoldı zamânında zemîn

25- Ḥaḳ ile bâṭıl seçildi sû-be-sû
Küfr ile dîn farḳ olundu mû-be-mû

26- Dîn u dünyâ buldu ẕâtıyla şeref
Gelmedim vaḳtinde dünyâya esef

27- Geldi dünyâya bilindi ẕât-ı ḥaḳ
Gitdi dünyâdan edib isbât-i ḥaḳ

28- Ẕât-ı pâkinden şefâʿat beklerim
Ümmetiyim lüṭfun elbet beklerim

29- Daʾimâ olsun taḥiyyât ü selâm
Ẕâtına benden ilâ yevmi'l-ḳıyâm

30- Âline aṣḥâbına leyl ü nehâr
Ḥaşre dek benden dürûd-ı bî-şümâr

31- Ol ḥabîb edince ʿuḳbâya ḫırâm
Virdi bunlar şerʿine ḥüsn-i niẓâm

32- Şerʿine şarıldılar bi’l-iʿtinâ
Ḫalḳı irşâd eylediler dâʾimâ

33- Öyle irşâd itdiler kim âdemi
Âdeme bildirdiler her ʿâlemi

34- Ḥaḳ yolunda eylediler ʿadl ü dâd
Mâl ü cânından emîn oldı ʿibâd

35- Yeryüzünde neşr-i furḳân itdiler
Fıraḳ-ı bîn küfr ü îmân itdiler

36- İtmediler kimseye ẓulm ü sitem
Muḥteremdirler anuñçün muḥterem

37- Lüṭf u iḥsân u ḥayâ vü merḥamet
Ġayret ü iẖlâṣ u ṣıdḳ ü maʿdelet

38- Ḥâṣılı cümle füyûżât-ı edeb
Anlaruñ âsârıdır dünyâya hep

39- Âl-i ʿOsmân anlara niʿme’l-ẖalef
Şerʿ-i pâke virdi bunlarda şeref

40- Anlarıñ ṭavrını teʾyîd itdiler
Meslek-i peyġamberîde gitdiler

41- Buldı bunlarla beḳâ dîn-i mübîn
Raḥmetüllâhi ʿaleyhim ecmaʿîn

42- Sîmâ-yı şimdi şehinşâh-ı zamân
Yaʿni Ḫân-ı (ʿAbdülḥamîd)-i kâm-rân

43- Buldı ʿaṣrında cihân ṣulḥ u ṣalâḥ
Gördi ʿahdinde zamân fevz ü felâḥ

(s.13)

44- Eyledi dünyâyı pür-emn ü ṣafâ
Şevket u şânın füzûn itsün Ḫudâ

45- İtdi devrinde teraḳḳî cümle kâr
ʿİlm ü ʿirfân ile doldu her diyâr

46- Oldı hep ehl-i vaṭan ṣâḥib-kalem
Ḥabbezâ devr-i celîl-i muġtenem

47- Bende aldım destime kilk-i teri
Kendi vâdimiñ olub cevelân-geri

48- Ṭıfl iken perverde eden şîr ile
Şimdide etmiş ġıdâmı şiʿr ile

49- Şîr-i ḫ̆ârı eyleyen yâ şîr-i ḫ̆ân
Yâ ʿaceb mi etse muʿciz-dâstân

50- Baḫt u ṭâliʿim ḳader mi neylemiş
Degme bir olmaz tecellî eylemiş

51- Bir tecellî kim semâdır maṭlaʿı
Mihr ü mehden rûşenâdır maḳṭaʿı

52- Bu tecellîden olub bir küşte-ḥâl
Mülk-i naẓma ḫayli verdim ḳîl u ḳâl

53- Bir ṭarafdan naẓm-ı eşʿâr eyledim
Bir ṭarafdan maḥv-ı âs̱âr eyledim

54- ʿÖmrümüñ naẓm ile geçdi çoḳ demi
Ṣanki tanẓîme çalışdım ʿâlemi

55- Bir mahâret geldi gitdikçe baña
Her ne dirsem şiʿr olurdı muṭlaḳâ

56- Çoḳ ġazel yazdım ḳaṣâʾid söyledim
Artıḳ eksik ḫayli feryâd eyledim

57- Yazmadım bir şûḫa bir şarḳı ġazel
Çünki yazdığım ġazel andan güzel

58- Yazmadım ḥattâ ḳaṣîde herkese
Ṣarf-ı cevher itmedim ḫâr u ḫasa

59- În ü âna ʿarż-ı ḥâcât itmedim
Köhne şâʿirler yolunda gitmedim

60- Bir Ḫudâ bir mürseli bir sâyesi
Oldu kilk-i pâkimiñ sermâyesi

61- Ġayri dîvânımda yoḳ nâm-ı aḥad
El-meded ey dest-i gîrân el-meded

62- Nâlişimden çıñladı ṭâḳ-ı semâ
Yeryüzünde ṭuymadı kimse daha

63- Geçdi eyyâm-ı bahâr erdi ḫazân
Düşdi istiḳbâle feyz-i gül-sitân

64- Gonceniñ derdi hezârıñ âteşi
Yaḳdı yandırdı dil-i hicrân-keşi

65- Bu hevâda geçdi eyyâm-ı şebâb
Hepsini ʿarż itsem olur bir kitâb

66- Bir degil derdim hezârândır-hezâr
Her birisi bir cihetden ber-güzâr

67- Pîre döndüm genc iken bî-iḫtiyâr
Ḥâṣılı oldum perîşân-rûzgâr

68- Neydi bilmem bendeki feryâdlar
Böyle mi olur imiş nâ-şâdlar

69- Şimdi feryâdıma feryâd eylerim
Derdime derd ile imdâd eylerim

70- Böyle ah ü zâr ederken bir gice
Derdime yanub giderken gizlice

(s.14)

71- Yaʿnî ḫâmemle ederken ḥasbiḥâl
Gönlüme geldi ki şöyle bir suʾâl

72- Tâ-be-key ġamḫˇârî-yi rîbüʾl-menûn
Ẕülfikârî-yi ḫayâlât-ı şuʾûn

73- Tâ-be-key ṣaḥrâ neverdî-yi ḫayâl
Tâ-be-key âvâregî-yi ḳîl u ḳâl

74- Naẓm-ı eşʿâr ile ḥâlim nolacaḳ
Birgün olur kim o da maḥv olacaḳ

75- Nâfile teşviş-i dil-i sevdâ-yı ḫâm
Beyhude taḫdîş-i cân-âşûb-i kâm

76- Birbirine düşdi ḳîl u ḳâl-i ḥâl
Elde yoḳ başḳa zimâm-ı iştiġâl

77- Kimseniñ yâ Rabbî kilk-i himmeti
Olmasın bu rütbe hicrân âleti

78- Dilde var iken bu hicrânlı elem
Şerḥe muḥtâcım hemîşe lâ-cerem

79- Añlamaz ḥâlim sipihr-i tâbe-kâr
Dinlemez efkârımı aġyâr u yâr

80- Şiʿr erer nâlân iken imdâdıma
Şiʿr erer ḫandân iken feryâdıma

81- Ḥasbiḥâlım sevgilim yârim ġıdâm
Çünki ol derd âşinâdır ṣubḥ u şâm

82- Yoḳ anıñçün terk-i şiʿre iḫtimâl
Ḫâmemi żabṭ eylemek emr-i muḥâl

83- Gâh elem çekdim ġazel-ḫˇân olmadan
Gâh tanẓîm-i ḳaṣâʾid ḳılmadan

84- Hiç birinden çekmedim ṣahbâ-yı kâm
Ḳaldı bezm-i âḫara vaṣl-ı merâm

85- Nâmım ibḳâ itmedir kâmım benim
Ey nedir ibḳâ olub nâmım benim

86- Bir ʿacîb aḥvâl-i ḥayret-iştimâl
Ṣanki yarış idiyor ʿacz ü kemâl

87- Hey ne bir bitmez ḫayâl-i arzû
Sâḥa-i imkana ṣıġmaz güft u gû

88- Güft u gû bitdi söz encâm olmadı
Çatladı amma ḳalem kâm almadı

89- Kâmı nâme eyledim taḥvîl tâ
Kim yazulsun nâmıma kâm-ı beḳâ

90- Geçdi hengâm-ı hevâ bitdi heves
Kaʾinât oldı gözümde ʿayn-i ḫas

91- Geçmedi ḥâlâ göñül eşʿârdan
Muntâẓam nâ-muntâẓam efkârdan

92- Bu keşâkeşle geçüb gider ḥayât
Müşkilât içinde ḳaldım müşkilât

93- Terk-i âşâra heveslendi ḳalem
Derde baḳ kim nerde seslendi ḳalem

94- Başladım tanẓîm-i dîvân etmege
Ḫâmemi maḥsûd-ı devrân etmege

95- Yazmadıġım ḳalmadı ṣandım aña
Ya meger bir şey yazılmamış daha

96- Derde düştüm nâmımı ibḳâdîye
Ḫâmemi sevḳ eyledim her vâdîye

97- Neyle bir şâʿir eder ibḳâ-yı nâm
Eldeki avuçdaki bir tek kelâm

98- Câmi□ vü çeşme binâ itmek muḥâl
Ḫânemi yapmaḳ ʿadîmü'l-iḥtimâl

(s.15)

99- Ḫidmet itmek devlet ü dîne ʿasîr
Eyledim bu yolda da saʿy-i keşîr

100- Her ne âġâz itdim oldu nâ-tamâm
Şiʿr imiş bildim naṣîbim ve's-selâm

101- Şod derin vâdî ṣavâb u nâ-ṣavâb
Her varaḳ-pâre elimde bir kitâb

102- Her kitâbı ki zi-kilkim şod ʿayân
Eyledim dîvân-ı ġayba armaġan

103- Kendim aldım ṣatdım anlardan ṣafâ
Her ṣafâyı ki be-cânım şod cefâ

104- Zân-ı ṣafâ vü zin cefâ dil zâr şod
Zin cefâ vü zân-ı ṣafâ dil zâr şod[118]

105- Nây şod cismim zebânıñ her nevâ
Nûr-ı vuṣlat nâr-ı hicrân şod merâ

106- Her ṣada mi-âyed ez cânem bî-rûn
Kilkem ender suzed ez-raz-i derun

107- Nîz sûzân mi-şeved zân dâstân
Ger begûyem kilk ü levh ü cism ü cân

[118] O sefa ve bu cefadan gönül inledi
Bu cefa ve sefadan gönül inledi.

108- Dâstâni ki refîḳ-i cânım ust
Bâdî-i her nâle vü efġanım ust

109- Ḥayret âmed zân ki bâhir hâletem
Ḥaletem efzûn kerded ḥayretem

110- Âh ez-in ḥayret vezin-ḥâlet şodem
Nây-i hicrân-veş fiġân-efzâ-yi dem

111- Zân fiġân ha sîne vîrân sâḫtem
Bang-hâ ber-âsumân efrahtem

112- Sîne vîrân şod dilem maʿmûr şod
Kâʾinât ez çeşm-i hoşem dûr şod

113- Tâ bereft ez men ḫıred âmed becây
ʿAḳl u idrâke ṣıġışmaz hûy ü hây

114- ʿÂlem-i ġaybîden aldım bir ṣadâ
Türkçemi ġayb itdirüb gitdi baña

115- İrdi hâtifden o gûş-ı hûşıma
Bang-i Mevlânâ irişdi gûşuma

116- Virdi kâmım Ḥaḳ duʿâm itdi ḳabûl
Ḫıżr irişmezmiş buñalmaz ise ḳul

117- Başladı ḫâmemde cûşa meşnevî
İtdi ṭabʿımda tecellî maʿnevî

118- Naẓmen anı tercüme itsem didim
Bir eşer bâri ḳoyub gitsem didim

119- K’olsa bu taḳrîb ile kilk-i beyân
Fâriġ-i naẓm-ı müdâm în ü ân

120- Ḫâmem ile istişâre eyledim
Luṭf-i Ḥaḳdan istiḫâre eyledim

121- Şükür kim ebvâb-ı feyż oldı güşâd
Nûra ġarḳ oldı dil ü levḥ ü müdâd

122- Tercüme yoḳ böyle var çoḳ şerḥ aña
Cümlesi neṣren yazılmış dâʾimâ

123- Hepsiniñ şerḥi ḳabûl-i ʿârifîn
Raḥmetü’llâhi ʿaleyhim ecmaʿîn

124- Her biri bir vechle şerḥ eylemiş
Fehm ü idrâkince maʿnî söylemiş

125- Çünkü ister bu kitâb-ı Meṣnevî
Şerḥ içün bir merd-i ṣâḥib maʿnevî

(s.16)

126- Çünki her ṣâḥib-dil-i rûşen-naẓar
Meṣnevî maġz-ı meṣânî didiler

127- İster anuñçün bu sırr-ı maʿnevî
Feyż-i rûḥânîsi ʿaḳlından ḳavî

128- Şâriḥe ḥaḳdan icâzet olmalı
Muṭlaḳâ ṣâḥib-kerâmet olmalı

129- Şâriḥe geldikce çünki iżṭırâb
Muṭlâḳ ilhâm-ı Ḥaḳ ister bu kitâb

130- Çünki maʿnâsında var vech-i keşîr
Ol sebebden şerḥi de emr-i ʿasîr

131- Çünki lafẓen başḳa maʿnen başḳadır
Hep taṣavvufdur meʾâlen başḳadır

132- ʿAḳla ṣıġmaz andaki teşbîhler
ʿİlme girmez andaki tevcîhler

133- Maʿnevî bir nüsḫa-i kübrâdır o
Sırr-ı ḥaḳdır râz-ı Mevlânâdır o

134- Ẓâhiri neyden ḥikâyet eylemiş
Bâṭını amma ne maʿnâ söylemiş

135- Baḳ neler yazmış şürûḥunda neler
Bâṭınından ẓâhiri düşvâr-ı ter

136- Ḳıṣṣalar deryâ gibi cûş eyliyor
Ḳaṭresi insânı bîhûş eyliyor

137- Ḳaṭredir ẓâhirdeki maʿnâları
Bâṭınen de añdırır deryâları

138- Lafż u maʿnâ birbirinden muʿtenâ
Böyle yazılmışdır ez ser-tâ-be-pâ

139- Diḳḳat itdikce olur maʿnâ ʿamîḳ
Öyle bir deryâ k'olur insân ġarîḳ

140- Fehmi müşkil ḥal-i güç şerḥ-i ʿasîr
Şerḥa nisbet tercüme amma yesîr

141- Ol sebebden ben daḫi bi'l-iḫtiyâr
Tercüme ṭarzına itdim ictisâr

142- Şerḥine ḳâdir de olsaydım eger
Ben yine şerḥinden eylerdim ḥaẕer

143- Çünki yazmış bunca eslâf-ı güzîn
Şerḥler kim birbirinden de metîn

144- Öyle şâriḥler gibi yazmaḳ muḥâl
Ya ne lâzımdır ʿabeṯle iştiġâl

145- Lâkin efkârımca bir kimse aña
Yazmamışdır tercüme naẕmen daha

146- Bunca şâʿirler gelib geçmiş de heb
Böyle bir şey yazmamışlar ne ʿaceb

147- Gerçi yazmışdır Naḥîfî tercüme
Yazmış amma uymamış metne heme

148- Tercüme dinse degildir ekṯerî
Şerḥi de añdırmıyor pek çoḳ yeri

149- Meṯnevî bir başḳa maʿnâ söylemiş
Tercüme yollu bu da şerḥ eylemiş

150- Yaʿnî yazmış meṯnevî bir maʿnevî
Bu da yazmış maʿnevî bir meṯnevî

151- Yazmamış maʿnâsını ʿayniyle heb
Neydi bilmem maḳṣadı bundan ʿaceb

152- Bir metîn şâʿir imiş çünki o ẕât
Yoḳsa mümkin mi degildi müşkilât

153- Himmet ister er olan insânda
Ḳâʿide budur bütün devrânda

(s.17)

154- Destime aldım kemâl-i himmeti
Ḫâmeme ṣaldım olanca ḳuvveti

155- Gerçi naẓmen tercüme eshel degil
ʿAynen olmazsa eger ekmel degil

156- Beyti beyt ile olunsa tercüme
Türkcesi □aynen bulunsa tercüme

157- Ol zamân işte olurdı bir eṣer
Bir eṣer amma ki ġâyet muʿteber

158- Bir zamân itdim tefekkür rûz u şeb
Tercüme mümkün midir böyle ʿaceb

159- Ḫâmemi aldım berâ-yı imtiḥân
Naẓma çekdim on sekiz beyt ol zamân

160- Añladım mümkin faḳaṭ âsân degil
Mümkin amma kâr-ı her insân degil

161- Oḳudum raḥmet Naḫîfî'ye hezâr
Faẓla noḳṣân her ne yazsa ḥaḳḳı var

162- Çünki ʿaynen tercüme itmek meger
Añlaşıldı kim naṣıl düşvâr-ter

163- Fârisî terkible olmaz hem ʿinân
Vezn ü maʿnâ ḳâfiye derdi yamân

164- Baʿżı maʿnâ tercümeyle az olur
Baʿżı beyti beytine ṣıġmaz olur

165- Ḥüsn-i elfâẓ u maʿânîde gerek
Metniniñ râz-ı nihânîde gerek

166- İstiʿârât u kinâyât-ı luġât
İḥtimâlât-ı mażâmîn u nükât

167- Var bu vâdîde daḫî nice cihât
Mûceb-i ʿusret hezârân müşkilât

168- Bir de böyle şeyle iden iştiġâl
Her cihetle olmalı âsûde ḥâl

169- Yazmaḳ içün böyle bir emr-i ehem
Fâriġu'l-bâl olmalı ḳalb ü ḳalem

170- Ben ise âzürde-ḥâl-i żucretim
Aġzımı açmaġa yoḳtur ḳudretim

171- Şâʿire cemʿiyet-i ḫâṭır gerek
Yâ ne mümkin muntaẓam söz söylemek

172- Dil-i perîşân olmasun bir ḫaste-dil
Cemʿ-i efkâr eylemek mümkin degil

173- Olmuş olsaydı bu gün bende eger
Zerrece âṯâr-ı şâdîden eṯer

174- Sırr-ı Mevlânâ'dan olub feyz-dâr
Levḥ-i maʿnâya idüb cevher-niṣ̱âr

175- Maḥrem-i râz eyleyüb nâ-maḥremi
Bezm-i feyżâ feyż iderdim ʿâlemi

176- Hey ne müşkilmiş bu bîmârî-i dil
Ṭabʿ u ḫâmem birbirinden münfaʿil

177- Bunca derd ile yazılan şu eṣ̱er
Yâ olur yaḫ̱ûd ki olmaz muʿteber

178- Ḳande ol ḥâl âşinâ-yı dil-ḥazîn
Söylesün bir kere bârî âferîn

179- Râġıb olmaz[sa] nice marġûb olur
Ṭâlib olmazsa naşıl maṭlûb olur

180- ʿÂşıḳ ister ol ki maʿşûḳ olmaġa
Ḫâliḳ ister çünki maḫ̱lûḳ olmaġa

181- Her ne bu derd ile yazdımsa hemân
Meṣ̱nevî şevḳile yazdım bî-gümân

(s.18)

182- Bir de ancaḳ sâye-i sulṭân (Ḥamîd)
Virdi ṭabʿ u kilkime şevḳ-i mezîd

183- Feyż-yâb olmaḳdadır her bir zamân
Sâyesinde zümre-i dâniş-verân

184- Şevketin müzdâd ide Mevlâ anıñ
Câmi-i yektâsıdır ehl olanıñ

185- ʿAhd-i pâkinde yazıldı bu eṣer
Çoḳ mı ʿâlem ḥırz-ı cân eylerseler

186- Ḥaḳ muvaffaḳ etmek isterse eger
Bir ḳula her müşkili âsân eder

187- Luṭf-i Mevlâya ṣıġındım evvelâ
Ṣoñra Mevlânâ'ya itdim ilticâ

188- Ḳıldı mesʾulum cenâb-ı müsteʿân
Feyż-i Mevlânâ ile isʿâf o ân

189- Feṭḥ olundı bâb-ı-elṭâf-ı Ḫudâ
Râz-ı Mevlânâ'ya oldum âşinâ

190- ʿÂlem-i ma'nâya girdim ṣabr ile
Kenz-i lâ-yefnâya erdim ṣabr ile

191- Maʿnevî bezminden oldum neşve-cû
Meṣnevî bâġından aldım şemme-bû

192- Cehl ile huşyâr idim amma ki dün
Câm-ı rûḥâniyle mest oldum bugün

193- Müjdeler ey ṭâlibân-ı maʿnevî
İşte yaġmalandı ḫ̆ân-ı meṣnevî

194- Başladım tevfîḳ-i yâ Mevlâ ile
Yâverî-i feyż-i Mevlânâ ile

195- İşte Mevlâ didim âġâz eyledim
Türkçe Mevlânâ lisânı söyledim

196- Türkçe yazdım mümkin olduḳca anı
Ta ki âgâh ide her oḳuyanı

197- Ẓâhirî maʿnâsını itdim beyân
Çünki ḳaṣdım bu idi ancaḳ hemân

198- Meṉevîniñ sırrını maḥv itmedim
Her naṣıl istersem öyle gitmedim

199- Ḳudretim yetdikçe saʿy itdim ki tâ
Mesnevîyle tercümem hem-râz ola

200- Oldu amma żâhiren bu tercümem
Şerḥ-i bâṭın ister ol da lâ-cerem

201- Anı da bir ehl-i himmet eylesin
ʿÂlem-i ʿirfâna ḫidmet eylesin

202- Ḥamdulillah ḥażret-i Rabb-i enâm
Luṭf u iḥsân itdi bir vefḳ-i merâm

203- Tercümân-ı meṉevîdir bu kitâb
Ter-zebân-ı maʿnevîdir bu kitâb

204- Tuḥfe-i esrâr ḥaḳtır bî-gümân
ʿÂlem-i ʿirfâna benden armaġân

205- Bezm-i feyżiñ ḫˇâce-i dânâsıdır
Mekteb-i ʿaşḳıñ sebḳ-i pîrâsıdır

206- Her ḥurûfı bir sevâd-ı sînedir
Sırr-ı tevḥîde zihî âyînedir

207- Her maḳâlinde nüvişte ṣad-meʾâl
Her meʾâlinde sirişte biñ maḳâl

(s.19)

208- Her maḳâliñ her meʾâliñ her demi
Vecd ile raḳṣ-âver eyler âdemi

209- ʿÎsi-i maʿnâ mıdır bilmem ki o ṣavt
Dem-be-dem ḳılmaḳdadır iḥyâ-yı mevt

210- Her deminden cân bulur dil-merd-i kân
Hey ne sırdır bu meded yâ müsteʿân

211- În ne miz mâr u rebâb u hûy u hây
Bâng-i nâyest bâng-i nâyest bâng-i nây

212- Nefḫa-i feyż-i kemâl-i ḳudret est
Ḳudret-i irşâd Rabb-ı ʿizzet est

213- Naġme-i feyż dem şemsîst in
Neşʾehâ yâbed zi-bângeş cân u din

214- Ez ṣarîreş ḳudret-i Mevla be-gûş
Vez-nefireş kadr-i Mevlânâ be-gûş

215- Her ki gâfil mi-şeved ez-bâng-i nây
Vây ber ân bî-ḥâṣılân ṣad-bâr vây

216- Bâng-i o peymân-ı vuṣlat- mî-dehed
Ẕevḳ-i feyżâ-feyż-i vaḥdet mî-dehed

217- Yâ Rab ez-feyżeş nişâbî deh herâ
Yandım Allah yandım âbî deh merâ

218- Sîneden coşduḳca coşdı baḥr-i feyż
Ḫâmeden teskîne düşdi nehr-i feyż

219- Ḥaḳdan olurmuş olursa feyz-yâb
Biriniñ feryâdı böyle bir kitâb

220- Nâyıñ aṣlı neydir erbâbı bilir
Ġamlı aḥvâlin ġam aṣḥâbı bilir

221- Bir ḳamış ammâ ki feyz-i aḳdesi
ʿÂrif-i pür-ḥikmet eyler herkesi

222- Nâya baḳ da ḳudret-i Mevlâ'yı gör
Ḥikmet-i esrâr-ı Mevlânâ'yı gör

223- Nâydır ammâ ki neşr-i feyż eden
Nâyı kimdir böyle ammâ söyleten

224- Nâydır sulṭân-ı ʿaşḳa vâṣıṭa
Nâydır devrân-ı meşḳe râbıṭa

225- Nâydır dîvân-ı âyîne-i uṣûl
K'anda taḳsîm olunur feyż-i fuṣûl

226- Her fuṣûl-i dîn olur andan peyâm
Ânı düstûr itse aḥrâdır enâm

227- Ḫâme vü ṭabʿımda ḳudret yoġiken
Ânıñ iʿcâzıyla açdılar dehen

228- Nây ile dem-sâz olub kilk-i beyân
Oldı bir ṭûṭî-i ḳudsî dâs-tân

229- Verse bu feyż ile çoḳ mu ʿâleme
Murġ-ı ḫoş-elḥân gibi bir zemzeme

230- Âferîn ey kilk-i iʿcâz âferîn
ʿÂlem-i maʿnâ-yı ḳıldıñ pür-ṭanîn

231- Derd ile ḫâmûş iken çoḳdan beri
Eylediñ bülbül gibi ḫınya geri

232- İḳtibâs-ı feyż-i Mevlânâ iden
Böyle mi eylermiş i□câz-ı suḫen

233- Allah Allah hey ne iʿcâz eylediñ
Ta ki hûy ü hâya âġâz eylediñ

234- Ḳıldıñ âġâz gele encâm-ı kelâm
ʿÂleme neşr-i belâġat insicâm

(s.20)

235- Virdiñ envâr-ı tecellîden nişân
Yoġı var itdiñ be-ḥaḳḳ -ı müsteʿân

236- Yaʿnî ṣaçdıñ k'öyle bir feyż-i celîl
Ṭabʿıma ʿaynen tesemmi selsebîl

237- Ben de ol feyż ile çoḳ mı söylesem
Şöyle kim deryâ gibi cûş eylesem

238- Mâcera-yı kilk-i pâkimden cihân
Seyret olsuñda bahar-ı câvidân

239- Çaġladıḳca nîl-i ḫâmemden maḳâl
Nây-i kilkimden coşar feyż-i kemâl

240- Şân bulur faż̧l u kemâlinden beyân
Ḥabbeẕâ naḳş-ı bedîʿ-i dil-sitân

241- Feyż alır naż̧m-ı selîsinden kelâm
Niʿmez-i aḥsen edâ-yı insicâm

242- İhtizâz eyler ṣarîrinden felek
Neşʾesinden ġaşy olur ins ü melek

243- Meṯnevîden öyle feyż aldım ki ben
Ḫâmeme teng oldu meydân-ı süḫan

244- Bendedir bu feyż ile şimdi hemân
Cümle esrâr-ı meʿânî vü beyân

245- Ġulgulemden çıñlasın ṭaḳ-ı semâ
Münkerân-ı naẓmım itsün ihtidâ

246- Naẓma bir şân geldi eşʿârım ile
Şâʿirân feyż aldı güftârım ile

247- Ṣuṣdı âṯârım gören ehl-i nehâ
Ṣuṣmadı ḥâlâ bir uzun âşinâ

248- Vezn ü maʿnâ ḳande şâʿir ḳandedir
Muʿcize perdâz-ı ḳâdir ḳandedir

249- Bir iki ḳaldı süḫan-sencân-ı ʿaṣr
Ṭoldı şiʿr ḫuşk ile dîvân-ı ʿaṣr

250- Açmadan ṣoldı dirîġâ nûr-i ʿaşḳ
Bî-bahâr erdi ḫazâna devr-i ʿaşḳ

251- Bulmadan feyz-i süḫan yaʿnî kemâl
Gün-be-gün bulmaḳdadır ḥayfâ zevâl

252- Ḳalmadı bâġ-ı maʿârifde ġarîb
Ne edeb gülde ne bülbülde edîb

253- Ṭoġmadı bir merd-i meydân-ı kelâm
Şiʿr ü şâʿir bitdi gitdi ve’s-selâm

254- Şa□ir olmaḳ hem ḳolay hem de ʿasîr
Çünki var bu fen için şarṭ-ı keşîr

255- Şâʿir oldur kim anasından ṭoġar
Muṭlaḳâ şaʿir babasından doġar

256- Yaʿni şiʿr olur ezelde mâyesi
Yaʿni kendiyle doġar sermâyesi

257- Ṭabʿ-ı ter sermâye ister ḫâmede
Şâʿir olmaz degme bir ʿallâmede

258- Bâ-ḫuṣûṣ olmalıdır feyż-i ezel
Yâ ḳaṣîde naẓm ide yaḫûd ġazel

259- Çünki hepsinde tecellî başḳadır
Kiminiñ ʿaşḳa kiminiñ meşḳadır

260- Baʿżı şâʿir var ḳaṣîde naẓm eder
Baʿzı şâʿirde ġazel söyler gider

261- Baʿżısında bu ikisi cemʿ olur
Baʿżısında bir ḳaçı da bulunur

262- Kâtib olur şâʿirânıñ ekşeri
Baʿżısı olur kitâbetden berî

(s.21)

263- Baʿż-ı şâʿir hepsini eyler edâ
Şâʿir-i mâhir denir işte aña

264- İşte ben de şu zamânda şâʿirim
Lâkin eslâfıñ yanında ḳâṣırım

265- Az gelüb gitmiş o dîvân erleri
Yañılsa yanılmasa şimden geri

266- Ḳande bir Nefʿî gibi âteş zebân
Yâ Fużûlî yolda bülbül dâs-tân

267- Nüsḫa-i naẓmıñ biri ser-nâmesi
Mekteb-i ʿaşḳıñ beri ʿallâmesi

268- Ol zamânlar ʿâdet olub da eger
O ḳalemlerle roman yazsaydılar

269- Ol ne seḥḥârâne söz muʿciz-edâ
Çıldırırdı gûş idenler muṭlaḳâ

270- Böyle şâʿir ḫayli var eslâfda
Bir teki yoḳ anlarıñ aḫlâfda

271- Kim yazar Ġâlib gibi bir Ḥüsn-i ʿaşḳ
Eylese biñ yıl daḫi eşʿârı meşḳ

272- Nâẓım-ı mevlid Süleymân-ı şehîr
Bir eṣer terk itdi kim olmaz naẓîr

273- Çoḳlar anı ẓann ider pek sâdedir
Anıñ içün işte fevḳa'l-ʿâdedir

274- Hiç uṣanmaz dinleyenle oḳuyan
Bitse tekrâr eylemek ister hemân

275- İşte şiʿriñde budur ḫâṣiyyeti
Ancaḳ erbâbı bilir ol ḥâleti

276- Naẓm içinde böyle çoḳ esrâr var
Ne taʿallüm-ḫayr ider ne saʿy-kâr

277- Ṣanmañ eşʿârı ki ibrâm iledir
Naẓm-ı ʿâlî muṭlaḳ ilhâm iledir

278- Cebr u iḳdâm istemez ṭabʿ-ı selîm
Yâ niçün her saʿy iden olmaz kelîm

279- Başlayınca naẓma bir ṣâḥib-nikât
Öyle eyler kim tevâlî vâridât

280- Şâʿire ḥayret gelîr taṣṭîrde
Ḫâme ʿaczin gösterir taḥrîrde

281- Şiʿr olursa işte bu vâdîde naẓm
Der aña ehl-i süḫan nâdîde naẓm

282- İşte şiʿri böyle kim taḥrîr eder
Gûş iden ṭaş ise de teʾs̱îr eder

283- Âdema ṣıḳlet verir eşʿâr-ı ḫâm
Etmesin güç-ṭabʿ olan naẓm-ı kelâm

284- Daḫli var milliyetin eş□ârda
Nisbeti ḳavmiyyetiñ edvârda

285- Ecnebî şiʿrini sevmez ecnebî
Çünki meʾlûf olmamışdır meşrebi

286- Herkesiñ kendince bir vâdîsi var
Kimi marş oḳur kimi ḳânûn çalar

287- Şiʿri yazmaḳ şöyle ṭursun yazılan
Şiʿri ḥâle göre oḳur şâʿirân

288- Ol ḳadar nâzik ki eşʿâr-ı güzîn
Ḳîlce diḳḳat itmelidir sâmiʿîn

289- Şiʿri herkes añladıġınca sever
Bir güzel beyte olur bir nükte-ver

290- Bir maḥallinde yazılan beyt-i pâk
Güldürür isterse eyler girye-nâk

(s.22)

291- Şi□re muḥtâc anıñ için her ṣunûf
Böyle ḥükm etmiş bütün ehl-i vuḳûf

292- Seçmiş ol ṣınıfıñ içinden lâ-cerem
Eylemiş şâʿir beni ḥükm-i ḳalem

293- Kimse taʿrîż etmesin eşʿârıma
Kimse taḳrîż etmesin âs̲ârıma

294- İşte meydân-ı süḫan işte ḳalem
Ḳupḳurı tenḳîd ü taḳrîż istemem

295- Ben dimem ḥâşâ benim yoḳdur diger
El elin üstündedir ʿarşa ḳadar

296- Rabbim iḥsân etdi kenz-i maʿnevî
İşte oldum tercümân-ı Meṯnevî

297- Cüz'-i evvel ḫayr ile buldı ḫitâm
Feyż-i ḥaḳ va'llahü aʿlemü ve's-selâm

298- Benden aʿlâ kim ikinci cüz aña
Tercümeyle neşr iderse ibtidâ

299- Ben üçünciden ferâġat eylerim
Ḫâmesine terk-i ḫidmet eylerim

300- İşte iʿlân u işâʿat eyledim
Tam üç ay iʿṭâ-yı mühlet eyledim

301- İtmedi bu müddetde çıḳmazsa eger
Bir muʿâşır şâʿir-i muʿciz-eṯer

302- Meṯnevîye tercümânlıḳ eylemek
Ḫâmeme tevdîʿ olunmuşdur dimek

303- Ben de andan ṣoñra bî-pervâ müdâm
Luṭf-ı Ḫaḳ'la eylerim işe devâm

304- Ey olan ḥelâl cümle müşkilât
Eyleyen her müşkilâti mümkinât

305- Lüṭfuñ ile eyledim ʿazm-i ṭarîḳ
Kilkime tevfîḳiñi ile refîḳ

306- Ḳıl pezîrâ-yı ḫitâm âġâzımı
Dehre neşr it ney gibi âvâzımı

307- Ḫayrî ḳuluñdan dirîġ itme amân
Lüṭfuñı iḥsânuñı yâ müsteʿân

308- İki ʿâlemde muʿîn ol yâ Raḥîm
Ente ḥasbî ente kâfî yâ kerîm

Dîbâce-i Meşnevî-i Şerîf (s.23)

Hâẕâ kitâbü'l-Meşnevî ve hûve uṣûli uṣûli uṣûli'd-dîn fî-keşfi esrârü'l-uṣûl ve'l-yaḳîn ve hüve fıḳhu'llâhü'l-ekber ve şerʿullâhü'l-ezher ve burhânü'llâhi'l-eẓhar miṣle nûrihi ke-meşkût fihâ miṣbâḥ yeşrıḳu işrâḳen enveru mine'l-eṣbâḥ ve hüve cinânü'l-cân ẕevâtü'l-'uyûn ve'l-eġṣân minhâ ʿaynen ʿinde ebnâʾi hâzâ's-sebîl selsebîlen ve ʿinde aṣḥâbü'l-maḳâmât ve'l-kerâmât ḫayri maḳâmen ve aḥsen meḳîlen el-ebrâr fîhi ye'kulûn ve yeşrebûn ve'l-aḥrâr minhû yefreḥûn ve yeṭrubûn ve hüve ke-nîl mışr şarâbu'ṣ-ṣâbirîne ve ḥasraten ʿalâ âl-i Firʿavne ve'l-kâfirîn kemâ ḳâle Allâh'u taʿâlâ yużillü bihî keşîran ve yehdî bihî keşîran ev mâ yużillü bihî ille'l-fâsiḳîn ve innehu şifâʾü'ṣ-ṣudûr ve celâʾi'l-aḥzân ve keşşâfi'l-ḳurʾân ve siʿatü'l-erzâḳ ve taṭayyubü'l-aḫlâḳ bi-eydî sufratü'l-kirâm barara yemneʿûne bi-enne lâ yemessuhû ille'l-muṭahharûn tenzîlü min Rabbi'l-ʿâlemîn lâ yeʾtîhi'l-bâṭıl min beyni yedeyh ve min ḫalfihî vallahü yerṣudühû ve yerḳabühû f'âllahü ḫayrun ḥâfiẓan ve hüve erḥamü'r-râḥimîn ve lehu elḳâb âḫiri leḳabullahi taʿâlâ ve iḳtaşarnâ ʿalâ hâẕihi'l-ḳalîl ve'l-ḳalîl yedüllü ʿale'l-keşîr ve'l-cürʿatü tedüllü ʿale'l-ġadîr ve'l-ḥıfnetü tedüllü ʿalâ'l-bedir (?) el-kebîr yeḳûlü'l-ʿabdü'ż-żaʿîfü'l-muḥtâc ilâ raḥmeti'llâhi teʿâlâ Muhammed bin Muḥammed bin Ḥüseyin el-Belḫî teḳabbelallâhü minhü ictehedet fî taṭvîli'l-manẓûmi'l-meşneviyyi'l-müştemil ʿala'l-ġarâʾib ve'n-nevâdir ve ġararu'l-maḳâlât ve dürerü'd-delâlâtü'ṭ-ṭarîḳatü'z-zühhâd ve ḥadîḳatü'l-ʿibâd ḳaṣîratü'l-mebânî keşîretü'l-maʿâniyyü'l-istidʿâʾi seyyidî ve senedî ve muʿtemedî ve mekânü'r-rûḥ min cesedî ve ẕaḫîretü yevmî ve ġadâ ve hüve'ş-şeyḫ ḳıdvetü'l-ʿârifîn ve imâmü'l-hüdâ ve'l-yaḳîn muġîṯü'l-verâ emînü'l-ḳulûb ve ilâhî vedîʿatüllâhi beyne ḫalîḳatühû ve ṣafvetühû fî beriyyetihî ve vaṣâyâhü li-nebiyyihî ve ḫabâyâh ʿindeṣafiyyehü miftâḥü ḫazâʾinü'l-ʿarş emîn künûzu'l-ferş ebu'l-feżâʾil ḥüsâmü'l-ḥaḳ ve'd-dîn Ḥasan bin Muḥammed bin Ḥasan el-maʿrûf (Bâḫî Türk) Ebâ Yezîdü'l-vaḳt ve Cüneydü'z-zamânü'ṣ-ṣıddîḳ ibnü'ṣ-ṣıddîḳ ibnü'ṣ-ṣıddîḳ rażiyallâhüʿanhüm el-ermeviyyü'l-aṣlü'l-müntesibü ilâ şeyḫi'l-mükerrem bimâ ḳâle (emseytü Kürdiyyen ve aṣbeḥtüʿArabiyyen) ḳaddesallahu rûḥahû ve ervâḥa aḫlâfehü fe-niʿme's-selef ve niʿme'l-ḫalef lehü nesebü'l-ḳattü'ş-şems ʿaleyhi ridâʾihâ ve ḥasei eraḫtü'n-nücûm ledeyhi eżvâihâ lem-yezel fenâʾühüm ḳıbletü'l-ikbâl yeteveccehu ileyhâ bi-nevi'l-vilât ve kaʿbetü'l-âmâl yeṭûfü bihâ ve fevdü'l-mecd ve'l-ʿifâtü ve'l-ezâlü keẕâlik mâ ṭalaʿa necm ve der şâriḳ liyekûn muʿteşimen liʾüli'l-baṣâʾiru'r-

rabbâniyyînü’r-rûḥâniyyîn ve’s-sâʾilînü’l-ʿarşîyyînü’n’nûriyyînü’s-sükûtü’ẕ-ẓâru’l-ġaybü’l-ḥużżâru’l-mülûk taḥte’l-aṭmâr eşrâfü’l-ḳabâʾil aṣḥâbü’l-feżâʾil envârü’d-delâʾil amîn yâ Rabbe’lʿâlemîn ve hâzâ duʿâʾi lâ-yeruddü fe-innehû dûʿâʾi li-eṣnâfi’l-berriyeti’ş-şâmil velḥamdülillahi vaḥdehû ve ṣallallâhüʿala seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve ʿutratihi’ṭ-ṭayyibîne’ṭ-ṭâhirîn. Temme

Tercüme-i Dîbâce-i Meşnevî-i Şerîf (s.24)

İşbû kitâb-ı Meşnevî vüṣûl u yaḳîniñ esrârını keşf u îżâḥ eylemekde dîniñ uṣûlünüñ uṣûlünüñ uṣûlü olub ḥażret-i Allâhıñ fıḳh-ı ekber ve şerʿ-i ezher ve burhân-ı eẕharıdır nûrünʿalâ nûr olan maʿânîsiniñ içindeki fânûs-ı enver-i rûḥânî ṣabâḥlarıñ nûrundan daha ziyâde tâbân ve dallarıyla budaḳlarıyla müzeyyen cinânü’l-cinân olub andan çaġlayan ırmaḳ ehl-i ʿirfân için selsebîl ve aṣḥâb-ı kirâm için ḫayr-maḳâm ve aḥsen-i maḳîl olarak anda ebrâr u aḥrâr yiyüb içüb ẕevḳ u ṣafâ iderler bu kitâb-ı Meşnevî ṣadra şifâʾ maḥzûnlara ṣafâ ve kâşif-i Ḳurʾân-ı Ḫûdâ olub erzâḳi tevsîʿ ve aḫlâḳi taṭyîb ider ve maḥż-ı ilhâm-ı Rabbe’lʿâlemîn olmaḳ şerefiyle eyâdî-i sofra-i kirâm berere-i maʿnevî ṭâhir u pâk olmayanları menʿ eyler yaʿnî tenzilün min Rabbe’lʿâlemîn olmaḳ cihetiyle ḥâvî oldığı maʿânî-i daḳîḳa-i rabbânîyi münker olan nâ-maḥremleri ıṭṭılâʿdan maḥrûm iderek her ṭarafından cenâb-ı ḫayru’l-ḥâfiẓîn ve erḥâmü’r-râḥimîn muḥâfaẓa buyurur bu Meşnevî kitâbı ḥażret-i Allah’ıñ ʿinâyetiyle birçoḳ elḳâb-ı mübârekeye maẓhar olmuş ise de az çoġa ve ḳaṭre-i deryaya ve dâne-i ḫırmene işâret ü delâlet edeceği cihetle biz ancaḳ pek muḫtaṣarıyla iktifâ eyledik imdi Cenâb-ı Ḥaḳḳ’ıñ raḥmetine muḥtâc olan ʿabd-iʿâciz Muḥammed bin Muḥammed bin Ḥüseyin Belḫî’yi ḥażret-i Allah meʾcûr eylesün ben bu ġarâʾib ve nevâdir ġurar maḳâlât u dürer-i delâlât ü ḫıyâbân-ı sâlikân ve bağçe-i ʿâbidânı müştemil olan işbu manẓûme-i Meşnevîyi ḳalîlü’l-lafẓ ve keşîrü’l-maʿnâ olaraḳ seyyidim senedim muʿtemedim cismimde cânım ve her gün ġıdâ-yı rûḥ-i revânım olan ẕâtıñ istidʿâ vü iḫtârıyla teʾlîf eyledim ki o ẕât ʿârifleriñ aʿżamı aṣḥâb-ı hidâyetiñ imâmı ʿâleminiñ ẓahîri ḳalbleriñ mürşidi nâs içinde vedîʿa-i Rabbânî ṣafvet insânı Resûlüllâh’ıñ veṣâyâsı ve Nebî-i ẕîşânıñ sırr-ı eşeri bulunan ʿarş ḫazînelerініñ miftâḥı vü ferş defînelerініñ emîni olan ebû’l-feżâʾil ḥüsâmü’l-ḥaḳḳ ve’d-dîn Ḥasan bin Muḥammed bin Ḥasan’dır ki (AḫîTürk) dimekle meşhûr olaraḳ vaḳtiñ Bâyezîdi ve zamânıñ Cüneydi Ṣıddîḳ oġlı Ṣıddîḳ oġlı Ṣıddîḳdır raẓiyallâhü taʿâlâʿanhu ve ʿanhum Ermeviyyü’l-aṣl olub (emseytü Kürdiyyen ve aṣbaḥtüʿArabiyyen) ḳavliyle

muḥterem olan Ebu'l-Vefâʾ Baġdâdî nâm şeyḫ-i mükerreme mensûbdur ḳaddesallâhu rûḥahu ve ervâḥ-ı aḫlâfa ne güzel selef ne güzel ḫalefdir ki bu ẕât-ı sütûde-ṣıfâta bir neseb ve ḥaseb sâbit olmuşdur ki üzerine şems ridâsını atmış ve encüm anıñ nûrundan żiyâsını maḥv itmişdir şöyle ki (s.25) sâḥa-i saʿâdet-ḫânesi ḳıble-gâh aṣḥâb-ı âmâl u dergâh-ı muʿallâ bârgâh-ı melceʾ vü penâh-ı erbâb-ı iḳbâl olmaḳdan ḫâlî degildir âf-tâb-ı ʿâlem-ârâ cihânı rûşenâ eyledikçe yine öyle olmaḳdan ḫâlî ḳalmasun ki ilâhiyyûn rûḥâniyyûn semâviyyûn ʿarşiyyûn nûrâniyyûn zümresinden olan ehl-i baṣîretin melceʾ ve melâzı olub ol fırḳa-i celîle bir ṣınıf-ı nâẓır ve sâkitler ve ḥâżır ve ġâʾibler olaraḳ mülûk-i palâs-pûşân ve eşrâf-ı ḳabâʾil ve aṣḥâb-ı feżâʾil ve envâr-ı delâʿildendir âmîn yâ Rabbe'l-ʿâlemîn bu bir duʿâdır ki bütün ʿâleme şâmil olduġundan ḳabûle ḳarîn olur ve'lḥamdüllillâhi rabbi'l-□âlemîn ve'ṣ-ṣalâtü ve's-selâmü ʿalâ seyyidinâ Muḥammedin ve ʿalâ âlihî ve ṣaḥbihî ecmaʿîn.

Temme

Bismillâhir-raḥmâni'r-raḥîm

(s.26) fâ□ilâtün fâ□ilâtün fâ□ilün

1- *"Bişnev ez ney çün ḥikâyet mî küned*
Ez cüdâyîhâ şikâyet mî küned"

(1) Diñle neyden ne ḥikâyet eyliyor
Ayrılıklardan şikâyet eyliyor

2- *"Kez neyistan tâ merâ bübrîdeend*
Ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend"

(2) Ta ki kesdiler ḳamışlıḳdan beni
Nâlişim inletdi her merd ü zeni

3- *"Sîne ḫâhem şerḥa şerḥa ez firâḳ*
Tâ be-gûyem şerḥ-i derd-i iştiyâḳ"

(3) Ayrılıḳdan baġrı şerḥa isterem
Tâ ki derd-i iştiyâḳı söylerem

4- *"Herkesi kû dûr mand ez aṣl-ı ḫîş*
Bâz gûyed rûzgâr-i vaṣl-ı ḫîş"

(4) Kendi aṣlından eger kim ḳalsa dûr
Vaṣla tekrâr anuñ arzûsı olur

5- *"Men beher cemʿiyyeti nâlân şüdem*
Cüft-i bedḥâlân ü hoşhâlân şüdem"

(5) Ben ki her meclisde feryâd eyledim
Nîk u bed-ḥâlân ile ḫûş-ḥâl idim

6- *"Herkesi ez żann-i ḫod şüd yâr-i men*
Vez derûn-i men necüst esrâr-i men"

(6) Yârim oldı kendi ẓannından şû bu
İtmedi râz-ı derûnum cüst-u-cû

(s.27)

7- *"Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nîst*
Lîk çeşm ü güşra an nûr nîst"

(7) İmdi nâlemden degil serim uzaḳ
Yoḳ o nûr için ve lâkin göz ḳulaḳ

8- "Ten zi cân u cân zi ten mestûr nîst

Lîk kes râ did-i can dustûr nîst"

(8) Birbirinden cân u ten pinhân degil

Cânı herkes görmege cesbân degil

9- "Âteşest în bang-i nây ü nîst bâd

Herki înâteş nedâred nîst bâd"

(9) Ṣavtı âteş bu neyiñ ṣanma hevâ

Kim bu âteşden ki ṭutmaz yoḳ ola

10- "Âteş-i 'ışḳ-est k'ender ney fütâd

Cûşiş-i'ışḳ-est k'ender mey fütâd"

(10) Âteş-i ʿaşḳdır ki düşdü bu neye

Cûşiş-i ʿaşḳdır ki düşdü bu meye

11- "Ney ḫarîf-i herki ez yârî bürîd

Perdehâyeş perdehây-i mâ dirîd"

(11) Yâridir ney yârdan ayrılanıñ

Perdemiz perdeleri yırtdı añıñ

12- "Hem çü ney zehri vü tiryaḳî ki dîd

Hem cû ney dem sâz ü müştâḳi ki dîd"

(12) Ney gibi bir zehr ü tiryâḳ olamaz

Ney gibi demsâz ü müştâḳ olamaz

13- "Ney ḥadîs-i râh-i pür ḫûn mîküned

ḳıssahây-i ʿşıḳ-ı mecnûn miküned"

(13) Ḳanlı yoluñ baḥsini ney eyliyor

ʿÂşḳ-ı Mecnûn ḳıṣṣasın ney söylüyor

14- "Maḥrem-i in hûş cüz bihûş nîst

Mer zebânrâ müşterî cüz gûş nîst"

(14) ʿAḳlıñ ancaḳ maḥremi bî-hûşdur

Müşterî imdi lisâna gûşdur

(s.28)

15- "Der gam-î mâ rûzhâ bîgâh şüd

Rûzhâ bâ sûzhâ hemrâh şüd"

(15) Biz ġam üzereyken geçib gitti zamân

Günler âteşlerle oldu hem-nân

16- "Rûzha ger reft gû rev bâk nîst

Tû biman ey anki çün tü pâk nîst"

(16) Gitse günler söyle gitsin bâk yoḳ

Sen ḳal ey ḳ'ol sen gibi bir pâk yoḳ

17- "Herki cüz mâhi zi âbeş sir şüd

Herki birûzist rûzeş dir şüd"

(17) Balıġıñ ġayrısı ḳandı ṣuyunu

Bî-naṣîbiñ ḳaldı ferdâya günü

18- "Der neyâbed ḥâl-i puḫte hiç ḫâm

Pes süḫan kûtâh bâyed vesselâm"

(18) Añlamaz pişkin sözünden hiç ḫâm

Söz ḳıṣa lâzımdır artıḳ ve's-selâm

19- "Bend bügsil bâş âzâd ey püser

Çend bâşi bend-i sîm ü bend-i zer"

(19) Ḳoparub bendi ol az edâ-yı püser

Tâbıñı bu ḳayd u bend sîm ü zer

20- "Ger birîzî beḥr râ der küzeî

Çend günced ḳısmet-i yek rûzei"

(20) Kâseye deryâları dökseñ eger

Ḳısmetiñ bir günlüğü ancaḳ girer

21- "Kâse-i çeşm-î ḥarîṣan pür neşüd

Tâ ṣadef ḳâniʿ neşüd pür dür neşüd"

(21) Keşküli aç gözlinüñ per olmadı

Ḳanmadı tâ kim ṣadef dür ṭolmadı

22- "Her kirâ câme zi ışḳî çâk şüd

O zi ḥırṣ ü ʿayb küllî pâk şüd"

(22) Her kimiñ sevâbı ʿaşḳdan oldu çâk

Ḥırṣ u ʿaybıñ cümlesinden oldu pâk

(s.29)

23- "Şâd bâş ey ʿışḳ-ı huş sevdây-i mâ

Ey ṭabîb-i cümle ʿillethây-i mâ"

(23) Ey güzel sevdâlı ʿaşḳımız sevin

Ey bütün derdimiziñ dermânısın

24- "Ey devây-î neḫvet ü nâmûs-i mâ
Ey tü Eflâṭûn ü Câlînûs-i mâ"

(24) Ey devâ-yı naḫvet u nâmûsumuz
Ey sen Eflâṭûn ve Câlinûsumuz

25- "Cism-i ḫâk ez ʿişḳ ber eflâk şüd
Tûr der raḳṣ âmed ü çâlâk şüd"

(25) ʿAşḳdan oldu ḫâk-i ten ʿarşa behem
Ṭâġ yerinden oynadı sürʿatle hem

26- "ʿIşḳ cân-i Ṭûr âmed ʿâşıḳâ
Ṭûr mest ü ḫarre Mûsâ ṣâʿiḳâ"

(26) ʿAşḳ geldi cân-ı ṭavr-ı ʿâşıḳân
Mest olub ṭaġ ḫar-ı Mûsâ ṣâʿiḳân

27- "Bâ leb-î demsâz-i ḫud ger cüftemî
Hemçû ney men güftenîhâ güftemî"

(27) Yâr-i dem-sâz ile olsaydım eger
Ne gibi ben söyler idim güfteler

28- "Herki o ez hemzebâni şüd cüddâ
Bî nevâ şüd gerçi dâred ṣad nevâ"

(28) Kim hem âvâzından olursa cüdâ
Dilsiz olur ṭutsa hem de yüz nevâ

29- "Çünki gül reft û gülistân der güzeşt
Neşnevî zan pes zi bülbül ser güzeşt"

(29) Gitti gül zîrâ ki geçdi gülistân
Bitti artıḳ ser-güzeşt-i belîlân

30- "Cümle maʿşûḳest ü □âşıḳ perdeî
Zinde maʿşûḳest ü âşıḳ mürdeî"

(30) Cümlesi maʿşûḳ u ʿâşıḳ perdedir
Ṣaġ hemân maʿşûḳ u ʿâşıḳ mürdedir

(s.30)

31- "Çûn nebâşed ʿişḳrâ pervây-i o
Ö çû mürği mând bî pervây-i o"

(31) ʿAşḳa olmazsa anıñ pervâsı ger
Ḳaldı vây ol ḳûş gibi bî-bâl ü per

32- "Men çi gûne hûş dârem pîş ü pes
Çün nebâşed nûr-i yârem pîş ü pes"

(32) Ben naşıl ʿaḳlım ṭuṭarım öñ ve şoñ
Olmayınca nûr-i yârim öñ ve şoñ

33- "ʿİşḳ ḫâhed kin süḫan bîrun büved
Âyine ġammâz nebved çün büved"

(33) ʿAşḳ ister ki bu söz iʿlân olur
Âyine ġammâz olmaz yâ nolur

34- "Ayne-î cânet çirâ gammâz nîst
Zanki zengâr ez ruḫeş mümtâz nîst"

(34) Âyna-yı cânıñ niçin ġammâz degil
Çünki paslanmış yüzi mümtâz degil

Ḥikâyet-i ʿâşıḳ şoden pâdişâh ber kenizeki ve ḫarîden ora ve renc ü reşden kenizek ve tedbir-i pâdişâh-ı der-muʿalece-i o

Bir pâdişâh bir câriyeye ʿâşıḳ olaraḳ anı alub cârive ḫastelemekle pâdişâhıñ tedbir-i muʿalece itdigidür.

35- "Bişnevîd ey dostân in dâstân
Der ḥaḳîḳat naḳd-i ḥâl-i mâst ân"

(35) Diñleyiñ ey dostlar bu dâsitân
Ol ḥaḳîḳat ḥâlimiz naḳdi hemân

36- "Bûd şâhi der zamânı pîş ezin
Mülk-i dünyâ bûdeş ü hem mülk-i dîn"

(36) Bundan aḳdem vardı bir şâh-ı zamân
Mâlik-i dünyâ vü dîn idi hemân

(s.31)

37- "İttifâḳâ şâh rûzî şüd süvâr

Bâ ḫavâṣ-î hîş ez behr-i şikâr"

(37) Nâgihân bir gün o şâh oldu süvâr

Kendi etbâʿıyla itmekçün şikâr

38- "Yek kenîzek did şeh der şâhrâh

Şüd ġulâm-i an kenizek cân-i şâh"

(38) Gördi yol üstünde ol şâh bir ḳızı

Bendesi oldu ḳıza şâhıñ özi

39- "Murġ-ı câneş der ḳafeṣ çün mî ṭapîd

Dâd mâl ü an kenîzek râ ḫarid"

(39) Cân ḳuşu oldu ḳafesde bî-sükûn

Câriyeyi virdi mâl aldı ṣatun

40- "Çün ḫarîd o râ vü berḫurdâr şüd

An kenîzek ez ḳażâ bîmâr şüd"

(40) Aldı anı tâ ki meyvesin yiye

Ḫastelendi ez-ḳażâ ol câriye

41- "An yeki har dâşt ü pâlâneş nebûd

Yâfet pâlân gürk harrâ der rebûd"

(41) Ol ki ḫar buldu palânı yoḳ idi

Buldu palân merkebi ḳurtlar yedi

42- "Kûze bûdeş âb mi-ne amed be-dost

Âb râ çün yâft ḫud kûzeh şikest"

(42) Bulmadı ṣu kâsesi oldu ise

Kâse ḳırıldı ṣuyı buldu ise

43- "Şeh tabîbân cemʿ kerd ez çepp ü râst

güft cân-i her dü der dest-i şümâst"

(43) Ṣâġ ve ṣoldan şeh eṭıbbâ ṭopladı

Her iki cânlar elinizde didi

44- "Cân-i men sehlest ü cân-i cânem ust

Derdmend ü ḫasteem dermânem ust"

(44) Cânımıñ yoḳ ḥükmi cân-ı cânım o

Derd-mendim ḫasteyim dermânım o

(s.32)

45- *"Herki dermân kerd mercân-î merâ*
Bürd genc ü dürr ü mercân-î merâ"

(45) Cânımıñ dermânını her kim bulur
İnci mercân ve ḫazînem o alır

46- *"Cümle güftendeş ki canbâzî künîm*
Fehm gird ârîm ü enbâzî künîm"

(46) Hep didiler şâha cân baş olalım
Añlayıb derdine dermân bulalım

47- *"Her yeki ez mâ Mesîḥ-i ʿâlemîst*
Her elemrâ derkef-î mâ merhemîst"

(47) Her biri bizden Mesîḥ-i ʿâlemiz
Destimizle cümle derde merhemiz

48- *"Ger Ḫudâ ḫâhed negüftend ez beṭar*
Pes Ḫudâ bünmûd şan ʿacz-î beşer"

(48) Ḥaḳ dilerse dimediler kibirden
ʿAczini gösterdi ḫalḳıñ ḫalḳ eden

49- *"Terk-i istisnâ mürâdem ḳasvetîst*
Nî hemîn güftenki ʿâriż ḥâletîst"

(49) Ḳasvet olur inşâallâh dimemek
ʿÂrıżî ḥâletle olmaz söylemek

50- *"Ey besâ nâverde istisnâ bigüft*
Cân-i o bâ cân-i istisnâst cüft"

(50) Lafẓen inşâallâh dimez bir ḫayli kes
Cânı inşâallâh iledir her nefes

51- *"Herçi kerdend ez ʿilâc ü ez devâ*
Geşt renc efzûn ü ḥâcet nâ revâ"

(51) İtdilerse ne ʿilâc u ne devâ
Artdı derdi olmadı ḥâcet revâ

52- *"An kenizek ez maraż çün mûy şüd*
Çeşm-i şeh ez eşk hemçün cûy şüd"

(52) Câriye derdinden oldu ḳıl gibi

Ḳanlı gözyaşı şehiñ ırmaḳ idi

(s.33)

53- "Ez ḳażâ sirkengebin ṣafrâ füzûd

Revġan-i bâdâm ḫişkî mî nümûd"

(53) Artırub ṣafraşını sirken-gübîn

Virdi bâdem yaġı ḳorılıḳ hemîn

54- "Ez helîle ḳâbż şüd iṭlâḳ reft

Âb âteş râ meded şüd hemçü neft"

(54) Olmadı ḳabża helîle kârger

Âteşe ṣu itdi nefṭ-âsâ eşer

Ẓâhir şoden-i ʿacz-i ḥekîmân ez muʿâlece-i kenizeñ ber pâdişâh ruy-âverden be-gergah-i Hudaʿazze ve celle u ḫ ʿâb-dîden pâdişâh mübeşşir-i ġaybî-râ u yâften ṭabîb-i ilâhî ve ḥâṣıl şoden-i merâm-ı o

Ḥukemânıñ câriyeye ʿilacdan ʿâciz kaldıkları şâha maʿlûm olunca dergâh-ı Ḫudâ'ya teveccühle şâhıñ rûʾyâsında mübeşşir-i ġaybî görüb ṭabîb-i ilâhîyi bularaḳ merâmınıñ ḥâṣıl oldıġıdır.

55- "Şeh çü ʿecz-i an ḥekîman râ bidîd

Pâ birehne cânib-i mescid devîd"

(55) Gördi şeh ʿacz-i eṭıbbâyı hemân

Yalın ayaḳ mescide ḳoşdu o an

56- "Reft der mescid suy-î miḥrâb şüd

Secdegah ez eşk-i şeh pür âb şüd"

(56) Mescidiñ miḥrâbına vardıḳda şâh

Doldu şâhıñ gözyaşından secde-gâh

57- "Çün beḫîş âmed zi garkâb-i fenâ

Ḫoş zebân bügşâd der medḥ û senâ"

(57) Kendine geldi o fânî ṭalġadan

Vaṣf-ı pâkinde güzel açdı dehen

(s.34)

58- "Kay kemîne baḫşeşet mülk cihân

Men çe guyem çün tû meydâni hemân"

(58) Ey ki eñ az baḫşişiñ mülk-i cihân

Ben ne söyleyim bilürsin sen hemân

59- "Ey hemişe ḥâcet mârâ penâh
Bar diğer mâ galat kerdim râh"

(59) Her dem ey ḥâcâtımız içün penâh
Biz yine işte şaşırdıḳ şimdi râh

60- "Lik sufti gerçe mi-danem sırret
Zûdehem peyda koneş ber ẓâhiret"

(60) Bilürim sırrıñı sen gerçi didiñ
Hem de ẓâhirde çâpük peydâ idiñ

61- "Çün berâmed ez miyân-i can ḫurûş
Ender âmed baḥr-i baḫşâyiş becûş"

(61) Çünki cân etti vücûdından ḫurûş
Eyledi deryâ-yı baḫşeş anda cûş

62- "Der miyân-i girye ḫâbeş der rübûd
Dîd der ḫâb o ki pîrî rûnümûd"

(62) Aġlar iken uyḳu ḳapdı ol şehi
Gördi bir rûʾyâda pir-i âgehi

63- "Gûft ey şeh müjde ḥâcâtet revâst
Ger ġarîbi âyedet ferdâ zimâst"

(63) Didi ey şeh müjde ḥâcâtıñ revâ
Bir ġarîb erse yarın bizden saña

64- "Çünki âyed o ḥakîm-i ḥâziḳest
Ṣâdikeş dan kû emîn ü ṣâdiḳest"

(64) Çünki gelse ʿâḳıl ve ḥâẕıkdır o
Bil emîn anı di hem ṣâdıḳdır o

65- "Der ʿilâceş siḥr-i muṭlaḳ râ bibîn
Der mizâceş ḳudret-i ḥaḳ râ bibîn"

(65) Siḥr-i muṭlâḳ gör ʿilâcında anıñ
Ḳudret-i ḥaḳḳ gör mizâcında anıñ

(s.35)

66- "Çün resîd an vaʿedgâh ü rûz şüd
Âftâb ez çerh aḫter sûz şüd"

(66) Çün o vaʿdiñ vaḳti erdi geldi rûz

Oldu meşrıḳdan güneş encüm-fürûz

67- "Bûd ender manżarâ şeh müntežir

Tâ bibîned ançi bünmûdend sır"

(67) Pencereden oldu ol şeh muntaẓır

Tâ göre gösterdilerdi ol ne sır

68- "Dîd şaḫṣi fâżılî pür mâyeî

Âftâbî der mîyân-i sâyei"

(68) Gördi bir şaḫṣ-ı feżâʾil-mâyeyi

Gölgeniñ içinde neyr-i vâyeyi

69- "Mî resîd ez dûr mânend-i hilâl

Nîst bûd ü best ber şekl-i ḫayâl"

(69) Ta uzaḳdan irişib misl-i hilâl

Yoḳ iken var oldu mânend-i ḫayâl

70- "Nîst veş bâşed ḫayâlender revân

Tû cihanrâ ber ḫeyâli bîn revân"

(70) Rûḥ içinde yoḳ gibi oldu ḫayâl

Sen cihânı bil gidici pür-zevâl

71- "Ber ḫayâlî ṣulḥişan ü cengişân

Vez ḫayâli faḫrişân ü nengişân"

(71) Bir ḫayâldir ṣulḥ ü cengi anlarıñ

Bir ḫayâldir faḫr u nengi anlarıñ

72- "An ḫayâlâtî ki dâm-i evliyâst

ʿAks-i meh rûyân-i bostân-i ḫudâst"

(72) Ol ḫayâlat evliyânıñ dâmıdır

Bâġ-ı Ḥaḳḳıñ ʿaksi mihraned ümîd

73- "An ḫeyâli râ ki şeh der ḫâb dîd

Der ruḫ-i mihman hemi âmed bidîd"

(73) Ol ḫayâli gördi kim ruʾyâda şâh

Vech-i mihmânında berḳ urur çü mâh

(s.36)

74- "Şeh becây-i ḥâciban derpîş reft

Pîş-i an mihmân-ı ġayb-i ḫîş reft"

(74) Geçdi perdeci gibi şâh ileru

Gitdi mihmâniyçün istiḳbâle o

75- "Her dû baḥri âşinâ âmûhte

Her dû can bî dûḫten ber dûḫte"

(75) Mecmaʿu'l-baḥreyn olub dû mihribân

Birbirine bî dîkiş dikdi dû cân

76- "Güft maʿşûḳam tü bûdesti ne an

Lîk kar ez kâr hized der cihan"

(76) Dedi sensin sevdigim yoḳ kim odur

Lâkin işden iş çıḳâr ʿâlem budur

77- "Ey merâ tû Mustafâ men çün Umer

Ez beyây-i ḫidmetet bendem kemer"

(77) Ey baña sen Mustafa ben çün ʿÖmer

Baġladım ben ḫidmetüñ için kemer

Ez-Huda vend-i veliyyü't-tevfik riʿâyet-i edeb derheme ḥâlhâ vü beyân kerden-i vahâmet-i żarar-hâ-yı bî-edebî

Cenâb-ı ḫudâvend veliyyü't-tevfîkden ricâ-yı tevfîḳ ile her ḥâlde edebe riʿâyeti ve edebsizligiñ żarar ve veḫâmeti beyanındadır.

78- "Ez Ḫudâ cûyîm tevfîḳ-î edeb

Bî edeb maḥrûm-i geşt ez lüṭf-i Rab"

(78) İsteriz Ḥaḳdan edeb tevfîḳini

Luṭf-ı Ḥaḳdan bî-edeb olmaz ġanî

79- "Bî edeb tenhâ ne ḫudrâ dâşt bed

Belki âteş ber heme afâḳ zed"

(79) Sâde kendin bî-edeb itmez fenâ

Belki âteş urur âfâḳ üzre tâ

(s.37)

80- "Mâʾide ez âsman der miresîd

Bî ṣudâ□ û füruḫt ü bî ḫarîd"

(80) Mâʾide nâzil olurdu ʿarşdan

Hem âlım ṣatımla zaḥmet olmadan

81- "Der miyân-i ḳavm-i Mûsâ çend kes

Bî edeb güftend kî sîr û ʿades"

(81) Ḳavm-i Mûsâ'nın içinde baʿż-ı kes
Dediʿârsızca ṣarmısaḳlaʿades

82- "Münḳaṭıʿşüd Ḫân ü nân-ı âsmân
Mând renc-i zerʿu bîl ü dâsmân"

(82) Ḳaṭʿolundu âsumândan nân u ḫˇvân
Ḳaldı zerʿu bîl çepâderdi hemân

83- "Bâz ʿİsâ çün şefâ'at kerd ḥaḳ
Ḫân firistâd ûġenîmet ber ṭabaḳ"

(83) İtdi ise Ḥaḳdan ez-sır nev-recâ
Ṭabla gönderdi ṭabaḳlarla Ḫuda

84- "Bâz güstâhan edeb bügzâştend
Çün gedâyân zellehâ berdâştend"

(84) Defʿa ʿârsızlar edeb ḳaldırdılar
Pis dilenciler gibi ṣaldırdılar

85- "Kerd ʿİsâ lâbe îşanrâ ki in
Dâimest ü kem negerded ez zemîn"

(85) Anlara bu dedi ʿÎsâ ḥażreti
Bizden eksilmez Ḫudânıñ niʿmeti

86- "Bed-gunayi kerden û ḥırṣ âveri
Küfr bâşed pîş-i ḫân-i mihteri"

(86) Sûʾ-i ẓanla ḥırṣ eger meydân bulur
Pek büyükler sofrasında küfür olur

87- "Zan gedâ rûyân-i nâdide zi âz
An der rahmet ber işan şüd firâz"

(87) Ol ḥarîṣân-ı gedâ ṭab'ân içün
Oldu bâb-ı luṭf u raḥmet ser-nigûn

(s.38)

88- "Ebr ber nâbed pey-i menʿ-i zekât
Vez zinâ üfted vebâ ender cihât"

(88) Yaġmur olmaz men' olur ise zekât
Hem-zenâdında vebâ ṭolar cihât

89- "Herçi ber tû âyed ez żulmât ü ġam
An zi bi bâ ki vü küstahist hem"

(89) Her ne gelse ẓulmet ve ġamdan yaña
Muṭlaḳa terbiyesizlikden saña

90- "Her ki bî kî küned der râh-i dost
Rehzen-i merdan şüd û nâmerd ost"

(90) Ḥaḳ yolunda kim ki ʿarsızlıḳ eder
Ol olub nâmerd ü merd yolun keser

91- "Her ki şod der rah kestâḫ ṭarîḳ
An bud der vadi-i ḥasret ġarîḳ"

(91) Kim ki ʿarsızlıḳla ṭutarsa ṭarîḳ
Ol olur vâdî-i ḥasretde ġarîḳ

92- "Büd zi güstâhî husûf-i âf-tâb
Şüd ʿazâzîlî zî cürʾet redd-i bâb"

(92) Bî-edeblikden ṭutuldı âf-tâb
Oldu şeyṭân cürʾetinden ṭard-ı bâb

93- "Ez edeb pür nûr geştest in felek
Vez edeb ma□ṣûm ü pâk âmed melek"

(93) Nûr ile ṭoldu edebden bu felek
Hem edebden tertemiz oldu melek

Mülâḳât-ı pâdişâh bâ ân ṭabîb-i ilâhî ki der ḫ ̆âbeş beşâret dâde budend bi-mülâḳât-o

Pâdişâhiñ ṭabîb-i ilâhîye mülâḳât itdiğidir ki rûʾyâsında mülâḳâtı tebşîr olunmişidi.

94- "Vaḳt an ki bayedeş kerden beyân
Mâcerây ḥâl şâh u mîhmân"

(94) Geldi vaḳtâ eylemek vaḳti beyân
Nice olmuş ḥâl-i şâh u mihmân

(s.39)

95- "Dest bükşâd ü kenâr âneş girift
Hemçü ʿışḳ ender dil û câneş girift"

(95) Şâh elin açdı kucakladı anı
Ṭutdı ʿaşḳ-âsâ anı dilde cânı

96- "Dest ü pişânîş bûsîden girift

Vez maḳâm ü râh pürsîden girift”

(96) Destini öpdi anıñ hem alnını

Ṣordı yolundan maḳâmından anı

97- “Pûrs pûrsân ber keşîdeş tâ beṣadr

Gûft genci yâftem âḫir besabr”

(97) Ṣora ṣora ṣadra îṣâl eyledi

Ṣabr ile buldum defîne ben didi

98- “Ṣabr eğer telḫest ve lîken ʿâḳibet

Meyve ateş başed şifa ü ʿfiyet”

(98) Ṣabr acıdır evvel ammâ ʿâḳıbet

Meyvesi olur şifâ vü ʿâfiyet

99- “Güft ey hedye-i ḥaḳḳû defʿ ḥarec

Maʿnii essabru miftâḥul ferec”

(99) Didi ḥaḳḳıñ luṭfi ey defʿ-i ḥarac

Maʿni’ü’ṣ-ṣabr miftâḥu’l-farac

100- “Ey liḳâ-yi tû cevâb-i her süâl

Müşkil ez tû ḥal şeved bî ḳîl ü ḳâl”

(100) Ey liḳâsıdır cevâb-ı her suʾâl

Sende müşkil ḥal olur bî-ḳîl ü ḳâl

101- “Tercenânî herçi mârâ der dilest

Destgiri herki payeş der gilest”

(101) Tercümânsın ḳalbimizde her ne var

Sen çamurda ḳalana sin dest-i yâr

102- “Merḥabâ yâ Müctebâ yâ Murtaża

İn teġab câʿ el-ḳażâ ḍâḳal feżâ”

(102) Merḥabâ ey müctebâ ey murtażâ

Geldi sensiz her ḳażâ bir ṭar feżâ

(s.40)

103- “Ente mevle’l- ḳavmi men lâ yeştehî

Ḳad radâ kellâ lellâ leillem yentehî”

(103) Ḳavm ulusısın ki kim sevmez seni

Reddolur kellâ leʾin lemyentehî

104- "Çün güzeşt an meclis û Ḫân-î kerem

Dest-i o bigrift ü bürdander ḥaram"

(104) Çünki geçdi meclis-i ḫ̆ân-ı kerem

Ṭutdı destin eyledi ʿazm-i ḥaram

Borden pâdişâh an ṭabîb ra-ber-ser-i bîmâr ta ḥâl ora bebind

Ḥâline vâḳıf olmaḳ içün pâdişâhıñ ḫasteniñ başucuna ṭabîbi götürdigüdür.

105- "Ḳıṣṣa-î rencûr u rencûrî biḫand

Baʿd ezan der pîş-i rencûreş nişand"

(105) Ḫastanıñ her ḳıṣṣasın etdi beyân

Ḫastasına ḳarşı dikdi baʿd-i zân

106- "Reng-i rü vü nabż u ḳârûre bidîd

Hem alâmâ tû hem esbâbeş şenîd"

(106) Gördi ḳârûre u reng u nabżı çün

Ṭuydu esbâb u ʿalâmâtın bütün

107- "Güft her dârûki işan kerdeend

An ʿimâret nîst vîran kerdeend"

(107) Didi kânlar her ne dermân etdiler

Yapmadılar anı vîrân etdiler

108- "Bî ḫaber bûdend ez ḥâl-i derûn

Esteʿz'ullâh mimmâ yefterûn"

(108) Bî-ḫaberdirler bu ḥâl-i sîneden

İftirâlardan ṣıġındım Ḥaḳḳa ben

109- Did renc ü keşf şüd bervey nühüft

Lîk pinhân kerd ü bâ-sulṭan negüft

(109) ʿİlleti görmekle sır oldu ʿayân

Pâdişâha etmedi lâkin beyân

(s.41)

110- "Renceş ez ṣafrâ vü ez sevdâ nebûd

Buy-i her heyzüm bidid âyed zi dûd"

(110) Ḫastalık ṣafrâ u sevdâdan degil

Her bir odun ḳoḳsa dumanıyla bil

111- "Dîd ez zârîş kû zâr-î dilest

Ten ḫoşet ü o giriftâr-î dilest"

(111) Nâlesinden bildi hicrân zârıdır

Cismi ṣağlamdır göñül bîmârıdır

112- "ʿÂşıḳî peydâst ez zârî-i dil

Nîst bîmâri çü bîmârî-i dil"

(112) Nâlesinden bellidir ʿâşıḳ olan

Beñzemez her ḫastaya ḫasta-dilân

113- "ʿİllet-i ʿaşıḳ zi ʿillethâ cüdâst

ʿİşḳ üsṭurlâb-ı esrâr-ı Ḫudâst"

(113) ʿİllet-i ʿâşḳ cümle ʿilletden cüdâ

ʿAşḳdır uṣṭurlâb-ı esrâr-ı Ḫudâ

114- "ʿÂşıḳi ger zin ser û ger zan serest

ʿÂḳıbet mârâ bedan sû rehberest"

(114) Her ne başdan olsa ʿâşıḳlıḳ eger

Bizleri encâm-ı üsveye sevḳ eder

115- "Herçi güyem ʿİşḳrâ şerḥ û beyân

Çün biʿışḳ âyem ḫacîl bâşem ezan"

(115) Her ne dirsem ʿaşḳ için şerḥ u beyân

Cûş eder ʿaşḳım ḥicâbından hemân

116- "Gerçi tefsîr-î zebân rûşengerest

Lîk ʿışḳî bî-zebân rûşenterest"

(116) Gerçi tefsir-i lisândir pür-żiyâ

ʿAşḳ eger dilsiz faḳaṭ pek rûşenâ

117- "Çün ḳalem ender nüvişten mîşitâft

Çün biʿışḳ âmed ḳalem ber ḥod şikâfet"

(117) İtdi taʿcîl anı taḥrîre ḳalem

ʿAşḳa geldikde ḳalem yarıldı hem

(s.42)

118- "ʿAkl der şerḥaş çü ḫar der gil bihüft

Şerḥ-i ʿişḳ û ʿâşıḳi hem ʿışḳ güft"

(118) ʿAḳl anıñ şerḥinde çâmurda çuḫar

ʿAşḳ ve ʿâşıḳ şerḥini hem ʿaşḳ eder

119- "Âftâb âmed delîl-i âftâb

Ger dlelet bâyed ez vey rû metâb"

(119) Mihre mihr oldu delîl muʿteber

Dönme andan rehber isterseñ eger

120- "Ez vey er sâye nişânî mî dihed

Şems her dem nûr-i câni mî dihed"

(120) Virse de gölge güneşden ger nişân

Nûr-i cân viren güneşdir her zamân

121- "Sâye ḫâb âred türâ hemçün samer

Çün berâyed şems inşakkal ḳamer"

(121) Uyḳu virir gölge mânend-i semer

Çün güneş ṭoġdukda in şaḳḳu'l-ḳamer

122- "Hod garîbî der cihan çün şems nîst

Şems-i can bâḳîst ora ems nîst"

(122) Bir ġarîb olmaz cihânda hem-çû şems

Şems-i cân bâḳîdir aña yoḳtur ems

123- "Şems der ḫâric eğer çî hest ferd

Mitevan hem misl-i o taṣvîr kerd"

(123) Şems eger ẓâhirde bî-aḳrândır

Miṣlini taṣvîr anıñ âsândır

124- "Şems-i can kû ḫaric âmed ez esîr

Nebvedeş der zihn ü der ḫâric naẓîr"

(124) Şems-i cândır ḫâric ez mülk-i esîr

Yoḳ aña bâṭında ẓâhirde naẓîr

125- "Der taṣavvur ẕât-i orâ gûnç kû

Tâ der âyed der taṣavvur misl-i û"

(125) Ẕâtını yoḳdur taṣavvûrda mecâl

Taṣavvûrda aña gelsin misâl

(s.43)

126- "Çün ḥadîs-i rûy-i Şemsüddin resîd

Şems-i çârüm âsman ser der keşîd"

(126) Çünki yüz gösterdi Şemsü'd-dîn sözi
Çekdi dördünci gögün şemsi özi

127- "Vâcib âmed çünki âmed nâm-i o
Şerḥ-i remzî kerden ez in□âm o"

(127) Geldi çün ismi anıñ vâcib gerek
Remz-i inʿâmâtını şerḥ eylemek

128- "İn nefes can dâmenem ber tâftest
Bûy-i pîrâhân-ı Yüsüf yâftest"

(128) Bu nefesde ṭutdı cân dâmânım o
Yûsuf'uñ pîrâheninden buldu bu

129- "Kez berây-i ḥaḳḳ-ı ṣoḥbet sâlhâ
Bâz gû ḥâli ez an ḫoş ḥâlhâ"

(129) Ülfetüñ ḥaḳḳı için bir nice sâl
Söyle ḫûş ḥâlinden anıñ baʿż-ı ḥâl

130- "Tâ zemîn ü asman ḫandan şeved
ʿaḳl ü rûḥ ü dîde ṣad çendan şeved"

(130) Ta ki memnûn ola yer gök ser-te-ser
ʻAḳl u rûḥ u dîde hem yüz ol ḳadar

131- "Lâ tükellifnî feinnî fi'l-fenâ
Kiltü efhâmi felâ uḥṣî senâ"

(131) Ben fenâdayım bu teklîfi dime
Yorġunum ben ṣayamam vaṣfın heme

132- "Külli şeyʾin ḳâlehû ġayrul müfîḳ
İn tekellef ev tesallef lâ yelîḳ"

(132) Her ne kim dirseñ ifâḳat bulmayan
Ne münâsib külfet u zaḥmet hemân

133- "Men çi gûyem yek regem hüşyâr nîst
Şerḥ-i an yârî ki orâ yâr nîst"

(133) Ben ne diyim her rekem nâ-huşyâr
Şerḥin ol yârüñ ki yoḳ aña uyâr

(s.44)

134- "Şerḥ-i in hicrân ü in ḫûn-î ciger
İn zaman bugzâr tâ vaḳt-î diger"

(134) Şerḥidir hicrânlı bir ḫûn-ciger
Bu zamânı geç de tâ vaḳt-i diger

135- "Ḳâle eṭʿimnî feʾinnî câiʾun
Ve□tecil fel vaḳtü seyfül ḳâṭıʿun"

(135) Didi ben açım sen inʿâm et amân
Söyle çapük seyf-i ḳâṭıʿdır zamân

136- "Ṣofi ibnülvâkd bâşed ey refiḳ
Nîst ferdâ güften ez şarṭ-î ṭarîḳ"

(136) Ṣûfî ibnü'l-vaḳt olurken ey refîḳ
Yarına atmaḳ degil şarṭ-ı ṭarîḳ

137- "Tû meger ḫod merd-i ṣofî nistî
Hest râ ez nesye ḫîzed nîstî"

(137) Sen degilsin merd-i ṣûfî ya meger
Viresiden varlıga yoḳluḳ irer

138- "Güftemeş pûşîde ḫoşter sırr-ı yâr
Ḫod tü der żımn-i ḥikâyet gûş dâr"

(138) Didim aña gizli ḫuşdur sırr-ı yâr
Diñle sen żamn-ı ḥikâyetde ne var

139- "Ḫoşter an başed ki sırr-ı dilberan
Gufte ayed der hadis-i digeran"

(139) Öyle olsa sırrı ḫûş dil-berleriñ
Arasında baḥt ola digerleriñ

140- "Güft mekşûf û birihne bî ğulûb
Bâz gû def□ am medih ey bülfüdûl"

(140) Didi kim açık saçık hem bî-ġalûl
Söyle defʿ etme beni ey bu'l-fużûl

141- "Perde berdâr û birihne gû ki men
Mi neḫusbem bâ ṣanem bâ pîrahen"

(141) Perdeyi ḳaldır açıḳ söyle ki ben
Yâre ṣarılmam olursa pîrehen

(s.45)

142- "Güftem erʿuryan şeved o der cihan
Nî tü mânî nî kenâret nî miyân"

(142) Ben didim ʿaynen kera vü ʿuryân olur
Ne sen ü ne de o cîk ortak ḳalur

143- "Ârzû mîhâk lîk endâze ḫâh
Ber ne tâbed kûh râ yek berg-i kâh"

(143) Her ne diler iseñ arşûnla dile
Ḳalḳamaz ṭâġ bir ṣamân çöpi ile

144- "Âftâbi kez vey in ʿâlem firûḫt
Endeki ger pîş âyed cümle sûḫt"

(144) Şuʿle-dâr oldu güneşden bu cihân
Az yaḳîn gelse yanardı kün-fekân

145- "Fitne vû aşûb ü ḫunrîzî mecûy
Bîş ezin ez Şems-i Tebrîzî megûy"

(145) Ḳan dökici olma âşûb eyleme
Şems-i Tebrîzî'den artıḳ söyleme

146- "İn nedâred âḫir ez âğâz güy
Rev temâm-î in ḥikâyet bâz gûy"

(146) Yoḳ buna ġâyet söziñe ḳıl devâm
Git girü ḳıl bu ḥikâyâtı tamam

Ḫalvet ṭalebiden an velî ez pâdişâh u ciheti der yâften renc-i kenîzik râ
Ol velî şâhdan ḫalvet isteyüb câriyenüñ derdine çâre-sâz oldığıdur.

147- "Güft ey şeh ḫalveti kün ḫâne râ
Dûr kün hiş ü hem bîgâne râ"

(147) Didi şâha ḫalvet ile ḫâneyi
Defʿ it andan yâri hem bî-gâneye

148- "Kes nedâred gûş der dilhîz hâ
Tâ bipüsem zin kenîzek çîzhâ"

(148) Olmasun ha bir cihetde işiden
Baʿżı şeyler ṣorayım câriyeden

(s.46)

149- "Ḫane ḫâlî mand ü yek deyyâr nî
Cüz ṭabîb ü cüz heman bîmâr nî"

(149) Ḳalmadı ḫâne içinde kimseler

Ḳaldı ḫasteyle ṭabîb anda meger

150- "Nerm ü nermek gûft şehr-i tû kücâst

Ki ʿilâc-î ehl-i her şehrî cüdâst"

(150) Nârgâne ṣordı kim şehriñ nere

Kim ʿilâc olur ahâlîye göre

151- "Venderan şehr ez ḳarâbet kistet

Ḫişi vû peyvestegî bâ çistet"

(151) Kim o şehr içindeki nesliñ seniñ

Aḳrabâñ kimdir nedir aṣlıñ seniñ

152- "Dest ber nabżeş nihâd ü yek biyek

Bâz mîpürsîd ez cevr-i felek"

(152) Destini nabż üzere ḳoydu yek-be-yek

Bir daha ṣordu nedir cevr-i felek

153- "Çün kesî râ ḫâr der pâyeş ḫiled

Pây-i ḫodrâ ber ser-î zânû nihed"

(153) Her kimiñ ayaġına diken batar

Ol ayaġı kendi dizine ḳoyar

154- "Vez ser-î süzen hemî cûyed sereş

Ver neyâbed miküned bâ leb tereş"

(154) İgne başıyla arar andan eṣer

Bulamazsa dudaġıyla yaş eder

155- "Ḫâr der pâ şüd çünîn düşvâr yâp

Ḫâr der dil çün büved vâ dih cevâb"

(155) Ayaġa baḳtıḳda bulmazsa ḫâr

Söyledildeyse naṣıl diken çıḳar

156- "Ḫâr-i dil râ ger bidîdî her ḫesi

Dest key bûdî ġam anrâ berkesi"

(156) Ḫâr-i dil maʿlûm olaydı her ḫase

El uzadır mıydı ġam her bir kese

(s.47)

157- "Kes bezir-i dümm-i ḫar ḫârî nihed

Ḫar nedâned def □-i an ber mîcihed"

(157) Ḳuyruḳ âltın merkebiñ dikenlesek

Çâre bilmez defʿine ṣıçrar eşek

158- "Ber cihed van ẖâr muḥkemter zened

ʿÂḳılî bâyed ki ẖârî ber kened"

(158) Ṣıçradıḳca ol diken muḥkem girer

Dikeni ʿâḳıl gerek ki aḫz eder

159- "Ḫerz behr defʿ ẖâr ez-suz-ü derd

Çefte mi andaẖet ṣad câ zaẖm kerd"

(159) Yandı diken defʿiniñ derdiyle ẖar

Çifte atdı eyledi yüz yaralar

160- "An ḥakîm-î ẖâr çîn üstâd bûd

Dest mized câ becâ mî âzmûd"

(160) Diken almaḳda ḥekîm üstâd idi

El urub yer yer tefaḥḥuṣ eyledi

161- "Zan kenîzek ber ṭarîḳ-i dâstân

Bâz mipürsîd ḥâl-î dostân"

(161) Câriyeden bir misâl-i dâs-tân

Defʾe ṣordu nice ḥâl-i dûstân

162- "Bâ ḥakîm o ḳıṣṣahâ mî güft fâş

Ez maḳâm ü Ḫâcegân ü şehr tâş"

(162) Ḳız ḥakîme baʿżı şey fâş eyledi

Ḫˇâce vü şehr u maḳâmın söyledi

163- "Sûy-i ḳıṣṣa güfteneş mî dâşt gûş

Sûy-i nabż u cesteneş mî dâşt hûş"

(163) Ḳıṣṣaya ḳulaḳ ṭutub diñler iken

Nabżını taḥḳîḳe oldu hûş-zen

164- "Tâki nabz ez nâm-ı kî gerded cihan

O bûved maḳṣûd-i câneş der cihan"

(164) Tâ kimiñ ismin añûb nabżı urur

Cânıñ maṭlûbı o olmuş olur

(s.48)

165- "Dostân ü şehr-i o râ ber şümürd

Baʿdezan şehr-î diğer râ nâm bürd"

(165) Ṣaydı anıñ şehriniñ yârânını

Didi bir şehriñde ṣoñra nâmını

166- "Güft çün bîrun şüdi ez şehr-i ḫîş

Der kudamin şehr bûdestî tü pîş"

(166) Didi şehrüñden nedir çıḳmaḳ sebeb

Ṣonra hangi şehre oturduñ ʿaceb

167- "Nam-ı şehri güft ü hem zan der güzeşt

Reng-i rû vû nabż-ı o diğer negeşt"

(167) Söyleyib geçdi hemân bir şehr adı

Vech u nabżında taġayyur olmadı

168- "Ḫâcegân ü şehriyanrâ yek beyek

Bâz güftez cây ü ez nân ü nemek"

(168) Şehrini hem-şehrini tâ yek biñ

Ṣordı tekrâren bütün nân u nemek

169- "Şehr şehr û ḫâne ḫâne ḳıṣṣa kerd

Ni regeş cünbid ni ruḫ geşt zerd"

(169) Çoḳ bilâd u ḫâne ḳıṣṣaṣın didi

ʿIrḳ u vechinde eṣer göstermedi

170- "Nabż-ı o ber ḥâl-i ḫod büd bî gezend

Tâ bipürsîd ez Semerkanî çü ḳand"

(170) Nabżı kendi ḥâli üzere bî-żarar

Tâ Semerḳand'dan ṣorunca çün şeker

171- "Nâbż cest û rûy sürḫ û zerd şüd

Kez Semerḳandi-i zer ger fer şüd"

(171) Nabż atub beñz oldu ḳırmızı ṣarı

K'oldu mehcûr-i Semerḳand zerkeri

172- "Ah serdi ber keşîd an mâh rû

Âb ez çeşmeş revân şed hemçû çû"[119]

(172) Çekdi kim bir ah-ı serd ol mâh-rû

Gözlerinden yaş aḳıtdı 'ayn-cû

[119] Tahirü'l-Mevlevî, Mesnevî Şerhi, C.1, Ötüken Yayınevi, İstanbul-2014, s. 49-161.

SONUÇ

Bu tercüme, Hz. Mevlânâ'nın hikâyeleştirme ve örnekleme yoluyla din ve tasavvuf konulu öğretilerinin bulunduğu Mesnevi'nin Türkçe'ye manzum bir şekilde çevrilmesinden ibaret görünse de manzum bir eseri yine manzum şekilde tercüme etmek farklılık arz etmektedir. Düz yazı ve anlatım ile tercüme edildiğinde uzun uzun açıklama ve ciltlerce eserler yazılarak okuyucuya bu eserin içeriği ancak yansıtılabilirken, sadece kelime ve cümle anlamı tercüme edilerek manzum halde eseri sunmak, ancak zengin dil özellikleri ve üstün edebî yetenek gerektirmektedir.

Böylesine zengin bir eserin Farsçadan Türkçeye manzum bir şekilde çevrilmesi elbette zor ve önemli bir hizmettir. Bu nedenle, Enderun eğitimi almış bir devlet adamı, şair, yazar ve mutasavvıf olan Hayri Bey'in, birçok dile çevrilmiş, uluslar arası öneme sahip bir eser olan Mesnevî'yi tercüme ederek, bu değerli eserden daha çok faydalanılmasına katkı sağlamak için çalışmalara başladığı ve Mesnevî'nin başından 172 beyti tercüme ettiği görülmektedir. Osmanlı Türkçesine ile tercüme edilen bu eserin Türkçeye Transkript edilmesi hem edebî hem de dinî araştırmalar için kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Yazar, yaşadığı dönemin ilmî atmosferinde, özellikle Batılı ülkelerin ilim ve düşünce dünyasında büyük etkileri olmuş bu eserin bir tercümesini de kendisi yaparak hem bu esere katkı sağlamak hem de bu alana ismini yazdırmak istemiş, nitekim zaman geçtikçe de Mesnevî'nin önemi tüm dünyada artmaya devam etmiştir.

Diğer yandan, yazarın tercümenin başında, Mevlânâ'yı ve Mesnevî'yi anlamak için tasavvuf başta olmak üzere birçok alanda ilim ve kültür sahibi olmak gerektiğini, okuyucuların düzeyine göre farklı anlam ve bakış açılarına ulaşabileceğini uyararak, bu tercümeyi okumak isteyenleri aynı zamanda Mevlânâ, Tasavvuf ve Din gibi konularda okuma, araştırma ve bilgilenmeye teşvik etmesi açısından akademi ve edebiyat dünyasına katkıları olacaktır.

Ayrıca Mesnevî'nin birçok açıklamalı, anlatımlı tercüme (Şerh)'si olduğu halde manzum tercüme sayısının az olması sebebiyle, bu nadir eserin transkript çalışması bu alandaki araştırmalarda kendisine yer bulacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Arpaguş S., (2007). Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (1207-1273). *İstem Dergisi*, 5(10), , 91-111.

Ayan D., Mevlânâ ve Şuşehri. *HÜTAD Dergisi* (26),2, 3-36

Ceyhan S., (2007). Şems-i Tebrîzî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İSAM Yayınevi, 38.

Demirel Ş., (2007). Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10), 469-504.

Durmuş E., (2018). Yeni Belgeler Işığında Mehmet Şakir Efendi, *Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17),177-189.

Eflaki A., (1973). *Ariflerin Menkıbeleri*, (T. Yazıcı, Çev). Hürriyet Yayınları, İstanbul, I.

Fürüzanfer B., (2005). *Mevlâna Celâleddin*, (F. N. Uzluk, Çev). Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.

Gölpınarlı A., (1990). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Gölpınarlı A., (2007). *Mevlânâ Divan-ı Kebir*. İşbankası Yayınları, İstanbul, .

Hayri S., (1308). *Mesnevî Şerif Tercümesi*. Mahmutbey Matbaası, İstanbul.

Hidayetoğlu S., (2005). *Hazreti Mevlânâ Muhammed Celâleddîn-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*. Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.

İnal İbnülemin Mahmud Kemal, (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, I.

Karadağ S., (2018). *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri Ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi*. Selçuk Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Karaismailoğlu A., (2005). *Mevlânâ ve Kültürümüz*. Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.

Karakoç S., (2012). *Mevlâna*. Diriliş Yayınları, İstanbul.

Kılıç A., (2013). *Hayrî, (Süleyman Hayri Bey)*. Kayseri Ansiklopedisi, Kayseri B.B. KültürYayınları, 3, 176-177.

Öngören R., (2007). Mevlâna Celâleddin-i Rûmî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İSAM Yayınevi, 29.

Selçuk H., (1998). Mevlana'nın Hayatı ve Eserleri, *Kur'an Mesajj İlmi Araştırmalar Dergisi*, (3),68-79

Şafak Y., (2004). *Hazret-i Mevlânâ'nın eserleri.* Konya Valiliği İ.K.T.M. Yayınları.

Tahirü'l-Mevlevî, (2014). Mesnevî Şerhi. C.1, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Uzun M. İ., (2006). Nahifî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32, 297-299.

İNTERNET KAYNAKLARI

Güçlü F., Osmanlı Dönemi Şairlerinden Nevşehirli Süleyman Hayri Bey, https://www.fibhaber.com/osmanli-donemi-sairlerinden-nevsehirli-suleyman-hayri-bey E.t : 14.04.2023

İrepoğlu G., Feyhaman Duran, http://www.oktayaras.com/feyhaman-duran/tr/47280, Erişim Tarihi: 25.02.2022.

Köksal M. F., Hayrî, Süleyman Hayri, http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-suleyman-hayri, Erişim Tarihi: 23.02.2022.

Nevşehirli Süleyman Hayri Bey, https://www.fibhaber.com/osmanli-donemi-sairlerinden-nevsehirli-suleyman-hayri-bey-makale,3143.html Erişim Tarihi: 25.02.2022

Süleyman Hayri, https://www.biyografya.com/biyografi/13190Erişim Tarihi: 10.03.2022

EKLER

EK. 1: SÖZLÜK

Âfâk : Ufuklar, görünen dünya.
Afitab : Güneş , ışık.
Ahz : Alma, kabul etme.
Âmal : işler, ameller
Arak : Ter
Arız : Geniş , enli
Asman : Gök, sema, asüman ,
Aşub : Karıştırıcı
Atban : Davarın üç ayakla yürümesi.
Ayine : Ayna
Azm : Niyet, kasıt, kararlılık.
Bab : Kapı
Bad : Rüzgar.
Bahr : Deniz, topluluk,
Bahş : Hediye.
Behem : Toplu, hepsi bir arada.
Bend : Engel, bağ, düğüm.
Bende : Köle.
Ber-… : Üzerine, üstünde
Berr , ber : Kara, yer
Berk : Şimşek.
Bi-… : Olumsuzluk öneki (bi-çâre : çâresiz.)
Bi-bal : Kanatsız
Bi-gane : Yabancı, bilmeyen, tanımayan, ilgisiz.
Bi-güne : Kayıtsız, ilgisiz.
Bi-hûş : Kendinden geçmiş, sersem.
Bi-mar : Hasta.
Bi'l vech : O yönüyle.
Bi – nişan : Alametsiz.
Bü – büy : Koku, güzel koku.
Çespan : Layık, uygun, yakışan.
Cevr : Cefa , eziyet.
Cihet : Yön, taraf.
Coş : Oynak, çabuk, deli, genç, heyecanlı.
Cuş : Taşmak, kaynamak, coşmak.
Cûşiş : Coşkunluk
Cü : 1. Irmak akarsu (Farsça), 2. Aç, açlık (Arapça).
Cüd : Eli açık, cömert.
Çâk : Yırtık, yırtmaç.
Çapük : Atik, çabuk.

Çep : Terslik, yanlışlık, sol.
Çü : Gibi.
Daman : Etek.
Def : Giderme, yok etme.
Dehan : Ağız.
Dem : 1. An, zaman (Farsça), 2. Kan (Arapça).
Dem sâz : Sırdaş, dost.
Derd : Gam, keder, hastalık, aşk.
Derd-mend : Dertli.
Dest : El , güç, kudret.
Dide : Göz.
Dilan : Kalpler, yürekler.
Dûr : Uzak, uzağı gören, dürbün
Encam : Son, nihayet.
Encüm : Yıldızlar.
Fahr : Övünç, iftihar.
Gam : Keder, tasa.
Garik : Boğulan.
Gehi : Bazen, arasıra.
Ger-nişan : Nişancı.
Gûş : Kulak, dinlemek.
Hace : Efendi, üstad
Hacet : ihtiyaç
Halet : Hal
Halvet : Çevre ile her türlü ilişkiyi kesip yalnız kalma
Har : Diken
Hâr : Sıcak
Harisan : Hırslılar.
Hase : Soy, hısımlar.
Hâzık : Usta, maharetli
Helile : Sıcak iklimlerde kullanılan mehter mûsikîsindeki zillerden biraz daha küçük bir zil.
Heman : Hemen derhal.
Heva : İstek, arzu, heves
Hicab : Perde, örtü, utanma
Hicran : Ayrılık
Hidmet : Hizmet
Hun : Kan
Hun-ciğer : kanlı ciğer
Hurûş : Coşma
Hûş : 1. Akıl, fikir, düşünce (Farsça), 2. Tuzak kurma (Arapça).
Hûş hâl : Hali vakti iyi.
Hüda : Allah

İbnül vakt : Zamana uyan, zamana göre işleyen.
İlâmât : Haberler, bildirimler
İfakat : Bir şeye üstün gelmek,
İn'am : Lutuf, ihsan
İsal : Varmak ulaşmak
Kabza : Avuçla almak ve tutmak, aletlerde avuç ile tutulacak bölüm.
Karger : İş yapan, işleyen
Karure : Sırça kap
Kavil : Söz, kelime
Ked : Uğraşan
Kella le in lem yenteni : Eğer akıllanmazsa, vazgeçmezse.
Kil ü kal : Dedikodu.
Külfet : Sıkıntı, zahmet
Kün-fe-kân : "Ol der ve oluverir." ayeti.
Lafz : Söz, Sözel
Lika : Buluşma, yüz
Mah : Ay
Mâlik : Bir şeye sahib olmak
Manend : Benzer, eş
Matlub : İstenilen, talep edilen.
Mâye : Öz, asıl, cevher
Mehcur : Terk edilen yer
Merd ü zen : Erkek ve kadın.
Mesih : Hz. Îsâ'nın lakabı
Meşrik : Güneşin doğduğu yer
Ferec : Sıkıntıdan sonra gelen kolaylık
Mihman : Misâfir
Mihr : Güneş
Mihriban : Sevgi, merhamet
Muhkem : Sağlamlaştırmak
Muntazar : Beklenen şey
Murtaza : Beğenilmiş, seçilmiş
Mübeşşir : Müjde veren
Mücteba : Seçilmiş
Mümtaz : Üstün olmak
Müştak : Özlemek
Nâgehan : Birdenbire, aniden.
Na-huşyar : Aklı başından gitmiş.
Nahvet : Kibir gurur
Nâle : İnleme
Nan : Ekmek
Nemek : Tuz
Neng : Ün, şan, şühret, utanç

Neva : Nağme
Neyr : Dur, bekle.
Nik ü bed : İyi ve kötü
Nüh : Dokuz
Nîk : İyi, hoş
Palan : Eşeklere, bâzen da atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşitidir
Penah : Sığınacak yer
Per : Kanat
Pinhan : Gizli
Pîr : Önder, mürşit.
Pirahen : Gömlek
Pür : Dolu, çok
Pür-zeval : En son, bitiş.
Püser : Erkek evlât
Rah : Yol
Râz : Sır.
Râz-ı derun : İç sırlar, Gönül sırları.
Râz-ı Mesnevî : Mesnevî'nin sırları.
Refik : Arkadaş
Remz : Simge
Reva : Layık, uygun
Rûşena : Aydın, Münevver.
Rü : Yüz, çehre.
Sadr : Göğüs
Sâikan : Sebepler, etkenler.
Sal : Göndermek, salmak, yıl.
Savt : Ses, nida
Sehl-i mümteni : imkansız birşeyi kolayca ifade etme
Seng : Taş
Serd : Soğuk, kaba
Ser-güzeşt : Serüven, macera, baştan geçenler.
Ser-nigün : Baş aşağı, talihsiz, ters.
Seyf : Kılıç.
Sim : Gümüş.
Sin : Mezar.
Sîne : Göğüs.
Sûfi : Tasavvufa inanan
Süvar : Ata binen kişi
Şeh : Şah kelimesinin nazımda ve bâzı birleşik şekillerde kullanılan şekli
Şikar : Av
Ta'cil : Acele ettirme
Tagayyür : Değişmek

Tahrir : Yazma
Tard : Reddetme, kovma
Tarik : Yol
Tebşir : Müjde verme
Tefahhuş : İnceleme, araştırma, sıkı araştırma.
Tevfik : Uygun duruma getirme
Tiryak : Hayvânî nebâtî maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bâzı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu mâcun.
Uryan : Çıplak
Usturlab ı esrar: 1. Astronom Usturlab'ın sırları, 2. bir vezin.
Ülfet : Kaynaşma
Vacib : Yapılması gerekli olan
Vasl : Ulaşma birleşme
Vaye : Nasip, kısmet
Yek be yek : Tek tek, teker teker, bir bir.
Zâr : İnce örtü
Zer : Altın
Zen : Kadın
Zenad : Zındıklar, Dinsizler.

Ek.2 : Nüsha

مثنوی شریف ترجمه‌سی

﴿اخطار﴾

معلومدرکه اشبو مثنوی شریفك معنالری بتون تصوف اولدیغندن دائما معانی شریفهٔ باطنیه‌سی ملزمدر بناء علیه مثنوی شریفده‌کی حکایه‌لرك جمله‌سنده‌کی اشارات شریفه عقل وافکار ونفس وایمان وانسان وشیطان کبی شیلرك برای عبرت تشریح احوالندن عبارت بولندیغندن مثنوی شریف اوقویانلرك قابلیت واستعدادلریله کوره عرض جمال مآل ایدر .

اثر

رسومات امانت جلیله‌سی معاون رفیق اندرون همایوندن مخرج شاعر
خیری بك

معارف نظارت جلیله‌سنك ۲۰ توموللی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

استانبول

(محمودبك) مطبعه‌سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده نمرو ۷۲
۱۳۰۸

﴿ افادهٔ مخصوصهٔ مترجم ﴾

مثنویٔ شریف حضرت مولانا جلال‌الدین رومینك اثر تألیفی اولوب مشارالیه حضرتلری یونی الی دفتر اعتباریله برجلد اوزرینه تحریر وتنظیم بیورمش ومؤخراً اشبو الی دفتردن بردفتری قدر برنسخه دها ظهوز ایتمسیله اوزماندنبری مثنویٔ شریفك الی یاخود یدی جلد اولدیغنه دائر برمباحثه بابی اچیلهرق الی الان دوام ایدهگلمکده بولنیور .

بونجه اکابر علما وافاضل شعرا وادبا میانده دوام ایدهگلان اشبو مباحثاتده مثنویٔ شریفك الی جلد اولوب یدنجی جلدك تقلید اولدیغنه عموماً مولویان واکثر مثنوی خوانان طرفلرندن حکم ایدلمك ایستهنلمش ایسهده اولبابده مباحثین کرام حضراتنك اجتماع آرایی حاصل اولهمدیغندن حالا یدی جلد دخی اولابیلمك احتمالنك یتون یتون اورتهدن قالدیریلهمامش اولماسی شایان تعجب وتأسفدر .

زیرا مثنویٔ شریف کبی برکتاب شهیر نظیره ناپزیرك تقلیدیله مقایسه وتطبیقنده درعقب ماهیتی اکلاشیلهجغی جهتله بوبابده برطاقم دلائل خارجیه قدیمه دوشهرك اوزون اوزادی مباحثهلره کیرشمك ایجون هیچده براحتیاج یوقدر .

چونکه مثنویٔ شریف مغز مثنانی اولهرق برولی الله اعظمك اثر کرامتی یعنی صاحبی اولان حضرت مولانایه مخصوص برعطیهٔ یزدانی اولوب فاتحهسندن خاتمهسنه قدر سهل بمتنع برکتاب معجز نصاب اولدیغی جهتلرله تقلید وتنظیری ممتنع ومحالدر .

بناءً علیه مثنویٔ شریف الی جلدمیدر یدی جلدمیدر دیو اثباتمدعا ضمننده ادله تدارکیچون عمان حیرته طالوب خیال وخاطره کلیهجك دیکیهجك قدر امواج تطویلات تدقیقات ایچنده چالقانهرق کرداب مباحثاتده دونه دونه بوغولوب قالمغه اصلا ضرورت اولیوب بنه لالیٔ براهین ودلائل اول دریای عرفان اولان مثنویٔ شریفده بولنق ایچون کندی تلاطم بلاغت تهاجمی ارهسنده غوطهزن جستجوی اصداف تحریات اولمقدن بشقه مرسای نجات وسلامت یوقدر .

بویله براثرمقدس یکانهیه مباحثین کرام حضراتنك تعبیرلری وجهله همدهاحاد ناسدن

برقلاش طرقدن قوجامان برجلد علاوه‌سیله تقلید اولنمه‌سنه احتمال ویرمه‌رك بونجه افاضل دورانی فرق وتمیزنده عاجز وحیران براقمیوجه‌سنه طبق حضرت مولانا کبی برکرامت خارقه کوسترمه بیله‌جك قدر مهارت بارقه صاحبی برصرد مقتدرك وجودی تصورمی اولوتمشده مثنوی شریف ایله انك اثرینك فرق وتمیزنده قاصر وناچار قالمش کبی عظیم برغفلته ضعف تمیزه مغلوب اولمدرق اوتمدن بریدن ادله تحریسی در دینه دوشمکه احتیاج‌می مس ایتمشدر بویله برذهاب ناصواب اویله برکتاب معالی القابك تحدید قدر ومنزلتی ایما واشراب ایتمکله شانمه شین اولمه‌جقدن اووادیلرده کورغکدن صرف نظر واوسودالرده بولنمقدن حذر کرکدر .

مثنوی شریف اویله‌عادی برشاعردیوانی کبی تقلیدوتنظیری بك آسان رشیمیدرکه آنی هرکس وياخود برکس تقلید وتنظیر ایده‌بلمك احتمالنه کیدیه‌رك خارجدن دلیلر ارائه‌مضطر وناچار قالنسون بویله‌برشی مثنوی شریف حقنده دکل مشاهیر شعرانك آثارنده بیله جائز اولیوب اولسه اولسه بلکه آثار عادیه حقنده اولابیلور چونکه آثار عادیه‌نك کندینه مخصوص برواديسی اولدیغندن یکدیکرندن فرق وتمیزی‌نه‌قدر عسرایسه آثارعالیه‌نك کندینه مخصوص‌وادیسی اولدیغندن یکدیکرندن فرق وتمیزی اوقدر یسیردر تشبیه‌دخطااولمازسه مثلازماقز شعراسنك‌وادیسزلرندن بیکلرجه‌سنك آثاری برده کورولسه هانکیسی کیمك اثریدر فرق وتمیزی ممکن اولامیه‌جغی حالده شاعر نفی‌ادا اسماعیل پاشازاده حق بك ایله کاظم پاشانك‌اثرلری کندیلرینه مخصوص وادیلری اولدیغندن او بیکلرجه وادیسز آثارك ایچندن سچیلدکدن‌صکره یکدیکرندن بیله آیریلوب جیقی وبرر بناء علیه اومقوله وادیسز آثاری برواديسزك تقلید وتنظیر ایده‌بیله‌جکی ممکن اولابیلورسه‌ده صاحب وادی اولان شوایکی شاعر متین کبارك آثاری کبی آثارك تقلید وتنظیری اویله قولای قولای اولاجق شیلردن اولدیغی جهتله مثنوی شریف کبی الحق کندینه مخصوص وادیسی اولان براثر ممتازك تقلیدی اربابی بك نظرده سچوب آتی وبرر .

ازجمله معلوم انام اولان مشاهیر علمادن سلیمان افندی مرحومك اثرعالیسی بولنان (مولد شریف) منظومه‌سنه تقلیداً برنظیره یاپلمه اشعار ترکیده فوق‌الغایه مهارت کامله صاحبی اولانلر درعقب فرق وتمیز ایده‌بیلورلر چونکه بواثر والاثر دخی مثنوی شریف کبی مؤلفنه مخصوص برواديده اولمدرق سرایا سهل ممتنع اولدیغی ایچون تقلید وتنظیری محال وممتنعدر .

شمدی شو تفصیلاتدن مستبان اولدیکه برانسان هیئت مجموعه سنده کی دقایق بلانقصان کافهٔ حقایقیله اکلایه بلدیکی برشیئك مزیی اولایلیور اوخالده مثنویٔ شریفك مزیی اولق شرفی احراز ایدنلرك مولد شریفك مزیی اولق مرتبهٔ خائر اولانلر قدر ایراز مهارت ایدهمدکاری وارد خاطر اولیورسه ده اوده جائز اولیوب چونکه اشبو مباحثه اویله برطاقم جهلا دکل برچوق اعاظم علما وافاضل شعرا وادبا میانده دوران ایده کلکده بولندیغی جهتله انلره عجز اسنادی موافق انصاف وادب اولامیه جغندن انجق بویوله فصل وتمیزی درخاطر اتمامشلردر دیمکدن بشقه چاره یوقدر زیرا که شو مسئله نك حلیچون اوقدر کلفت وزحمت بی سوده بدل اصل مثنویٔ شریفك سلیقه سنی وادیسنی افادهسنی طرزینی اداسنی سلاستی فصاحتی بلاغتی مسلکنی مذهبی تقلیدینك سلیقه سی وادیسی افادهسی طرزی اداسی سلاستی فصاحتی بلاغتی مسلکی مذهبی ایله تطبیق ومقایسه ایدوبده اشته بوده بونك عینیدر ویاخود دکلدر دیوب کسدیروب آتی و برمك الك کسدیرمه بر یول ایکن اوطریقه هیچ اوغرامیه رق آخر وادیلرده حل مسئله چاره سنی ارهمقلغك سبب وحکمتی انسانی دوچار حیرت ایلیور .

حضرت مولانا کی برذات اندر الصفاتك اثر برکز یدهسی اولان مثنویٔ شریفك دکل نفی وفضولی کی شاعرلرك بیله دیوانلرینك تقلید وتنظیرینه بونجه سنهلردر برکسه موفق اولامدیغی جهتله بومثللو شعرانك بیله آثارینك تقلیدوتنظیردن مستغنی ومبرا اولدیغی کورولمکده بولندیغی حالده مثنویٔ شریف کی هربوزدن ممتاز ومستثنا اولدیغی مسلم انام اولان برکتاب قدسیتصابك تقلیدی واردر یوقدر دیو مباحثاتی اوزاتدقجه اوزاتقده برمعنی کوریلهمیور .

مثنویٔ شریف ایله تقلیدینك فرق وتمیزی حقنده حصر اتمك فکرنده بولندیغم اشبو قاعدهٔ مسلمهٔ مبسوطه برمیزان راسخ الیاندرکه موزون برکلام ایجون ذره قدر شائبهٔ علی الخصوص که مثنوی کی برکلام بدیع الانسجام ایجون قیل قدر فرق اتمز وشبهه براقماز حتی مثنویٔ شریف کی برکتاب ذیشانه دکل بالاده بیان اولندیغی وجهله نفی وفضولی کی شاعرلرك دیوانلرینه بیله بشقه لری طرفلرندن برقاچ قصیده و یاخود غزل تقلید وعلاوه ایدلش اولسه ارباب انظری برزمان بولور سحر چیقارر واول قدر چیقاررکه حتی درسعادت ایله اناطولی وروم ایلی اهالیسنك و بلکده اناطولینك قسطمونی قیصری وارضروم اهالیلرندن بولنان

شعرانك شيوهٔ لسان خصوصيلرى اولان تركجه‌لريله يازلمش اثرلرينى كندىلرينه مخصوص اولان شيوه وادالرى دلالتيله يكديكرندن آيروب جيقارى ويرر .

فقط شوراسيده جاى نظر دركه اكثر آثارده اولديغى كبى اشبو بدنجى جلدده دخى ساير جلدلره كوره بعض ابيات ضعيفه‌يه تصادف ايديلورسه حل مسئله‌ينه دوچار مشكلات اولاجقدركه مثلا روحى بغدادينك اثرى نصل سچيله بيله‌جكدر.

ايدى شوراسيده شايان دقتدركه بوعالمده مشاهيردن اولەرق من كل الوجوه ايكيسيده طبق رواديده ايكى صاحب اثر كورولمش وايشيدلمش شيلردن دكل ايسه‌ده خلاق كائناتك بويله آثارنده وادىسى متحد ايكى وجودك برآنده خلق وايجادينه عاجز اولديغى جهتله فرض ايدەلم كه حضرت مولانانك اثرىنى فرق اولونميه‌جق درجه‌ده تقليد وتنظير ايده‌بيله‌جك برمرد مقتدر ظهور ايدوبده اويله براثر ميدانه آتوب كيتمش اولسون اشبو قوت وقدرتك صاحبى اولمقله برابر اويله برمجنون تصور اولنورمى كه اودرجه‌ده كى قوت وقدرتنك قدر ومزيتنى بلميه‌رك وياخود بيلويده بزم اكلايه مديغمز برمنفعت مخصوصه اغورنده بيله اولسه اويله براقتدار خارق العاده‌سنى ايكى جهسانه ولوله اندار اولاجق نامنك محوى بولنده فدا ايدرك بويله اصلسز فصلسز برشى ايله اشتغال ايده‌جكنه مثنوىٔ شريف كبى دنيالر دكر براثر معتبر ميدانه كتيرويده حضرت مولانا كبى ايكى جهانده مشهور ومقبول انام اولەرق دارينده واصل سرمنزل مرام اولور كيدردى .

ارباينك معلومى اولديغى اوزره كتبخانهٔ عالمده نه‌قدر آثار مشهوره واراسه هپسنكده كندينه مخصوص رواديسى اولديغندن بريوزنده كورديكمز بديكمز او آثار مشهوره ايچنده طبق مثنوىٔ شريف وادىسنده براثره تصادف ايدلمش اولسه ايدى بلكه اوزمان بواثرك صاحبى طرفندن مثنوىٔ شريفكده آيروجه برجلد تقليدى اويدرلمش اولماسنه احتمال ويرىلەرك تحقيقات وتدقيقات معلومه‌يه احتياج كورىلور ايدى لكن اويلەده برشيئك وجودى كورىلوب ايشيدلديكى جهتله مثنوىٔ شريفدن فرق اولونميه‌جق درجه‌ده تقليد اولنمش برجلدسايمك موجود اولماسنى قاعدهٔ مبسوطه‌يه تطبيق ايله قطعياً رداتمك لازمكلور شايد بويدنجى جلدك شووجهله عندالتطبيق مثنوىٔ شريف وادىسنده اولديغى هروجهله تحقق ايتديكى حالده اشته‌اوزمان يه‌مسئله حتىالاشه‌رق قوجه‌مان برجلدك محوينه‌قدر يوريكدن ايسه مذكور بدنجى جلدده حضرت مولانانك مخالف مسلك ومغاير مذهبى اولديغى كوريلان بعض ابيات سقيمه

والفاظ وكلات سخيفه‌نك سكره‌دن سيقشديرلمش اولق احتماليله درون كتابدن طرد واخراج اولنه‌رق مسئله‌يه حسن ختام ويرليدر والسلام

اشته التي يوزسنه‌دنبرى سوروب كلمكده بولنان مثنوى شريفك يدنجى جلد مسئله‌سنك حل وفصلى بروجه محرر قاعدةً مسالهٔ مبسوطه‌يه منحصر كوريور ايسه‌مده هنوز اوبولده حل وفصله كندمده اقتدار كوره‌مديكم جهتله ان‌شاءالله‌الرحمن مثنوى شريفك التنجي جلدينك خاقه‌سنه‌قدر ترجمه‌سنى اكمال ايتدكدن صكره اوزمانه قدر طبيعى حاصل اولهجق اولان ملكه ومهارت اوزرينه يدنجى جلدى اليه آلوبده مثنوى شريفك التى دفتريله مقايسه وتطبيق ايدرك الفاظ وعباراتنده‌كى روش ووادىسنده بولاجغم احواله كوره حكم اتمك واول‌زمانه‌قدر بياندن‌ده تدقيقات عميقهٔ لازمه اجراسيله موفق اولابيلهجكم نتيجه‌يى خاقهٔ ترجمه‌مده عرض وبيان‌ايله ارتق مسئله‌يه برختام ويرمك ايجون جناب واهب‌الامالك الطاف مالانهايه‌سنه صيغنمقدن بشقه شمديلك برشى دىيكه جرأت وجسارتم يوقدر .

﴿ اعتذار ﴾

ابدىٔ نادره دوران اتمكده بولنان مثنوىٔ شريف متنلرينك مستنسخ‌سيئه‌سيله بعض محلرنده ارتق اكسيك ابيات وكلات نادر اولديغندن بونك برصحيح نسخه‌سنى بولوب يا كاشسز برمتن شريفك ميدانه جيقارلماسنى مراق ايدرك اسكى يكى ويازمه باسمه برايكى يوزقدر مثنوى متنلرينى يكديكريله مقابله‌ايتدكجه دوچار مشكلات‌اولمقدن بشقه برشى حاصل ايده‌مديكمدن ارتق اوامدن قطع اميد ايدرك ممكن مرتبه امين اولابيلهجكم بريولده عقله‌اك قريب معنايه اك مناسب ومثنوىٔ شريفك وادىسنه اك اويرشلى اولانك قبولله اشبو ترجمهٔ عاجزانه‌مده‌كى متن شريفك شايان اعتماد برحاله كتيرلمش اولديغنى مأمول‌ايديورسه‌مده بروجه معروض نسخه‌لرده‌كى تخالف‌حسبيله وحسب‌البشريه كوريلهجك قصورك عفوى تمنيسنه احتياجم درکاردر .

(اساسىٔ مشاغير مثنوى خوانان)

اشبو مثنوىٔ شريفك تأليف وتنظيمى زماندن بوزمانه‌قدر اسلاف عظامدن برچوق علما وفضلا وشعرا وادبا طرفلرندن مثنوىٔ شريفى مختصر ومطول .

منظوم ومنثور عربی وفارسی وترکی اولهرق قسماً وتکمیلاً شرح وترجمه ایدنلردن اثنای تدقیق ومطالعه‌ده آثارینه تصادف ایتدیکم ذوات کرام اسامیسنك تیناً ذکر وبیانی تنسیب ایدلشدر .

(اسماعیل انقروی) (اسماعیل قنوی) (اسماعیل حقی بروسه‌وی) (ابراهیم کلشنی) (احمد صبوحی‌ده‌ده) (بهجتی) (پیری پاشا) (جودی) (حسن ظریفی) (حسین‌الکاشفی‌الواعظ) (سلیمان تحیفی) (سودی) (مرزارضا) (سبزه‌واری) (سنان پاشا) (سروری) (شمعی) (شاهدی) (صدرالدین‌قنوی) (صاری‌عبدالله افندی) (عبدالرحمن جامی) (شیخ عبداللطیف) (درویش علمی‌شاعر) (شیخ عبدالمجید سیوامی) (علاءالدین منصفك) (فرخ افندی) (کمال‌الدین فیروز آبادی) (کمال‌الدین حسین‌الخوارزمی) (محمد بلخی) (محمد مراد نقشبندی) (محمدالشهیر بمصنفك) (محیی‌الواعظ شیرازی) (مصطفی بوسنوی) (نظامی‌المحمودی) (سینه‌چاك یوسف‌ده‌ده) (بشکطاش شیخی یوسف افندی)

﴿ ترجمهٔ حال حضرت مولانا جلال الدین رومی ﴾
﴿صاحب مثنویٔ شریف ﴾

حضرت مولانانك اسم شریفی محمد وتخلص عالیسی جلال الدین ولقب سامیسی قونیه شهرینی تشریفلرندن طولایی رومی در .

پیغمبریز محمد المصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك الیوز دردنجی سنهٔ هجریه‌سی ربیع الاولنك التنجی کونی بالغ شهرنده دنیایه کلمش والیوز یدمش ایکی سنهٔ هجریه‌سی جمادی الآخرینك صوك پنجشنبه کونی بعد العصر التمش سکز یاشنده اولدیغی حالده عقبایه کیتمشدر .

اثر تألیفلری اولهرق بردیوان دلیزری براوراد کبیری برعشقنامهٔ بی نظیری فیه مافیه نامنده براثر جمعی ومثنویٔ شریفی اولوب بونك براسمی سامی نامه وبر اسمیده حسامی نامه‌در وبرده تراشنامه‌سی ایله مجالس جلبسی اولهرق جمعاً یدی پارچه یه بالغ اولمش وفقط عشقنامه‌نك سلطان ولدك اولدیغی ده روایت اولنمقده بولنمشدر .

حضرت مولانا جلال الدین رومینك سلسلهٔ برکزیده‌لری شو وجهله‌در که پدر عالیلری سلطان العلما نامیله شهرتلنمار اولان محمد بهاء الدین ولد محمد بن حسین الخطیبی بن احمد الخطیبی بن محمود بن مودود بن ثابت بن سیب بن حماد بن عبدالرحمن بن ابی بکر صدیق در رضوان الله تعالی علیهم اجمعین .

مولانانك پدری مشارالیه سلطان العلما حسب القدر مملکتلرندن دیار آخره نقل ایتدکلری اثناده مولانا جلال الدین رومی بش الی یاشلرنده اولوب پدریله برابر بغداده وحج ایتمك ایچون بغداددن حجازه وحجازدن شام وارزنجان وآق شهردن طولاشه‌رق قونیه‌یه کلدکلرنده حضرت مولانا بالغ اولدیغندن خواجه شرف الدین لالا سمرقندینك (کوهر) نامنده‌کی قزیله تزوج ایدوك برنجی اوغلی سلطان ولد حضرتلری دنیایه کلمشدر .

یوندن صکره پدرلری مشار الیه سلطان العلما حضرتلری سلطان علاء الدینك دعوت واسترحامیله قونیه‌یه کاوب اوراده وفاق وقوع بولنجه کندوسی ارتق

قونیده قالق ایسته مدیکندن مشهور سید برهان الدین حضرتلرینك قونیه‌یی تشریفله اون سنه قدر علوم کثیره تعلیمندن صکره مولانا حضرتلرینه وداع ایدرك قیصریه جانبه عزیمت واورادن ارتحال جنت ایتمشدر که قیصریه‌ده تربه‌سی الان زیارتکاه عالمیان اولوب شکرکه جناب خلاق کریم بو (خیری) قولنه‌ده برقاچ کره زیارتی نصیب وزمزم شریف کبی اولان تربه‌نك قیوسنك صویندن شرب ایتمکلکمی میسر ایله‌مشدر .

حضرت مولانا قونیه‌ده هزاران طلبهٔ علومه عقلاره حیرت ویره‌جك درجه‌لرده برعلم وذکا ایله تعلیم علوم وفنون ومعارف ایتمکده ایکن مشهور شمس الدین تبریزی حضرتلری قونیه‌یه کلوب مولانا ایله کورشدیکی صره‌ده جناب مولانا حضرت شمس تبریزینك ایاغنه قپانوب خانه‌سنه کوتوره‌رك التی ای برلکده بولندقدن صکره شمس تبریزی تکرار شامه عودت ایتدیکندن مولانا طرفندن سلطان ولد شامه کوندریله‌رك دعوت اولنمغله دفعهٔ ثانیه اوله‌رق قونیه‌یه کلوب برایرالق دخی انسزین غائب اولمغله بوسفر بالذات حضرت مولانا شام وتبریز جهتلرنده ارامغه جیقدیغی صره‌لرده حضرت مولانا بعض جالغیلرله مشتغل اولمغله حضرت مولانانك مریدلرندن الك سوکیلیسی بولنان حسام الدین چلبی حضرتلری برکتاب منظوم تألیف بیورملرینی اخطار ورجا ایتمکله مولانا دخی ذاتاً بنده بویله برشی یاپمق استه‌یور ایدم حتی برقاچ بیتی دخی یازمشیدم‌دیه‌رك اون سکز بیتی چلبی‌حضرتلرینه کوسترمکدن صکره مثنوی شریفك تألیفنه باشلایوب بعض کیجه صباحلره قدر مولانا سویلر وچلبی حسام الدین حضرتلری یازار ایدی.

اشته مثنویٔ شریفك تحریرینه سنهٔ هجریه‌نك التیوز التمش تاریخنده باشلانه‌رق ایکنجی جلدی براز مدت دوچار تأخر اولدقدن صکره سنه مرقومه‌نك التیوز یمش ایکیسنه طوغری ختام بولدیغی مثبت ومتحققدر .

حضرت مولانا جلال الدین رومی عمری ایچنده هیچ برساعت بیله بیهده اضاعهٔ وقت ایتیوب علوم ومعارف تعلم وتعلیمیله اشتغال وداعًا ذکرالله ایله امرار ایام ولیال ایدر ایدی .

حضرت مولانانك ارتحالندن طکره کندی امر واشارتلریله مقام معلای ارشادلرینه حسام الدین چلبی حضرتلری وبونك ارتحالندن صکره مولانا جلال

الدین رومی زاده سلطان ولد حضرتلری و بونك ارتحالندن صکره مخدومی اولو عارف افندی حضرتلری پوست تشین خلافت مولویه اولهرق پشیو منوال اوزره اولاد واحفادلری خالا قونیده خانقاه آرای طریقت مولویه اولدقلری معلوم عالیاندر .

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ مقدمهٔ ترجمهٔ مثنویٔ شریف ﴾

بسمله یله ایله‌یم فتح کلام — چونکه آنکله اولور هرایش تمام
صد زباله قیلایم شکر وسپاس — حضرت الهه بی حد و قیاس
هر امورمده صیغندم ذاتنه — ذات یکتای کرم آیاتنه
اول و آخر اودر هرکس ایچون — سبا (خیری) کبی بی کس ایچون
او یله بر اول که یوق اول اکا — او یله بر آخر که یوقدر انتها
قدرتی هر ذرهده اولش عیان — کیزلی کیزلی پك جلی برامتحان
برعیاندر کیم نهاندر حضرتی — برنهاندر کیم عیاندر قدرتی
قدرتندن ذره در بر بسیط — حکمتندن قطره در بحر محیط
امریته وابسته در حکم فلك — حکمنه پابسته‌در انس و ملك
حکم وحدانیتده مهر و ماه — روزوشب الله ایچون ایکی کواه
وار میدر دنیاده بایسز بنا — کیم اولور یا بانیٔ ارض و سما
وار میدر عالمده فاعلسز امور — فاعلی یا کائناتك کیم اولور
صنعتی اول صانعك عبرتله کر — کیم تصور ایلسه تصدیق ایدر
چونکه ایستر بر مؤثر هر اثر — عقل ایچون بونلر دلیل معتبر
نقل ایله بیکارله برهان ودلیل — واردر آیات واحادیث ایله بیل

(بایجه ممکن ثنای بی عدی)
(دیدی (لا احصی ثناء) احمدی)

احمد مختار اوکیم محبوبیدر — هم قولی هم مرسل مرغوبیدر
او یله بر مرسل که منکرلر بیله — ذاتی تصدیق ایدرلر عقل ایله

شرع پاکی حیرت افزای خرد — حشره دك احکامی باقی برسند
امرو نهیی حکمت آرای عقول — اوبله حکمت کیم نسخزیب نقول
بر زمان اولوب برای انتظام — عالم امرین ایده جکدر التزام
اشته یو پیغمبر آخر زمان — مقتدای جمله اسلامیان
کوسترووب راه صوابی آدمه — نشر عرفان ایتدی جمله عالمه
عالمی قیلدی ضلالتدن امین — عدل ایله طولدی زمانندهٔ زمین
حق ایله باطل سجلدی سویسو — کفرایله دین فرق اولندی موبمو
دین و دنیا بولدی ذاتیله شرف — کلمدم وقتنده دنیایه اسف
کلدی دنیایه بیلندی ذات حق — کیتدی دنیادن ایدوب اثبات حق
ذات پاکندن شفاعت یکلرم — امتی یم لطفن البت بکلرم

﴿ داعًا اولسون تحیات وسلام ﴾
﴿ ذاته بندن الی یوم القیام ﴾

آله اصحابنه لیل و نهار — حشره دك بندن درود بی شمار
اول حبیب ایدنجه عقبایه خرام — ویردی بونلر شرعنه حسن نظام
شرعنه صارلدیلر بالاعتصا — خلق ارشاد ایلدیلر داعًا
اوبله ارشاد ایتدیلر کیم آدمی — آدمه بیلدیردیلر هر عالمی
حق یولنده ایلدیلر عدل وداد — مال وجانندن امین اولدی عباد
یر یوزنده نشر فرقان ایتدیلر — فرق بین کفرو ایمان ایتدیلر
ایتدیلر کمسنه یه ظلم و ستم — محترمدرلر انکچون محترم
لطف و احسان و حیا و مرحمت — غیرت واخلاص وصدق ومعدلت

﴿ حاصلی جمله فیوضات ادب ﴾
﴿ انلرك آثاریدر دنیایه هب ﴾

آل عثمان انلره نعم الخلف — شرع پاکه ویردی بونلرده شرف
انلرك طورنی تأیید ایتدیلر — مسلك پیغمبریده کیتدیلر
بولدی بونلرله بقا دین مبین — رحمة الله علیهم اجمعین
سیما شمدی شهنشاه زمان — یعنی خان (عبدالحمید) کامران
بولدی عصرنده جهان صلح وصلاح — کوردی عهدنده زمان فوز وفلاح

ایلدی دنیایی پرامن وصفا شوکت‌وشان فزون ایتسون خدا
ایتدی دورنده ترقی جمله کار علم وعرفان‌ایله طولدی هر دیار

(اولادی هپ اهل وطن صاحبقلم)
(جبذا دور جلیل مغتنم)

بنده آلدم دستمه کلك تری کتدی‌وادیك‌اولوب جولانگری
طفل‌ایکن پرورده ایدن شیر ایله شمدیده ایتمش غدامی شعر ایله
شیر خواری ایلیان یاشعر خوان یاخچیمی ایتسه معجز داستان
بخت وطالعمی قدرمی نیله‌مش دکه بر اولاز تجلی ایله‌مش
بر تجلی کیم سپهر معطلی مهرو مهدن روشنادر مقطعی
بوتجلیدن اولوب پر کشته حال ملك‌نظمه خیلی وردم قیل‌وقال
پرطرفدن نظم اشعار ایلدم پر طرفدن محو آثار ایلدم
عمرمك نظم‌ایله کچدی جوق‌دمی صانکه تنظیمه چالشدم عالمی
بر مهارت کلدی کیتدکجه بکا هرنه‌دیرسم شعراولوردی مطلقا
چوق غزل‌یازدم قصائد سویله‌دم ارتق اکسك خیلی فریاد ایله‌دم
یازمادم پرشوخه پر شرقی غزل چونکه یازدیغم‌غزل اندن کوزل
یازمادم حتی قصیده هرکسه صرف جوهر ایتمه‌دم خاروخسه
این وآنه عرض حاجات ایتمه‌دم کهنه شاعرلر یولنده کیتمه‌دم
پر خدا پر مرسلی پرسایمی اولدی کلك پاکلك سرمایمی
غیری دیواغده یوق نام احد المدد ای دستکیران المدد
نالشمدن چیکلادی طاق سما پر یوزنده طوپادی کسه دها
کچدی ایام بهار ایردی خزان دوشدی استقباله فیض کلستان
غنچه‌نك دردی هزارك آتشی یافدی یاندیردی دل هجرانکشی
بو هواده کچدی ایام شباب عبثی‌عرض‌ایتسه‌م‌اولور برکتاب
پر دکل دردم هزاراندر هزار هربریسی برجهتدن برکذار
پیره دوندم کنج‌ایکن بی‌اختیار حاصلی اولدم پریشان روزکار
نه‌دی بلمم بنده‌کی فریادلر بویله‌می اولور ایش ناشادلر
شمدی فریادیمه فریاد ایلرم دردیمه دردایله امداد ایلرم
بویله آه وزار ایدرکن برکیجه دردیمه یانوب کیدرکن کیزلیجه

یعنی خامه‌مله ایدر کن حسبحال کوکله کلدیکه شویله بر سؤال
تابکی غمخواریٔ ریب المنون دلفکاریٔ خیالات شئون
تابکی صحرا نوردیٔ خیال تابکی آوارکیٔ قیل و قال
نظم اشعار ایله حالم توله‌جق برکون اولورکیم اوده هواوله جق
نافله تشویش دل سودای خام بیهده تخدیش جان آشوب کام
بربنه دوشدی قیل‌و قال حال الده یوق بشقه زمام اشتغال
کمسه‌نك یارب کلك همتی اولماسون بو رتبه هجران آلتی
دلده وارایکن بو هجرانلی الم شرحه محتاجم همیشه لاجرم
اکلاماز حالم سپهر تابکار دیکله‌من افکارمی اغیارو یار
شعر ایرد تالان ایکن ایمدادمه شعر ایرد حتدان ایکن فریادمه
حسبحالم سوکیلم یارم غدام جونکه اول درد آشنادرصبح‌وشام
یوق انکیجون ترك شعره احتمال خامه‌می ضبط ایلمك امر محال
کاه الم چکدم غزلخوان اولمادن کاه تنظیم قصائد قیلمادن
هیچ رندن چکمه‌دم صهبای کام قالدی بزم آخره وصل مرام
نامم ابقا ایتمه‌در کامم بنم ای نه‌در انقا اولوب نامم بنم
بر عجب احوال حیرت اشتمال صانکه یارش ایدیبور عجزو کال
هی نه بر بحر خیال آرزو ساحهٔ امکانه صیغماز کفتکو
کفتکو بندی سوز انجام اولمادی چاتلادی اما قلم کام آلمادی
کامی نامه ایلدم تحویل تا کیم بازلسون نامه کام بقا
کچدی هنکام هوا بندی هوس کائنات اولدی کوزمده عین خس
کچمدی حالا کوکل اشعاردن منتظم نامنتظم افکاردن
بوکشاکشله کچوب کیدر حیات مشکلات ایچنده قالدم مشکلات
ترك آثاره هوسلندی قلم درده باق کیم نرده سلندی قلم
باشلادم تنظیم دیوان ایتمکه خامه‌می محسود دوران ایتمکه
یازمدیغم قالمادی صاندم اکا یادکر بر شی یازلماش دهما
درده دوشدم نامی ابقادیه خامه‌می سوق ایلدم هر وادیه
نه یله بر شاعر ایدر ابقای نام الده کی آوجده کی بر تك کلام
جامع وجشمه بنما ایتمك محال خامه می یاپق عدیم الاحتمال

خدمت ایمك دولت ودینه عسیر ایلدم بویله ده سعی کثیر
هرنه آغاز ایتدم اولدی ناتمام شعر ایمش بلدم تصیم والسلام
شد درین وادی صواب وناصواب هرور قیاره المده برکتاب
هرکتابی که زکلکم شد عیان ایلدم دیوان غیبه ارمغان
کندم آلدم صاندم انلردن صفا هر صفایی که بجانم شد جفا
زان صفا وزین جفا دل زار شد زین جفا وزان صفا دل زار شد
نای شد جسمم زبانك هر نوا نور وصلك تار هجران شد مرا
هر صدامی آید ازجانم برون کلکم اندر سوز دازر از درون
نیز سوزان می شود زان داستان کربکویم کلك ولوح وجسم وجان
داستانی که رفیق جانم اوست بادیٔ هرنالهٔ وافغانم اوست
حیرت آمد زانکه باعر حالتم حالتم افزون کردد حیرتم
آه ازاین حیرت وزین حالت شدم نای هجران وش فغان افزای دم
زان فغانهاسینه ویران ساختم بانکها برآسمان افرا ختم
سینه ویران شد دلم معمور شد کائنات از چشم هوشم دور شد
تا برفت ازمن خرد آمد بجای عقل وادرا کصبغتماز هوی وهای
عالم غیبدن آلدم برصدا ترجمه می غیب ایتدیروب کیتدی بکا
ایردی هاتفدن اوکوش هوشمه بانك مولانا ایرشدی کوشمه

(ویردی کامم حق دعام ایتدی قبول)
(خضر ایرشمزمش بوکلماز ایسه قول)

باشلادی خامه مده جوشه مثنوی ابتدی طبعمده تجلی معنوی
نظماً آنی ترجمه ایتسه م دیدم براثر باری قویوب کیتسه م دیدم
کاولسه بونقریب ایله کلك بیان فارغ نظم مدام این وآن
خامه م ایله استشاره ایلدم لطف حقدن استخاره ایلدم
شکر کیم ابواب فیض اولدی کشاد نوره غرق اولدی دل ولوح ومداد
ترجمه یوق بویله وارچوق شرح اکا جمله سی نثرا یازلمش داعما
هپسنك شرحی قبول عارفین رحمة الله علیهم اجمعین
هر بری بر وجهله شرح ایله مش فهم وادرا کنجه معنی سویله مش
چونکه ایستر بوکتاب مثنوی شرح ایچون برمرد صاحب معنوی

چونکه هرصاحبدل روشن نظر — مثنوی مغز مثانی دیدیلر
ایستر آنکچون بوسر معنوی — فیض روحانیسی عقلندن قوی
شارحه حقدن اجازت اولمالی — مطلقا صاحب کرامت اولمالی
شارحه کلدکچه چونکه اضطراب — مطلق الهام حق ایستر بوکتاب
چونکه معناسنده واروجه کثیر — اول سیبدن شرحیده امر عسیر
چونکه لفظاً بشقه معناً بشقه‌در — هپ تصوفدر ماعدا بشقه‌در
عقله سیغماز آنده کی تشبیهلر — علمه کیرمز آنده کی توجیهلر
معنوی برنسخهٔ کبرادر او — سر حقدر راز مولانادر او
ظاهری بیدن حکایت ایلهمش — باطنی امانه معنی سویلهمش
باق نهلر یازمش شروحنده نهلر — باطندن ظاهری دشوارتر
قصهلر دریا کبی جوش ایلیور — قطره‌نی انسانی بیهوش ایلیور
قطره‌در ظاهرده کی معنالری — باطناً دهاکدرر دریالری
لفظ ومعنی بربرندن معتا — بویله یازلمشدر از سر تابپا
دقت ایتدکچه اولور معنی عمیق — اویله بردریا کاولور انسان غریق
فهمی مشکل حلی کوچ شرحی عسیر — شرحهٔ نسبت ترجمه امایسیر
اول سیبدن بن دخی بالاختیار — ترجمه طرزینه ایتدم اجتسار
شرحنه قادرده اولسهیدم اکر — بن بنه شرحندن ایلردم حذر
چونکه یازمش بونجه اسلاف کزین — شرحلر کیم بربرندن‌ده متین
اویله شارحلر کبی یازمق محال — یانه لازمدر عبثله اشتغال
لکن افکارمجه برکسه اکا — یازمامشدر ترجمه نظماً دها
بونجه شاعرلر کلوب کچمشده هپ — بویله برشی یازمامشلر نه‌عجب
کرچه یازمشدر نجیبی ترجمه — یازمش اما اویمامش متنه همه
ترجمه دینسه دکلدر اکثری — شرحیدهاکدرمیورلق‌چوق‌یری
مثنوی برشقه معنی سویلهمش — ترجمه یوللو بوده شرح ایلهمش
یعنی یازمش مثنوی بر معنوی — بوده یازمش معنوی برمثنوی
یازمامش معناسنی عبثله هپ — نه‌یدی‌بیلمم مقصدی بوندن عجب
برمتین شاعرایش چونکه اوذات — یوقسه عکسنی دکلدی مشکلات
همت ایستر ار اولان انسانده — قاعده بودر بتون دورانده

دستمه آلدم کمال همتی — خامه‌مه سالدم اولانجه قوتی
کرچه نظماً ترجمه اسهل دکل — عیناً اولمازسه اکر اکمل دکل
بیتی بیتیله اولونسه ترجمه — ترکجه‌سی عیناً بولونسه ترجمه
اول زمان اشته اولوردی بر اثر — بر اثر اماکه غایت معتبر
برزمان ایتدم تفکر روزوشب — ترجمه ممکنمیدر بویله عجب
خامه‌می آلدم برای امتحان — نظمه چکدم اون سکز بیت اولزمان
اکلادم ممکن فقط آسان دکل — ممکن آما کار هرانسان دکل
اوقودم رحمت تحیی یه هزار — فضله نقصان هرنه یازسه حق‌وار
چونکه عیناً ترجمه ایتمك مکر — اکلاشیلدی کیم نصل دشوارتر
فارسی ترکیله اولماز هم عنان — وزن ومعنی قافیه دردی یمان
بعض معنی ترجمه‌یله آز اولور — بعض بیتی بیتنه سیغماز اولور
حسن الفاظ ومعانیده کرك — متنك راز نهانیده کرك
استعارات وکنایات لفظات — احتمالات مضامین و نکات
وار بوواديده دخی نیچه جهات — موجب عسرت هزاران مشکلات
برده بویله شیله ایدن اشتغال — هرجهتله اولمالی آسوده حال
یازمق ایچون بویله برامرمهم — فارغ البال اولمالی قلب وقلم
بن ایسه آزرده حال ضجرتم — اغزمی اچماغه یوقدر قدرتم
شاعره جمعیت خاطر کرك — یانه ممکن منتظم سوز سویلمك
دل پریشان اولماسون برخسته‌دل — جمع افکار ایلمك ممکن دکل
اولمش اولسه‌یدی بوکون‌بنده اکر — ذره‌جه آثار شادیدن اثر
سر مولانادن اولوب فیضدار — لوح معنایه ایدوب جوهر نثار
محرم راز ایلیوب نامحرمی — بزم فیضا فیض ایدردم عالمی
هی‌نه مشکلمش بو بیماری دل — طبع وخامه‌م بر برندن منفعل
بونجه دردایله یازیلان شو اثر — یااولور یاخودکه اولماز معتبر
قیده اول حال آشنای دلحزین — سویله‌سون برکره باری آفرین
راغب اولماز نیچه مرغوب اولور — طالب اولمازسه نصل مطلوب اولور
عاشق ایستر اولکه معشوق اولمه — خالق ایستر چونکه مخلوق اولمه
هرنه بودرد ایله یازدمسه همان — مثنوی شوقیله یازدم بی‌کمان

برده انجق سایهٔ سلطان (حمید) وردی طبع وکلکمه شوق مزید
فیضیاب اولمقده در هر بر زمان بایه‌سنده زمرهٔ دانشوران
شوکتن مزداد ایده مولا انك جانیٔ یکتاسیدر اهل اولانك
عهد پاکنده یازدی یاور چوقی عالم حرز جان ایلرسه‌لر
حق موفق ایتمك ایسترسه اکر برقوله هر مشکلی آسان ایدر
لطف مولایه صیغدم اولا سکره مولایه ایتدم التجا
قیلدی مؤلم جناب مستعان فیض مولایه اسعاف اوآن
فتح اولندی باب الطاف خدا راز مولایه اولدم آشنا
عالم معنایه کیردم سیر ایله کنز لایفنایه ایردم صبر ایله
معنوی یزمندن اولدم نشوه جو مثنوی یاغدن آلدم شمه بو
جهل ایله هشیار ایدم اما که دون جام روحانیله مست اولدم بوکون

﴿ مژده‌لر ای طالبان معنوی ﴾
﴿ اشته یغمالندی خوان مثنوی ﴾

باشلادم توفیق یامولی ایله یاوریٔ فیض مولانا ایله
اشته مولی دیدم آغاز ایله دم ترکچه مولانا لسانی سویله‌دم
ترکچه یازدم ممکن اولدقچه آنی تا که اکلا ایده هر اوقویانی
ظاهری معناسنی ایتدم بیان چونکه قصدم بوایدی انجق همان
مثنوینك سرفی نحو اتمه‌دم هرفصل ایسترسه‌م اویله کیتمه‌دم
قدرتم یتدکچه سعی ایتدم که تا مثنویله ترجمه همراز اولا
اولدی اماً ظاهراً بو ترجمه شرح باطن ایستر اول ده لاجرم
آنی ده یراهل همت ایله صون عالم عرفانه خدمت ایله صون

﴿ حمد لله حضرت رب انام ﴾
﴿ لطف واحسان ایتدی بر وفق مرام ﴾

ترجمان مثنوی بو کتاب ترزبان معنوی در بو کتاب
تحفهٔ اسرار حقدر بی کمان عالم عرفانه بندن ارمغان
بزم فیضك خواجهٔ داناسیدر مکتب عشقك سبق پیراسیدر
هر حروفی بر سواد سینه در سر توحیده زهی آینه در
هر مقالنده نوشته صد مثال هر مثالنده سرشته بیك مقال

هر مقـــالك هر مآلك هر دمی — وجد ایله رقص آور ایلر آدمی
عیسیٰ معنایدر یلمم کاوصـــوت — دمبدم قیلمقده در احیای موت
هردمندن جان بولور دلرد کان — هی نه سردر یومدیا مستعـان
این نه من ماورباب وهوی وهای — بانك نایدت بانك نایست بانك نای
نفخـــهٔ فیض کمال قدرت است — قدرت ارشـاد رب عزت است
نغمـــهٔ فیض دم شمسیست این — نشئه هایابد زبانکش جان ودین
ازصریرش قدرت مولی بکوش — وزخریرش قـدر مولانا بکوش
هرکه غافل می شود ازبانك نای — وای بر آن بی حاصلان صدباروای
بانك اوپیغـام وصلت می دهد — ذوق فیضا فیض وحدت می دهد
یارب از فیضش نصـــابی ده مرا — یاندم الله یاندم آبی ده مرا
سینه‌دن چوشدیقه‌چوشدی بحرفیض — خامه‌دن تسکینه دوشدی نهرفیض
حفدن‌اولورمش اولورسه‌فیضیاب — برنیك فریادی بویله پرکتـاب
نایك اصلی نیدر اربابی بیلور — غملی احوالن غم احبابی بیلور
پر قامش اماکه فیض اقـدسی — عارف پر حکمت ایلر هر کسی
نایه باقـده قدرت مولایی کور — حکمت اسرار مولانایی کور
نایدر اماکه نشر فیض ایدن — نای کیمدر بویله اما سویله تن
نایدر سلطـان عشـقه واسطه — نایدر دوران مشـقه رابطه
نایدر دیوان آینه اصـــول — کاشف تقسیم اولنور فیض فصول

﴿هر فصول دین آلور اندن پیام﴾
﴿آنی دستور ایتسه احرادر امام﴾

خامه وطبعمده قدرت یوغیکن — آنك اعجازیله آچدیلر دهن
نای ایله دمساز اولوب کلك بیان — اولدی پرطوطیٔ قدسی داستان
ویرسه بو فیض ایله چوقمی عاله — مرغ خوش الحان کبی پرزمزمه
آفرین ای کلك اعجـاز آفرین — عالم معنـایی قیلدك پرطنین
درد ایله خاموش ایکن چوقدنبری — ایلدك بلبل کبی جنیا کری
اقتبـاس فیض مـولانا ایدن — بویله‌می ایلرمش اعجـاز سخن
الله الله هی نه اعجـاز ایلدك — تاکه هوی وهایه آغاز ایلدك
قیلدك آغاز کله انجـام کلام — عالمه نشر بلاغت انسجـام

ویردك انوار تجلیدن نشان — یوغی وار ایشدك بحق مستعان
یعنی صاجدك كاویله برفیض جلیل — طیمه عیناً تسعی سلسبیل
بندهاول فیض ایله چوقی سویله‌مم — شویله كیم دریا كبی جوش ایله‌مم
ماجرای كلك باكدن جهان — سیرایت اولسو كده بهار جاودان
چاغلادقجه نیل خامه‌مدن مقال — نای كلكمدن جوشار فیض كمال
شان بولور فضل وكمالدن بیان — حبذا نقش بدیع دلستان
فیض آلور نظم سلیسندن كلام — نعمذ احسن ادای انسجام
اهتزاز ایلر صریرندن فلك — نشئه‌سندن غشی اولور انس وملك
منویدن او یله فیض آدم كه بن — خامه معتنك اولدی میدان سخن
بنده‌در بوفیض ایله شمدی همان — جمله اسرار معانی و بیان
غلغله‌مدن جیكلاسون طاق سما — منكران نظمم ایتسون اهتدا
نظمه برشان كلدی اشعارم ایله — شاعران فیض الدی كفتارم ایله
صوصمدی آثارم كورمن اهل نها — صوصمادی حالا برازوزن آشنا
وزن ومعنی قنده شاعر قنده در — معجزه پرداز قادر قنده در
برایكی قالدی سخنسنجان عصر — طولدی شعرخشك ایله دیوان عصر
ایجادن صولدی دریغا نورعشق — بی‌بهار ایردی خزانه دور عشق
بولمادن فیض سخن یعنی كمال — كون بكون بولقده در حیفازوال
قالمادی باغ معارفده غریب — نه ادب كلده نه بلبلده ادیب
طوغمادی برمرد میدان كلام — شعروشاعر بتدی كیتدی والسلام
شاعراولق هم قولای همده عسیر — چونكه وار بوفن ایچون شرط كثیر
شاعر اولدركیم آناسندن طوغار — مطلقا شاعر باباسندن طوغار
یعنی شعر اولور ازلده مایه‌سی — یعنی كنسدیله طوغار سرمایه‌سی
طبع تر سرمایه ایسه تر خامه‌ده — شاعر اولماز دكه برعلامه‌ده
باخصوص اولمالیدر فیض ازل — باقصیده نظم ایده یاخود غزل
چونكه هیئنده تجلی بشقه‌در — كیمینك عشقه كیمینك مشقه‌در
بعض شاعرواركه قصیده‌نظم ایدر — بعض شاعرده غزل سویلر كیدر
بعضیسنده بوایكیسی جمع اولور — بعضیسنده برقاچیده بولنور
كاتب اولور شاعرلرك اكثری — بعضیسی اولور كتابتدن بری

بعض شاعر هیئتی ایلر ادا
شاعر ماهر دیئور اشته اکا

اشته بنده شو زمانده شاعرم
لکن اسلافك یانده قاصرم

آز کلوب کیتمش اودیوان ارلری
یاکله یاکلیه شمدیکری

قنده بر نغمه کی آتش زبان
یافضولی یولده بلبل داستان

نسخهٔ نظمك بری سرنامه‌سی
مکتب عشیقك بری علامه‌سی

اول زمانلر عادت اولوبدی آکر
اوقلمارله رومان یازسه یدیلر

اول نه سحارانه سوز معجزادا
جیلد بردی کوش ایدنلر مطلقا

بویله شاعر خیلی وار اسلافده
بر تکی یوق انلرك اخلافده

کیم یازار غالب کبی برحسن عشق
ایلسه بیك پیل دخی اشعاری مشق

ناظم مولد سلیمان شهیر
براثر ترك ایتدی کیم اولماز نظیر

چوقلر آنی ظن ایدر بك ساده در
آنك ایچون اشته فوق العاده در

هیچ اوصاناماز دیکله‌ینله اوقویان
بشسه تکرار ایله‌مك ایستر هان

اشته شعرکده بودر خاصیتی
انجق اربابی بیلور اول حالتی

نظم ایچنده‌بویله جوق اسراروار
نه تعلم خیر ایدر نه سعی کار

صانماك اشعاری که ابرام ایله‌در
نظم عالی مطلق الهام ایله در

جبر واقدام استه‌من طبع سلیم
یانجون هرسعی ایدن اولماز کلیم

باشلایجه نظمه برصاحب نکات
اویله ایلر کیم توالی واردات

شاعره حیرت کلیر تسطیرده
خامه عجزین کوستره تحریرده

شعر اولورسه اشته بووادیده نظم
دیر اکا اهل سخن نادیده نظم

اشته شعری بویله کیم تحریر ایدر
کوش ایدن طاش ایسه‌ده تأثیر ایدر

آدمه ثقلت ویرر اشعار خام
ایتمه‌سون کج طبع اولان نظم کلام

دخلی وار ملیتك اشعاردده
نسبتی قومیتك ادواردده

اجنبی شعریی سومن اجنبی
چونکه مألوف اولمامشدر مشربی

هرکسك کندنجه بر وادیسی وار
کیمی مارش اوقور کیمی قانون جالار

شعری یازمق شویله‌طورسون یازیلان
شعری حاله کوره اوقور شاعران

اول قدر نازك که اشعار کزین
قیلجه دقت ایتمیدر سامعین

شعری هرکس اکلادیغنجه سور
بر کوزل بیته اولور بر نکته‌ور

بر محلنده یازیلان بیت پاك
کولدیرر ایسترسه ایلر کریه ناك

شعره محتاج آنك ایچون هر صنوف بویله حکم ایتمش متون اهل وقوف
سچمش اول صنفك ایچندن لاجرم ایله مش شاعر بنی حکم قلم
کیمسه تعریض ایتمه سون اشعارمه کیمسه تقریض ایتمه سون آثارمه
اشته میدان سخن اشته قلم قوب قوری تنقید وتعریض ایسته مم
بن دیم حاشا بنم یوقدر دیکر ال الك اوستنده در عرشه قدر
رحم احسان ایتدی کنز معنوی اشته اولدم ترجمان مثنوی
جزؤ اول خیر ایله بولدی ختام فیض حق والله اعلم والسلام
بندن اعلا کیم ایکنجی جزء اکا ترجمه یله نشر ایدرسه ابتدا
بن اوچنجیدن فراغت ایلرم خامه سینه ترك خدمت ایلرم
اشته اعلان واشاعت ایلدم تام اوچ آی اعطای مهلت ایلدم
ایدی بومدته جیقمازسه اکر بر معاصر شاعر معجز اثر
مثنوی یه ترجمانلق ایله مك خامه مه تودیع اولنمشدر دیمك

(بنده اولدن عسکره بی پروا مدام)
(لطف حقله ایلرم ایشه دوام)

ای اولان حلال جمله مشکلات ایلیان هر مشکلاتی تمکنات
لطفك ایله ایلدم عزم طریق کلنکمه توفیقکی ایله رفیق
قیل بزه رای ختام آغازمی دهره نشر ایت بی کبی آوازمی
خیری قولکدن دریغ ایتمه امان لطفکی احسانکی یا مستعان

(ایکی عالمده معین اول یا رحیم)
(انت حسبی انت کافی یا کریم)

سنه ۱۳۰۸

﴿ ديباجهٔ مثنوئ شريف ﴾

هذا كتاب المثنوى وهو اصول اصول الدين فى كشف اسرار الاصول واليقين وهوفقه الله الاكبر وشرع الله الازهر وبرهان الله الاظهر مثل نوره كمشكوة فيها مصباح يشرق اشراقا انور من الاصباح وهو جنان الجنان ذوات العيون والاغصان منها عيناً عند ابناء هذا السبيل سلسبيلا وعند اصحاب المقامات والكرامات خير مقاما واحسن مقيلا الابرار فيه يأكلون ويشربون والاحرار منه يفرحون ويطربون وهو كنيل مصر شراب للصابرين وحسرة على آل فرعون والكافرين كما قال الله تعالى يضل به كثيراً ويهدى به كثيرا وما يضل به الا الفاسقين وانه شفاء الصدور وجلاء الاحزان وكشاف القرآن وسعة الارزاق وتطييب الاخلاق بايدى سفرة كرام بررة يمنعون بان لا يمسه الا المطهرون تنزيل من رب العالمين لا يأتيه الباطل من بين يديه ومن خلفه والله رصده ورقيبه فالله خير حافظا وهو ارحم الراحمين وله القاب آخر لقبه الله تعالى واقتصرنا على هذا القليل والقليل يدل على الكثير والجرعة تدل على الغدير والحفنة تدل على البيدر الكبير يقول العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد بن محمد بن حسين البلخى تقبل الله منه اجتهدت فى تطويل المنظوم المثنوى المشتمل على الفرائد والنوادر وغرر المقالات ودرر الدلالات الطريفة الزهاد وحديقة العباد قصيرة المباني كثيرة المعانى لاستدعاء سيدى وسندى ومعتمدى ومكان الروح من جسدى وذخيرة يومى وغدى وهو الشيخ قدوة العارفين وامام الهدى واليقين مغيث الورى امين القلوب والنهى وديعة الله بين خليقته وصفوته فى بريته ووصاياه لنبيه وخباياه عند صفيه مفتاح خزائن العرش امين كنوز الفرش ابو الفضائل حسام الحق والدين حسن بن محمد بن حسن المعروف (باخى ترك) ابايزيد الوقت وجنيد الزمان الصديق ابن الصديق ابن الصديق رضى الله عنه وعنهم الارموى الاصل المنتسب الى شيخ المكرم بما قال (امسيت كرديا واصبحت عربيا) قدس الله روحه وارواح اخلافه فنعم السلف ونعم الخلف له نسب الفت الشمس عليه ردائها وحسب ارخت النجوم لديه اضواءها لم يزل فاؤهم قبلة الاقبال يتوجه اليها بنو الولاء وكعبة الآمال يطوف بها وفود المجد والعفاة ولا زال كذلك ما طلع نجم ودر شارق ليكون معتصما لاولى البصائر الربانيين الروحانيين والسائلين العرشيين النورين السكوت النظار الغيب الحضار الملوك تحت الاطمار اشراف القبائل اصحاب الفضائل انوار الدلائل آمين يارب العالمين وهذا دعاء لا يرد فانه دعاء لاصناف البرية شامل والحمد لله وحده وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته الطيبين الطاهرين . تم

﴿ ترجمهٔ دیباجهٔ مثنوی شریف ﴾

اشبو کتاب مثنوی وصول ویقینك اسراریی کشف وایضاح ایلمکده دینك اصولنك اصولنك اصولی اولوب حضرت الهك فقه اکبر وشرع ازهر وبرهان اظهریدر نورعلی نور اولان معانیسنك ایجنده کی فانوس انور روحانی صباحارك تورندن دها زیاده تابان ودالغریله بوداقلریله مزین جنان الجنان اولوب اندن جاغلیان ایرماق اهل عرفان ایچون سلسبیل واصحاب کرام ایچون خیرمقام واحسن مقیل اولهرق انده ابرار واحرار یوب ایچوب ذوق وصفا ایدرلر بوکتاب مثنوی صدره شفا مخزونلره صفا وکاشف قرآن خدا اولوب ارزاق توسیع واخلاق تطیب ایدر ومحض الهام رب العالمین اولمق شرفیله ایادیٔ سفرهٔ کرام بررهٔ معنوی طاهر وپاك اولمیانلری منع ایلر یعنی تنزیل من رب العالمین اولمق جهتیله حاوی اولدیغی معانیٔ دقیقهٔ ربانی یی منکر اولان ناصحرملری اطلاعدن محروم ایدرك هرطرفدن جناب خیر الحافظین وارحم الراحمین محافظه بیورر بومثنوی کتابی حضرت الهك عنایتیله برجوق القاب مبارکه یه مظهر اولمش ایسه ده آزجوقه وقطره دریایه ودانه بحرمنه اشارت ودلالات ایده جکی جهتله بزانجق بلك مختصریله اکتفا ایلدك ایدی جناب حقك رحمته محتاج اولان عبد عاجز محمد بن محمد بن حسین بالخی یی حضرت الله مأجور ایلسون بن بوغرائب ونوادر غرر مقالات ودرر دلالات وخبایان سالکان وباغچهٔ عابدانی مشتمل اولان اشبو منظومهٔ مثنوی یی قلیل اللفظ وکثیر المعنی اولهرق سیدم سندم معتمدم جسمدم جانم وهرکون غدای روح روانم اولان ذاتك استدعاواخطاریله تألیف ایلدم که اوذات عارفلرك اعظمی اصحاب هدایتك امامی عالمك ظهیری قلبلرك مرشدی ناس ایچنده ودیعهٔ ربانی صفوت انسانی رسول الهك وصایاسی ونبی ذیشانك سراثری بولنان عرش خزینه لرینك مفتاحی وفرش دفینه لرینك امینی اولان ابوالفضائل حسام الحق والدین حسن بن محمد بن حسن درکه (اخی ترك) دیکله مشهور اولهرق وقتك بایزیدی وزمانك جنیدی صدیق اوغلی صدیق اوغلی صدیق در رضی الله تعالی عنه وعنهم ارموی الاصل اولوب (امسیت کردیا واصبحت عربیا) قولیله محترم اولان ابوالوفاء بغدادی نام شیخ مکرمه منسوبدر قدس الله روحه وارواح اخلافه نه کوزل سلف نه کوزل خلف درکه بوذات ستوده صفاته برنسب وحسب ثابت اولمشدرکه اوزرینه شمس رداسنی افتش وانجم انك تورندن ضیاسنی محو ایتمشدر شویله که

ساحهٔ سعادتخانه‌سی قبله‌گاه اصحاب آمال ودرگاه معلا بارگاهی ملجأ وپناه ارباب اقبال اولمقدن خالی دکلدر آفتاب عالم آرا جهانی روشنا ایلدکجه ینه اوله اولمقدن خالی قالماسون که آیرون روحانیون سماویون عرشیون نورانیون زمره‌سندن اولان اهل بصیرتك ملجأ وملاذی اولوب اول فرقهٔ جلیله برصنف ناظر وسائر کتلر وحاضر وغائبلر اولهرق ملوك پلاسیوشان واشراف قبائل واصحاب فضائل وانوار دلائلدندر آمین یارب‌العالمین بو بر دعادرکه بتون عالمه شامل اولدیغندن قبوله قرین اولور والحمدلله رب‌العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه اجمعین.

تم

بسم الله الرحمن الرحیم

بشنو از نی چون حکایت می کند از جدایی ها شکایت می کند

(دیکله نیدن نه حکایت ایلیور)

(آریلقلردن شکایت ایلیور)

کز نیستان تا مرا ببریده اند از نفیرم مرد و زن نالیده اند

(تا که کسدیلر قامشلقدن بنی)

(نالشم ایکلتیدی هر مرد و زنی)

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق

(آریلقدن بری شرحه ایسترم)

(تا که درد اشتیاقی سویلرم)

هر کس کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روز کار وصل خویش

(کندی اصلندن اکریلمه دور)

(وصله تکرار آنك آرزوسی اولور)

من بهر جمعیتی نالان شدم جفت بدحالان و خوش حالان شدم

(بن که هر مجلسده فریاد ایلدم)

(نیك و بدحالانایله خوشحال ایدم)

هر کسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست اسرار من

(یارم اولدی کندی ظننمدن شو بو)

(ایتمدی راز درونم جستجو)

سر من از ناله من دور نیست لیك چشم و گوش را آن نور نیست

(ایمدی ناله مدن دگل سرم اوزاق)

(یوق اونورایچون ولکن کوزقولاق)

تن ز جان و جان ز تن مستور نیست لیك کس را دید جان دستور نیست

(بر برندن جان وتن پنهان دگل)

(جانی هرکس کورمکه جسمان دگل)

آتشست این بانك نای و نیست باد هرکه این آتش ندارد نیست باد

(صوتی آتش بونیك صاغه هوا)

(کیم بو آتشدن که طوغاز یوق اولا)

آتش عشقست کاندر نی فتاد جوشش عشقست کاندر می فتاد

(آتش عشقدرکه دوشدی بونیه)

(جوشش عشقدرکه دوشدی بومیه)

نی حریف هرکه از یاری برید پردهایش پردهای ما درید

(یار بدر نی یاردن آیریلانك)

(پرده مزپرده لری پرتدی آنك)

همچونی زهری و تریاقی که دید همچو نی دمساز و مشتاقی که دید

(نی کبی بر زهر و تریاق اولاماز)

(نی کبی دمساز ومشتاق اولاماز)

نی حدیث راه پرخون می کند قصهای عشق مجنون می کند

(قانلی یولك بحثی نی ایلیور)

(عشق مجنون قصه سین نی سویلیور)

محرم این هوش جز بی هوش نیست مر زبانرا مشتری جز گوش نیست

(عقلك الحق محرمی بیهوشدر)

(مشتری ایمدی لسانه کوشدر)

درغم ماروز ها بی کاه شد روزها باسوز ها همراه شد

(یزغم اوزره یکن کچوب کیتدی زمان)
(کونلر آشلره اولدی همنسان)

روزها کر رفت کورو پاك نیست تو بمان ای انکه چون تو پاك نیست

(کیتسه کونلر سویله کیتسون پاك یوق)
(سن قال ای کاول سن کبی پاك یوق)

هر که جز ماهی زابش سیر شد هر که بی روزیست روزش دیر شد

(بالغك غیر یمی قاندی صو یی)
(بی نصیبك قالدی فردایه کونی)

درنیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام

(اکلاماز پشکین سوزندن هیچ خام)
(سوزقصه لازمدر ارتق والسلام)

بند بکسل باش آزاد ای پسر چند باشی بند سیم وبند زر

(قوپاروب بندی اول آزادای پسر)
(تابکی بوقید و بند سیم وزر)

کر بریزی بحررادر کوزهٔ چند گنجد قسمت یك روزهٔ

(کاسه یه دریالری دوکسه‌ك اکر)
(قسمتك برکونلکی انجق کیرر)

کوزهٔ چشم حریصان پرنشد تاصدف قانع نشد پردر نشد

(کشکولی آچ کوزلینك پر اولمادی)
(قانمادی تا کیم صدف در طولمادی)

هر که راجامه زعشقی چاك شد اوز حرص وعیب کلی پاك شد

(هر کیمك اثوابی عشقدن اولدی چاك)
(حرص وعیبك جمله سندن اولدی پاك)

شاد باش ای عشق خوش سودای ما ای طبیب جمله علتهای ما

(ای کوزل سودالی عشقیمز سوین)

(ای بتون دردیمزك درمانی سین)

ای دوای نخوت وناموس ما ای تو افلاطون و جالینوس ما

(ای دوای نخوت وناموسمز)

(ای سن افلاطون وجالینوسمز)

جسم خاك از عشق بر افلاك شد کوه در رقص آمد وچالاك شد

(عشقدن اولدی خاك تن عرشه بهم)

(طاغ یرندن اوینادی سرعتله هم)

عشق جان طور آمد عاشقا طور مست وخر موسی صعقا

(عشق کلدی جان طور عاشقا)

(مست اولوب طاغ خر موسی صاعقا)

بالب دمساز خود گر جفتمی همچوئی من گفتنیها گفتمی

(یار دمساز ایله اولسه یدم اگر)

(نی کبی بن سوبلرایدم گفته لر)

هرکه اواز همزبانی شد جدا بی زبان شد گرچه دارد صد نوا

(کیم هم آوازدن اولورسه جدا)

(دلسز اولور طوتسه همده یوزنوا)

چونکه گل رفت وگلستان در گذشت نشنوی زان پس زبلبل سر گذشت

(گیتدی گل زیرا که گچدی گلستان)

(بندی ارتق سر گذشت بلبلان)

جمله معشوقست وعاشق پردهٔ زنده معشوقست وعاشق مردهٔ

(جمله سی معشوق وعاشق پرده در)

(صاغ همان معشوق وعاشق مرده در)

چون نباشد عشق را پروای او او چو مرغی ماند بی پروای او

(عشقه اوازسه انك پروامی کر)

(قالدی وای اول قوش کبی بی بال و پر)

من چه گویم هوشدارم پیش و پس چون نباشد نور یارم پیش و پس

(بن نصل عقلم طوتارم اوك وسوك)

(اولسایجه نور یارم اوك وسوك)

عشق خواهد کین سخن بیرون بود آینه غماز نبود چون بود

(عشق ایستر که بوسوز اعلان اولور)

(آینه غماز اولمازیا نولور)

آینهٔ جانت چرا غماز نیست زانکه زنگار از رخش ممتاز نیست

(آینهٔ جانك نیچون غماز دکل)

(چونکه پاسلانمش یوزی ممتاز دکل)

حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن او را و رنجور شدن کنیزك و تدبیر پادشاه در معالجهٔ او

پرپادشاه برجاریه یه عاشق اولهرق انی الوب جاریه خسته لمکله پادشاهك تدبیر معالجه ایتدیکیدر .

بشنو ید ای دوستان این داستان خود حقیقت نقد حال ماست آن

(دیکله یك ای دوستلر بوداستان)

(اول حقیقت حالز نقدی همان)

بود شاهی در زمانی پیش ازین ملك دنیا بودش و هم ملك دین

(بولمدن اقدم واردی برشاه زمان)

(مالك دنیا ودین ایدی همان)

اتفاقا شاه روزی شد سوار باخواص خویش از بهر شکار

(تاکهان برکون اوشاه اولدی سوار)
(کندی اتباعیله ایمکچون شکار)

یك کنیزك دید شه بر شاهراه شد غلام آن کنیزك جان شاه

(کوردی یول اوستده اول شاه برقزی)
(بنده سی اولدی قزه شاهك اوزی)

مرغ جانش درقفص چون می طپید داد مال و آن کنیزك را خرید

(جان قوشی اولدی قفصده پی سکون)
(جاریه یی ویردی مال الدی صاتون)

چون خرید اورا و برخوردارشد آن کنیزك از قضا بیمار شد

(آلدی آنی تاکه میوه سین یه)
(خسته لندی ازقضا اول جاریه)

آن یکی خرداشت پالانش نبود یافت پالان کرك خر را در ربود

(اول که خر بولدی پالانی یوقایدی)
(بولدی پالان سرکی قورتلر یدی)

کوزه بودش آب می نامد بدست آب راچون یافت خود کوزه شکست

(بولدی صوناسه سی اولدی ایسه)
(کاسه قیرلدی صو یی بولدی ایسه)

شه طبیبان جمع کرد از چپ وراست گفت جان هردو دردست شماست

(صاغ وصولدن شه اطباطوپلادی)
(هر ایکی جانلر الکزده دیدی)

جان من سهلست و جان جانم اوست دردمند وخسته ام درمانم اوست

(جانك یوق حکمی جان جانم او)
(درد مندم خسته یم درمانم او)

هرکه درمان کرد مرجان مرا برد کنج و درو مرجان مرا

(جانك درمانی هرکیم بولور)
(ایکجو مرجان وخزینهم او آلور)

جمله گفتندش که جان بازی کنیم فهم کردازیم و انبازی کنیم

(هپ دیدیلرشاهه جان باش اولالیم)
(انکلایوب دردینه درمان بولالیم)

هر یکی از ما مسیح عالمیست هر الم را در کف ما مرهمیست

(هربری بزدن مسیح عالمز)
(دستمزله جمله دردهٔ مرهمز)

گر خدا خواهد نگفتند از بطر پس خدا بنمودش آن عجز بشر

(حق دیلرسه دیمدیلر کبردن)
(عجزینی کوسترمدی خلقك خلق ایدن)

ترك استثنا مرادم قسوتیست نی همین گفتن که عارض حالتیست

(قسوت اولور انشاالله دیمامك)
(عارضی حالله اولمز سویلهمك)

ای بسا ناورده استثنا بگفت جان او با جان استثناست جفت

(لفظاً انشاالله دیمز برخیلی کس)
(جانی انشاالله ایله در هر نفس)

هرچه کردند از علاج واز دوا کشت رنج افزون وحاجت ناروا

(ایتدیلرسه نه علاج ونه دوا)
(ارتدی دردی اولمادی حاجت روا)

آن کنیزك از مرض چون موی شد چشم شه از اشك خون چون جوی شد

(جاریه دردندن اولدی قیل کبی)
(قانلی کوز یاشی شهك ایرماق ایدی)

از قضا سرکنگبین صفرا فزود روغن بادام خشکی می نمود

(ارتیروب صفراسنی سرکنگبین)
(و بردی بادم یاغی قوریاق همین)

از هلیله قبض شد اطلاق رفت آب آتش را مدد شد همچو نفت

(اولمادی قبضه هلیله کارکر)
(آتشه صو ایتدی نفط آسا اثر)

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجهٔ کنیزك بر پادشاه وروی آوردن بدرگاه خدا عز وجل وخواب دیدن پادشاه مبشر غیبی را ویافتن طبیب الٰهی وحاصل شدن مرام او

حکمانك جاریه‌یه علاجدن عاجز قالدقلری شاهه معلوم اولنجه درگاه خدایه توجهله شاهك رؤیاسنده مبشر غیبی کوروب طبیب الٰهی‌یی بولهرق مرامنك حاصل اولدیغیدر.

شه چو عجز آن حکیمان را بدید پا برهنه جانب مسجد دوید

(کوردی شه عجز اطبای همان)
(یالین آیاق مسجده قوشدی او آن)

رفت در مسجد سوی محراب شد سجدگاه از اشك شه پرآب شد

(مسجدك محرابنه واردقده شاه)
(طولدی شاهك کوزیاشندن سجدگاه)

چون بخویش آمد زغر قاب فنا خوش زبان بکشاد درمدح وثنا

(کندینه کلدی اوقاق طالغه‌دن)
(وصف پاکنده کوزل آچدی دهن)

کای کهینه بخشت ملك جهان من چه گویم چون تو میدانی همان
(ای که الك آز بخشك ملك جهان)
(بن نه گویلیم بیلورسین سن همان)

ای همیشه حاجت ما را پناه بار دیگر ما غلط کردیم راه
(هردم ای حاجاتز ایجون پناه)
(بز بنه اشته شاشیردق شمدی راه)

لیك گفتی گرچه میدانم سرت زودهم پیدا کنش بر ظاهرت
(بیلورم سربکی سن گرچه دیدك)
(همده ظاهرده جایك پیدا ایدك)

چون برآورد از میان جان خروش اندر آمد بحر بخشایش بجوش
(چونکه جان ایتدی وجود دن خروش)
(ایلدی دریای بخشش انده جوش)

در میان گریه خوابش دربود دید در خواب او که پیری نمود
(اغلر ایکن اویقو قایدی اول شهی)
(گوردی بر رؤیاده پیر اکهی)

گفت ای شه مژده حاجات روا است کو غریبی آیدت فردا زماست
(دیدی ای شه مژده حاجانك روا)
(برغریب ایرسه یارین بزدن سکا)

چونکه آید او حکیم حاذقست صادقش دان کو امین وصادقست
(چونکه کامل عاقل وحاذقدر او)
(بیل امین آنی دی هم صادقدر او)

در علاجش سحر مطلق را ببین در مزاجش قدرت حق را ببین
(سحر مطلق کور علاجنده انك)
(قدرت حق کور مزاجنده انك)

چون رسید آن وعدگاه وروز شد آفتاب از شرق اختر سوز شد

(چون اووعدك وقتی اردی کلدی روز)

(اولدی مشرقدن کوتش انجم فروز)

بود اندر منظره شه منتظر تا بیند آنچه بنمودند سر

(بجره دن اولدی اول شه منتظر)

(تا کوره کوسترديلردی اول نمسر)

دید شخصی فاضلی پر مایهٔ آفتابی در میان سایهٔ

(کوردی بر شخص فضائل مایه‌یی)

(کولکه‌نك ایچنده نیر وایه‌یی)

می رسید از دور مانند هلال نیست بود وهست برشکل خیال

(تا اوزافدن ایر یشوب مثل هلال)

(یوق ایکن وار اولدی مانند خیال)

نیست‌وش باشد خیال اندر روان توجهانی بر خیالی بین روان

(روح ایچنده یوق کی اولدی خیال)

(سن جهانی بیل کیدیجی پرزوال)

بر خیالی صلحشان و جنگشان بر خیالی فخر شان و ننگشان

(برخیالدر صلح وجنکی انلرك)

(برخیالدر فخر ونکی انلرك)

آن خیالا نیکه دام اولیاست عکس مه رویان بستان خداست

(اول خیالات اولیانك دامیدر)

(باغ حقك عکسی مهراند امید)

آن خیالی را که شه درخواب دید در رخ مهمان همی آمد پدید

(اول خیالی کوردی کیم رؤیاده شاه)

(وجه مهمانندن برق اورر چوماه)

شه بجای حاجبان در پیش رفت پیش آن مهمان غیب خویش رفت
(کجدی پرده جی کی شاه ایارو)
(کیندی مهمانچون استقباله او)

هر دو بحری آشنا آموخته هر دو جان بی دوختن بر دوخته
(مجمع البحرین اولوب دومهربان)
(بربرینه بی دیکش دیکدی دوجان)

گفت معشوقم تو بودستی نه آن لیك کا راز کار خیزد در جهان
(دیدی سن سین سودیکم یوق کیم اودر)
(لکن ایشدن ایش چیقار عالم بودر)

ای مرا تو مصطفی من چون عمر از برای خدمتت بشدم کمر
(ای بکا سن مصطفی بن چون عمر)
(باغلادم بن خدمتك ایچون کمر)

ازخدا وندولی التوفیق درخواستن توفیق رعایت ادب درهمه حالها وبیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی

جناب خداوند ولی التوفیقدن رجای توفیق ایله هرحالده ادبه رعایق وادبسزلکك ضرر ووخامتی بیانندهدر .

از خدا جوییم توفیق ادب بی ادب محروم گشت از لطف رب
(استه رز حقدن ادب توفیقی)
(لطف حقدن بی ادب اولمازغی)

بی ادب تنها نه خود را داشت بد بلکه آتش برهمه آفاق زد
(ساده کندین بی ادب ایتمزفنا)
(بلکه آتش اودر آفاق اوزره تا)

مائده از آسمان در می رسید بی صداع و بی فروخت و بی خرید
(مائده نازل اولوردی عرشدن)
(هم آلم صاغله زحمت اولمادن)

در میان قوم موسی چند کس بی‌ادب گفتند و کو سیر و عدس
(قوم موسانك ایچنده بعض کس)
(دیدی عارسز جه صارمسغله عدس)

منقطع شد خوان و نان آسمان ماند زنج زرع و بیل و داس مان
(قطع اولندی آسماندن نان وخوان)
(قالدی زرع وبیل چیادردی همان)

باز عیسی چون شفاعت کرد حق خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
(ابتدی عیسی حقدن ازسر نورجا)
(طابله کوندردی طبقلرله خدا)

باز گستاخان ادب بگذاشتند چون گدایان ذلها برداشتند
(دفعه عارسزلرادب قالدیردیلر)
(پس دیلنجیلرکبی صالدیردیلر)

کرد عیسی لابه ایشان را که این دائمست و کم نگردد از زمین
(انلره بودیدی عیسی حضرتی)
(بزدن اکسلمز خدانك نعمتی)

بدگمانی کردن و حرص آوری کفر باشد پیش خوان مهتری
(سوی ظنله حرص اکر میدان بولور)
(پك بیوکلر سفره سنده کفر اولور)

زان گدا رویان نادیده ز آز آن در رحمت بر ایشان شد فراز
(اول حریصان کد اطبعان ایچون)
(اولدی باب لطف ورحمت سرنکون)

ابر برناید پی منع زکات وز زنا افتد و باندر جهات

(یاغمور اولمازمنع اولورایسه‌زکات)

(هم زنادنده و باطولار جهات)

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم آن زبی باکی و کستاخیست هم

(هرنه کلسه ظلمت وغمدن یکا)

(مطلقا تربیه سزلکدن سکا)

هر که بی باکی کند در راه دوست رهزن مردان شد ونامرد اوست

(حق یولنده کیمکه عارسزلق ایدر)

(اول اولوب نامرد ومردیولن کسر)

هر که شد در راه کستاخ طریق آن بود در وادیٔ حسرت غریق

(کیمکه عارسزلقله طوتارسه طریق)

(اول اولور وادیٔ حسرتده غریق)

بُد زکستاخی خسوف آفتاب شد عزازیلی ز جرأت رد باب

(بی ادبلکدن طوتلدی آفتاب)

(اولدی شیطان جرأتندن طرد باب)

از ادب پر نور کشتست این فلك و زادب معصوم و پاك آمد ملك

(نور ایله طولدی ادبدن یوفلك)

(هم ادبدن ترتمیز اولدی ملك)

ملاقات پادشاه با آن طبیب الٰهی که در خوابش بشارت داده بودند بملاقات او

پادشاهك طبیب الٰهی یه ملاقات ایتدیکیدرکه رؤیاسنده ملاقاتی تبشیر اولنمشیدی .

وقت آنکه بایدش کردن بیان ما جرای حال شاه و میهمان

(کلدی وقتا ایله ملك وقتی بیان)

(نیجه اولمش حال شاه ومیهمان)

دست بکشاد و کنار آتش گرفت هم چو عشق اندر دل و جانش گرفت

(شاه این آجدی قوجاقلادی آنی)

(طوتدی عشق آما آنی دلده جانی)

دست و پیشانیش بوسیدن گرفت از مقام و راه پرسیدن گرفت

(دستنی اوپدی آتك هم آلتی)

(صوردی یولدن مقامندن آنی)

پرس پرسان می‌کشیدش تا بصدر گفت کنجی یافتم آخر بصبر

(صوره صوره صدره ایصال ایلدی)

(صبر ایله بولدم دفینه بن دیدی)

صبر اگر تلخست ولیکن عاقبت میوه اش باشد شفا و عافیت

(صبر آجیدر اول اما عاقبت)

(میوه سی اولور شفا وعافیت)

گفت ای هدیهٔ حق ودفع حرج معنیٔ الصبر مفتاح الفرج

(دیدی حقك لطفی ای دفع حرج)

(معنیٔ الصبر مفتاح الفرج)

ای لقای تو جواب هر سؤال مشکل از تو حل شود بی‌قیل وقال

(ای لقاسیدر جواب هر سؤال)

(سنده مشکل حل اولور بی‌قیل وقال)

ترجمانی هرچه مارا در دلست دستگیری هر که پایش در گلست

(ترجمانسین قلبمزده هرنه وار)

(سن چامورده قالانه سین دستیار)

مرحبا یا مجتبا یا مرتضی ان تغب جاء القضا ضاق الفضا

(مرحبا ای مجتبا ای مرتضا)

(کلدی سنسز هرقضا برطار فضا)

انت مولی القوم من لایشتهی قدر دی کلا لئن لم یشتهی
(قوم اولوسی سین که کیم سومزسی)
(رد اولور کلا لئن لم یشتهی)

چون گذشت آن مجلس خوان کرم دست او بگرفت و برداندر حرم
(چونکه گچدی مجلس خوان کرم)
(طوتدی دستن ایلدی عزم حرم)

بردن پادشاه آن طبیب را بر سر بیمار تا حال اورا بیند
حاله واقف اولمق ایچون پادشاهك خسته‌نك باش اوجنه طبیبی کوتوردیکدره

قصهٔ رنجور و رنجوری بخواند بعد زان در پیش رنجورش نشاند
(خسته‌نك هر قصه سین ابتدی بیان)
(خسته‌سینه قارشو دیکدی بعد زان)

رنك روی ونبض وقاروره بدید هم علاماتش هم اسبابش شنید
(کوردی قاروره ورنك ونبضی چون)
(طویدی اسباب وعلاماتن بتون)

گفت هر داروکه ایشان کرده‌اند آن عمارت نیست ویران کرده‌اند
(دیدی کافر هرنه درمان ایتدیلر)
(یاپدیلر آنی ویران ایتدیلر)

بی خبر بودند از حال درون استعیذ الله مما یفترون
(بی خبردرلر بوحال سینه دن)
(افترالردن صیغندم حقه بن)

دیدرنج وکشف شد بروی نهفت لیك پنهان کرد با سلطان نگفت
(علتی کورمکله سراولدی عیان)
(پادشاهه ایتمدی لکن بیان)

رنجش از صفرا وازسودا نبود بوی هر هیزم بدید آید زدود

(خسته‌لك صفرا و سودادن دكل)

(هر براوطون قوقسه‌دومانیله‌بیل)

دید از را زیش کو زار دلست تن خوشست واو گرفتار دلست

(ناله‌سدن بلدی هجران زاریدر)

(جسمی صاغلامدر کوکل بیماریدر)

عاشق پیداست از زاریٔ دل نیست بیماری چو بیماریٔ دل

(ناله ستدن بلیدر عاشق اولان)

(بکا زمزهر خسته‌یه خسته‌دلان)

علت عاشق ز علتها جداست عشق اسطرلاب اسرار خداست

(علت عشق جمله علتلدن جدا)

(عشقدر اسطرلاب اسرار خدا)

عاشق کزین سرو کزان سرست عاقبت مارا بدان سو رهبرست

(هرنه باشدن اولسه عاشقلق اکر)

(بزلری انجام اوسویه سوق ایدر)

هرچه گویم عشق را شرح وبیان چون بعشق آیم خجل باشم ازان

(هرنه دیرسم عشق ایچون شرح وبیان)

(جوش ایدر عشقم حجابتدن همان)

گرچه تفسیر زبان روشنگرست لیك عشق بی زبان روشنترست

(گرچه تفسیر لساندر برضا)

(عشق اکر دلسز فقط بك روشنا)

چون قلم اندر نوشتن می شتافت چون بعشق آمد قلم برخود شکافت

(ابتدی تعجیل آنی تحریره قلم)

(عشقه کلدکده قلم بارلدی هم)

عقل در شرحش چو خر در گل بخفت شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

(عقل انك شرحنده یانورده چوخر)

(عشق وعاشق شرحنی هم عشق ایدر)

آفتاب آمد دلیل آفتاب گر دلیلت باید از وی رو متاب

(مهره مهر اولدی دلیل معتبر)

(دوغه اندن رهبر ایسترسه‌ك اكر)

از وی ار سایه نشانی می دهد شمس هردم نور جانی می دهد

(ویرسه ده کولکه کوستدن کرشان)

(نورجان ویرن کوستدر هرزمان)

سایه خواب آرد ترا همچون سمر چون بر آید شمس ان شق القمر

(اویقو ویرر کولکه مانند سمر)

(چون کونش طوغدقده ان شق القمر)

خود غریبی در جهان چون شمس نیست شمس جان باقیست اورا امس نیست

(برغریب اولماز جهانده همچوشمس)

(شمس جان باقیدر آکا یوقدر امس)

شمس در خارج اگرچه هست فرد می توان هم مثل او تصویر کرد

(شمس اکر ظاهرده بی اقرانمدر)

(مثلی تصویر آنك آساندر)

شمس جان کو خارج آمد از اثیر نبودش در ذهن ودر خارج نظیر

(شمس جاندر خارج ازملك اثیر)

(یوق آکاباطنده ظاهرده نظیر)

در تصور ذات اورا کنج کو تا در آید در تصور مثل او

(ذاتی یوقدر تصوره مجال)

(تاصوره اکا کلسون مثال)

چون حدیث روی شمس الدین رسید شمس چارم آسمان اندر کشید

﴿ چونکه یوز کوستردی شمس الدین سوزی ﴾

﴿ چکدی دردنجی کوکك شمسی اوزی ﴾

واجب آید چونکه آمد نام او شرح رمزی کردن از انعام او

﴿ کلدی چون اسمی انك واجب کرك ﴾

﴿ رمز انعاماتی شرح ایلمك ﴾

این نفس جان دامنم بر تافتست بوی پیراهان یوسف یافتست

﴿ بو نفسده طوندی جان دامانم او ﴾

﴿ یوسفك پیراهنندن بولدی بو ﴾

کز برای حق صحبت سالها باز گو حالی از آن خوش حالها

﴿ ایلتمك حق ایچون برنجه سال ﴾

﴿ سویله خوش حالندن آنك بعض حال ﴾

تاز مین وآسمان خندان شود عقل وروح ودیده صد چندان شود

﴿ تا که مخزون اولا برکوك سرسر ﴾

﴿ عقل وروح ودیده هم بوز اول قدر ﴾

لا تکلفنی فانی فی الفنا کلت افهامی فلا احصی ثنا

﴿ بن فنادیم بو تکلیفی دیمه ﴾

﴿ بورغونم بن سایمم وصفن همه ﴾

کل شئ قاله غیر اللیق ان تکلف او تصاف لا یلیق

﴿ هرنه کیم دیرسك افافت بولیان ﴾

﴿ نامناسب کافت وزحمت همان ﴾

من چه گویم یك رکم هشیار نیست شرح آن یاری که اورا یار نیست

﴿ بن نه دیم هر رکم ناهوشیار ﴾

﴿ شرحن اول یارك کیوق اکا اویار ﴾

شرح این هجران واین خون جگر این زمان بگذار تاوقت دیگر

(شرحیدر هجرانلی برخون جگر)
(بوزمانی بگذه تاوقت دیگر)

قال اطعمنی فانی جایع و اعتجل فالوقت سیف قاطع

(دیدی بن آجم سن انعام ایت امان)
(سویله چابك سیف قاطعدر زمان)

صوفی ابن الوقت باشد ای رفیق نیست فردا گفتن از شرط طریق

(صوفی ابن الوقت اولورکن ای رفیق)
(یارینه اتفق دکل شرط طریق)

تومگر خودمرد صوفی نیستی هست را ازنیه خیزد نیستی

(سن دکلسین مرد صوفی یامگر)
(ویرمیدن وارلمه یوقلق ایرر)

گفتمش پوشیده خوشتر سر یار خود تودر ضمن حکایت گوشدار

(دیدم اکا گیزلی خوشدر سریار)
(دیگلمسن ضمن حکایتده تهوار)

خوشتر آن باشدکه سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران

(اویله اولیه سری خوش دلبرلرك)
(اره سنده بحث اولا دیگرلرك)

گفت مکشوف و برهنه بی غلول باز گو دفعم مده ای بوالفضول

(دیدی کیم آجیق صاچیق هم بی غلول)
(سویله دفع ایتمه بنی ای بوالفضولی)

پرده بردار و برهنه گوکه من می نخسبم باصنم با پیرهن

(پرده بی قالدیر اچیق سویلهکه بن)
(یارم صارلم اولورسه پیرهن)

گفتم ار عریان شرد او در عیان نی تومانی نی کنارت نی میان

(بن دیدم عیناً کرا وعریان اولور)

(نه سن ونده اوحیك اورتاك قالور)

آرزو میخواه لیك اندازه خواه بر نتابد کوه را یك برك کاه

(هرنه دیلر ایسه‌ك ارشوله دیله)

(قالقه‌ماز طاغ برصمان جوبن ایله)

آفتابی کزوی این عالم فروخت اند کی کر پیش آید جمله سوخت

(شمه‌دار اولدی کونشدن بوجهان)

(ازبقین کلسه یناردی کنفکا)

فته وآشوب وخونریزی مجوی بعد زین از شمس تبریزی مکوی

(قان دوکیجی اولسا آشوب ایلمه)

(شمس تبریزدن ارتق سویلمه)

این ندارد آخر از آغاز کوی رو تمام این حکایت باز کوی

(یوق یوکا غایت سوزیکه قیل دوام)

(کیت کیرو قیل بوحکایانی تمام)

خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه وجهت در یافتن رنج کنیزك را

اول ولی شاهدن خلوت استیوب جاریه‌نك دردینه چاره‌ساز اولدیغیدر

گفت ای شه خلوتی کن خانه‌را دور کن هم خویش وهم بیکانه‌را

(دیدی شاهه خلوت ایله خانه‌یی)

(دفع ایت اندن باری هم بیکانه‌یی)

کس ندارد گوش در دهلیزها تا بپرسم زین کنیزك چیزها

(اولماسون‌ها برجهتده ایشیدن)

(بعض شیلر سورم جاریه‌دن)

خانه خالی ماندویك دیارنی جز طبیب وجز همان بیمارنی
(قالمادی خانه ایچنده کسه‌لر)
(قالدی خسته یله طبیب آندمکر)

نرم ونرمك گفت شهر توبگاست که علاج اهل هر شهری جداست
(نارکانه صوردی کیم شهرك نره)
(کیم علاج اولور اهالی یه کوره)

واندرآن شهر ازقرابت کیستت خویشی و پیوستگی باچیستت
(کیم اوشهر ایچنده کی نسلك سنك)
(اقرباك کیمدر نه‌در اصلك سنك)

دست برنبضش نهاد و یك بیك باز می پرسید از جور فلك
(دستی نبض اوزره قویدی یك بیك)
(بر دها صوردی نه‌در جور فلك)

چون کسی را خار در پایش خلد پای خودرا بر سر زانو نهد
(هرکیمك آیاغنه دیکن باتار)
(اول ایاغی کندی دیزینه قویار)

وز سر سوزن همی جوید سرش در نیابد می کند بالب ترش
(ایکنه باشیله ارار آمدن اثر)
(بولامازسه دوداغیله یش ایدر)

خار در پاشد چنین دشوار یاب خار در دل چون بود داده جواب
(ایاغه باتدقده بولنمازسه خار)
(سوبله دلمه‌یسه نصل دیکن چیقار)

خار دل را گر بدیدی هر خسی دست کی بودی غما نرا بر کسی
(خاردل معلوم اولایدی هر خسه)
(ال اوزادیرمیدی غم هر برکسه)

کس بزیر دم خر خاری نهد خر ندارد دفع آن برمی جهد
(قویرق آلتی مرکبك دیکنلهسه)
(جاره یلمز دفعه صچرار اشك)

بر جهد آن خار محکم ترزند عاقلی باید که خاری برکند
(صچرادیجك اول دیکن محکم کیرر)
(دیکی عاقل کرك که اخذ ایدر)

خرز بهر دفع خاراز سوزو درد چفته می انداخت صد جازخم کرد
(یادی دیکن دفعنك دردیله خر)
(چفته اتدی ایلدی یوزیاره لر)

آن حکیم خارچین استاد بود دست می زد جابجای آزمود
(دیکن المقده حکیم استاد ایدی)
(ال اوروب یرر تفحص ایلدی)

زان کنیزك برطریق داستان باز می پرسید حال دوستان
(جاریه دن برمثال داستان)
(دفعه صوردی نجه حال دوستان)

باحکیم اوقصه ها می کفت فاش از مقام وخواجکان وشهر تاش
(قز حکیمه بعض شی فاش ایلدی)
(خواجه وشهر ومقامن سویلدی)

سوی قصه کفتنش می داشت کوش سوی نبض وجستنش می داشت هوش
(قصه یه قولاق طوتوب دیکلر ایکن)
(نبضی تحقیقه اولدی هوشزن)

تاکه نبض از نام که کردد چهان او بود مقصود جانش در جهان
(تا کیمك اسمن آکوب نبضی اورر)
(جانمك مطلوبی او اولمش اولور)

دوستان وشهر اورا بر شمرد بعد زین شهر دیگر را نام برد

(صایدی آنك شهرینك پاراتی)

(دیدی برشهرکه صکره نامی)

گفت چون بیرون شدی ازشهرخویش در کدامین شهر بودستی توپیش

(دیدی شهرکدن نه درجیقمق سبب)

(صکره هانکی شهره اوتوردك عجب)

نام شهری گفت زان هم درگذشت رنك رو ونبض او دیگر نگشت

(سویلیوب چکدی همان برشهر آدی)

(وجه ونبضنده تغیر اولمادی)

خواجگان وشهرهار ایك بیك باز گفت ازجای وازنان ونمك

(شهرینی همشهرینی ایك بیك)

(صوردی تکراراً بتون نان ونمك)

شهر شهرو خانه خانه قصه کرد نی رکش جنبیدونی رخ گشت زرد

(چوق بلاد وخانه قصه سین دیدی)

(عرق ووجهنده اثر کوسترمدی)

نبض او بر حال خود بدبی کزند تا بپرسید از سمر قند چو قند

(نبضی کندی حالی اوزره بی ضرر)

(تا سمرقندن صورمجه چون شکر)

نبض جست وروی سرخ وزرد شد کز سمر قندیٔ زر کر فرد شد

(نبض اتوب بکزاولدی قیرمزی ساری)

(کاولدی مهجور سمر قند زرکری)

آه سردی برکشید آن ماه رو آب از چشمش روان شد همچو جو

(چکدی کیم بر آه سرد اول ماه رو)

(کوزلرندن یاش اقدی عین جو)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-1511-5519
Adı Soyadı	Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Doğum Yeri	Irak
Doğum Tarihi	01.01.1996

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kerkük Üniversitesi
Fakülte	Arap Dili Ve Edabiyatı
Bölüm	Arap Dili Ve Edabiyatı

YÜKSEK LİSANS BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edabiyatı

İLETİŞİM

Adres	Irak / Kerkük
E-Mail	hanansabah493@gmail.com